

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна  
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних  
відносин та туристичного бізнесу»  
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

## **Кваліфікаційна робота магістра**

**на тему: «ЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА  
ЇХ ВПЛИВ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ»**

Виконав:

студент 2 курсу, групи УЕІ-61  
спеціальності 292 «Міжнародні  
економічні відносини»  
освітньої програми  
«Міжнародна та європейська  
економічна інтеграція»  
другого (магістерського) рівня вищої  
освіти



Чубуков С.О.

Керівник: д.н. з держ.упр., проф. Резніков В.В



Рецензент:

Харків – 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародна та європейська економічна інтеграція»

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

В.о. завідувача кафедри  
Анна ЗАЙЦЕВА

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я**  
**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**

Чубукова Сергія Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи Європейські дезінтеграційні процеси та їх вплив на євроінтеграцію України

керівник роботи Резніков Валерій Володимирович, д.н. з держ.упр., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «24» 01 2024 року № 4002-5/164

2. Строк подання студентом роботи 15.11.2024

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

охарактеризувати поняття та природу походження дезінтеграції; визначити чинники дезінтеграції як зворотного процесу регіональної інтеграції; описати методологічну базу дослідження особливостей прояву дезінтеграційних процесів; проаналізувати особливості макроекономічного розвитку країн ЄС; окреслити політико-економічне підґрунтя європейської дезінтеграції; узагальнити тренди дезінтеграційних процесів в європейському соціально-економічному просторі; дослідити європейські дезінтеграційні бар'єри євроінтеграційним спрямуванням України; навести перспективні шляхи України в напрямку подолання проявів дезінтеграції в ЄС.

## 4. План роботи

| № з/п | Назви етапів роботи                                                                                                     |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.    | Розділ 1. Теоретико-методична основа дослідження дезінтеграції як складової частини міждержавних регіональних відношень |
| 2.    | Розділ 2. Сучасні особливості дезінтеграційних процесів в Європейському союзі                                           |
| 3.    | Розділ 3. Напрями впливу дезінтеграційних процесів в ЄС на перспективи євроінтеграції України                           |
|       |                                                                                                                         |
|       |                                                                                                                         |
|       |                                                                                                                         |

5. Дата видачі завдання 01.02.2024

Студент


Сергій ЧУБУКОВ

(підпис )

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи


Валерій РЄЗНІКОВ

(підпис)

(прізвище та ініціали)

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                     |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Вступ.....</b>                                                                                                                   | <b>5</b>  |
| <b>Розділ 1. Теоретико-методична основа дослідження дезінтеграції як складової частини міждержавних регіональних відношень.....</b> | <b>8</b>  |
| 1.1. Поняття та природа походження дезінтеграційних процесів між країнами.....                                                      | 8         |
| 1.2. Чинники дезінтеграції як зворотнього процесу регіональної інтеграції.....                                                      | 13        |
| 1.3. Методичні підходи дослідження особливостей прояву дезінтеграційних процесів.....                                               | 20        |
| Висновки до першого розділу.....                                                                                                    | 23        |
| <b>Розділ 2. Сучасні особливості дезінтеграційних процесів в Європейському союзі.....</b>                                           | <b>26</b> |
| 2.1. Особливості макроекономічного розвитку країн ЄС.....                                                                           | 26        |
| 2.2. Політико-економічне підґрунтя європейської дезінтеграції.....                                                                  | 50        |
| 2.3. Тенденції розвитку дезінтеграційних процесів в європейському соціально-економічному просторі.....                              | 66        |
| Висновки до другого розділу.....                                                                                                    | 72        |
| <b>Розділ 3. Напрями впливу дезінтеграційних процесів в ЄС на перспективи євроінтеграції України.....</b>                           | <b>74</b> |
| 3.1. Європейські дезінтеграційні бар'єри євроінтеграційним спрямуванням України.....                                                | 75        |
| 3.2. Перспективні шляхи подолання Україною впливу проявів дезінтеграційних процесів в ЄС.....                                       | 81        |
| Висновки до третього розділу .....                                                                                                  | 85        |
| <b>Висновки.....</b>                                                                                                                | <b>87</b> |
| <b>Список використаних джерел.....</b>                                                                                              | <b>91</b> |

## ВСТУП

**Актуальність обраної теми дослідження.** У розвитку сучасного суспільства все частіше відбуваються зміни, що сигналізують про те, що існуюче стан справ перестає влаштовувати учасників торгових та політичних угод. Особливо гостро це відчувається в Європейському союзі – інтеграційному об'єднанні, яке досягло найбільших результатів економічної інтеграції. Дослідження та опитування показують, що починаючи з середини 2010-х років, євроскептицизм набирає сили: кожен третій виборець нині підтримує партії, які критично ставляться до блоку чи ворожі до нього. Парадокс, закладений в основі ЄС, розкривається сьогодні і показує, що частка голосів євроскептиків зросла більш як удвічі за два десятиліття, хоча підтримка ЄС залишається на високому рівні.

Актуальність дослідження дезінтеграційних процесів у Європі пов'язана з кількома ключовими аспектами, а саме: збільшення популістських та націоналістичних настроїв у різних країнах, що веде до розколу всередині ЄС та до критики інтеграційних процесів; економічні кризи, такі як наслідки пандемії чи енергетична криза, посилюють суперечності між країнами, що може підривати економічну інтеграцію. До того ж проблеми, пов'язані з міграцією, викликають соціальну напругу і можуть призводити до дезінтеграції, оскільки різні країни мають різні підходи до цих питань. На кінець, зміни у міжнародній політиці, у тому числі вплив та дії певних країн світу, можуть підривати єдність Європи та формувати нові дезінтеграційні тенденції.

Дослідженню дезінтеграційних процесів та значення впливу на подальші перспективи інтеграції між країни, присвячено роботи ряду зарубіжних вчених, серед яких : Н. Піроцці. М. Бономі. С. Мастерд, С. Марчинчак, М. Хем Делфт, Т. Таммару, С. Джохал, К. Вільямс, та інші.

Вагомий внесок у дослідження дезінтеграційних процесів зробили, наступні вітчизняні дослідники: Марчук В., Геба Г.І., Рєзніков В. В., Мосора М.А., Матюшенко І.Ю., Беренда С.В. ті інші.

Незважаючи на дослідження у сфері європейської інтеграції та подальших процесів, процеси дезінтеграції починають зароджуватися в соціально-політичній сфері. Для того, щоб вони не впливали на економічну площину, потрібно подальше вивчення даних процесів. Потрібно своєчасно прогнозувати, ці виклики та перешкоджати їхньому розвитку.

**Мета і завдання дослідження.** Метою даної роботи є визначення особливостей проявів дезінтеграційних процесів в європейському економіко-політичному просторі та напрями його впливу на подальший євроінтеграційний вектору України. Відповідно до даної мети, були сформовані та вирішені наступні наукові завдання, а саме:

- охарактеризувати поняття та природу походження дезінтеграції;
- визначити чинники дезінтеграції як зворотного процесу регіональної інтеграції;
- описати методологічну базу дослідження особливостей прояву дезінтеграційних процесів;
- проаналізувати особливості макроекономічного розвитку країн ЄС;
- окреслити політико-економічне підґрунтя європейської дезінтеграції;
- узагальнити тренди дезінтеграційних процесів в європейському соціально-економічному просторі;
- дослідити європейські дезінтеграційні бар'єри євроінтеграційним спрямуванням України;
- навести перспективні шляхи України в напрямі подолання проявів дезінтеграції в ЄС.

**Об'єктом дослідження** є процеси дезінтеграції як деструктивні аспекти взаємодії між країнами учасницями ЄС. **Предметом дослідження** є особливості впливу дезінтеграційних процесів в ЄС та подальша перспектива євроінтеграційного вектору України на їх фоні.

**Використані методи дослідження.** У кваліфікаційній роботі використані наступні методи: системний (під час проведення аналізу сукупного бюджету ЄС), структурно-функціональний (під час виділення основних викликів дезінтеграційним процесам), графічний та економіко-статистичний аналіз (під час побудови аналітичних, статистичних таблиць та малюнків), метод економіко-математичного моделювання (під час проведення регресійного та кореляційного аналізу), також прийоми обробки даних, як узагальнення, угруповання, вибірка, порівняння тощо.

**Інформаційно-статистичною базою** роботи стали матеріали та дослідження вітчизняних та зарубіжних дослідницьких центрів, таких, як Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова тощо. Статистичні дані були запозиченні в наступних базах даних Європейської служби статистики, Європейської комісії, дані Світового банку, Світової організації торгівлі. Були задіяні нормативно-правові акти й офіційні статистичні матеріали, вітчизняні та зарубіжні наукові періодичні видання за темою дослідження, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

**Апробація результатів роботи.** Основні положення магістерської кваліфікаційної роботи були апробовані у науковому збірнику студентських наукових статей «Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі» (м. Харків, 2024 р.), тема статті – «UK trade relations influenced by the effect of disintegration with EU».

**Структура та обсяг роботи.** Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків; містить 99 сторінку друкованого тексту, 10 рисунків, 19 таблиць. Список джерел включає 80 найменувань на 9 сторінках.

## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ МІЖДЕРЖАВНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДНОШЕНЬ**

### **1.1. Поняття та природа походження дезінтеграційних процесів між країнами**

В економічній літературі більшість теорій, присвячених міжнародній економічній інтеграції, висвітлюють різні аспекти створення та функціонування інтеграційних об'єднань та їхнього впливу на міжнародну економіку. Однак не менш актуальними для дослідження і практичної діяльності видаються процеси розпаду інтеграційних систем, що виникли і функціонували раніше, тобто економічної дезінтеграції, як процесу, протилежного інтеграційному об'єднанню.

Дезінтеграційні процеси є відносно новим явищем, що відбувається у сучасній світовій економіці. Економічна дезінтеграція, будучи явищем, протилежним інтеграції, вимагає попереднього звернення до переваг, що у світлі теорії призводять до об'єднання національних економік за умов скасування з-поміж них комерційних, виробничих і науково-технічних обмежень, тобто. бар'єрів, пов'язаних з рухом товарів та послуг та факторів виробництва, особливо капіталу та робочої сили. Це ставить проблему дезінтеграції у сферу світової економіки. Однак у цьому контексті важливо наголосити на важливості інституційного чинника, тобто. каузативної ролі держави у формуванні моделі інтеграції та, відповідно, дезінтеграційних зв'язків, що в аспекті державних інститутів відбувається як у рамках зовнішньої політики, так і зовнішньої та міжнародної економічної політики [1,с.36].

Можна погодитися з тим, що сьогодні регіональні освіти домагаються прогресу в плані інтеграції та згуртованості. Про це свідчать зростання масштабів регіонального економічного обміну (торгівля, інвестиції, фінансові потоки), активність міжнародного бізнесу, транскордонні інфраструктурні

зв'язки, співпраця та координація міжнародної політики (у тому числі розвиток регіональних організацій), громадські рухи, розвиток масової культури, різні процеси соціалізації всередині товариств. Однак, прояви дезінтеграційних процесів викликають протилежний ефект.

До економічних наслідків регіональної дезінтеграції належать:

- дезінтеграція обмежує можливості підприємств концентруватися (за допомогою злиття та поглинання), що призводить до скорочення масштабу (через звуження ринку) і, як наслідок, збільшення витрат на одиницю продукції;

- дезінтеграція призводить до неоптимального розподілу ресурсів – завдяки відновленню торгових бар'єрів, виробничі фактори не можуть легко переноситися та використовуватися там, де вони досягають найвищих показників прибутку; у результаті спеціалізація зменшується;

- знижується ефективність за рахунок усунення конкурентів – обмежується імпорт замінників товарів, а також економічна активність у галузі інновацій та продуктивності; з іншого боку, споживчий попит домогосподарств також скорочується через зниження різноманітності товарів над ринком і підвищення цін;

- ускладнюється передача знань та технологій – технології та управлінські знання про приймаючі країни не передаються через приплив прямих іноземних інвестицій;

- проявляється неповне використання порівняльних переваг – згідно з класичною теорією, якщо країни показують відмінності в галузі спеціалізації галузі чи вилучення сировини, вони також отримають взаємні вигоди від торгівлі, і, усуваючи торговельні бар'єри, можна лише сприяти більш повній експлуатації порівняльних переваг [2,с.318-320].

Як наслідок, процес дезінтеграції призводить до закриття регіональної економіки, що призведе до зниження темпів відкриття економіки, тобто. зниження частки зовнішньоторговельного обороту ВВП.

Основні приклади економічної інтеграції у світовій економіці, такі як Євразійський економічний союз (ЄАЕС), Європейський союз, Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), показують, що ключовим фактором у цьому процесі є географічна близькість. інтегративну діяльність через такі фактори, як відносно короткі транспортні відстані, аналогічні смаки споживачів і потреби, досить встановлені канали розподілу, загальна історія та усвідомлення спільних інтересів (НАФТА).

У цьому контексті підхід економічної географії пропонує досить цікавий погляд на можливі причини дезінтеграції, заснований на просторовому розподілі економічної діяльності. на порятунок, тому їх також можна розглядати як сили, які позитивно впливають на економічну інтеграцію. Відцентрові сили, які Кругман називав «менш стандартними, але зрозумілими» у цьому контексті, навпаки, пов'язані з децентралізацією, вона в першу чергу призводить до нерухомості факторів виробництва та людського фактора, або міграції на основі розвитку вартості земельної ренти та людських уподобань [3].

Таким чином, децентралізація населення логічно пов'язується з децентралізацією ринків, які йдуть за населенням, і в той же час з відносним зміцненням периферії. існуючих інститутів на користь посилення їх впливу всередині угруповання, що може бути пов'язане з обуренням діючих лідерів і таким чином можна говорити про створення певного потенціалу для можливої дезінтеграції інтегрованих регіонів.

В результаті виникає проблема оцінки впливу дезінтеграційних процесів на регіональний розвиток, яка має політичний, а також економічний та соціальний вимір, а тому вимагає розгляду як з точки зору теорії міжнародних відносин, так і з погляду світової економіки, пов'язаної з ними, а також точки зору теорії міжнародних економічних відносин і пов'язаної з ними торгової політики. Крім того, враховуючи близькість економік, що інтегруються, це також породжує завдання для регіональної, культурної та іншої політики [4].

У міжнародних економічних відносинах міждержавні кордони відіграють ключову роль, оскільки вони спільно визначають інституційні умови інтернаціоналізації сусідніх національних економік та функціонування у них підприємств, а також визначають розвиток суспільств з обох боків кордону. Вони також мають економічне значення для третіх країн, наприклад, у разі реекспорту. Тобто зміни міждержавних кордонів у рамках дезінтеграційних процесів, що визначають територіальне місце країни на політичній та економічній карті світу, визначають її державно-суб'єктивність і політичний, і економічний суверенітет і, як наслідок, її становище у світовій економіці [5,с.402].

Це також вимагає врахування інструментів регіональної політики та соціології, особливо економічної політики при аналізі проблем транскордонного економічного співробітництва. Щодо економічних характеристик дезінтеграції, то важливо наголосити, що одним із наслідків її існування є обмеження деяких видів економічної діяльності на території відповідної країни. Тому проблему економічної дезінтеграції завжди супроводжує міжнародний поділ праці та його трансформація, напрямок яких у сучасній світовій економіці визначається глобалізацією, регіоналізацією та ринковою динамікою [6].

Інституційний чинник також відіграє ключову роль цих процесах. Відображаючи роль держав як суб'єктів, що формують процеси та механізми глобальної економіки, він, таким чином, впливає на економічну та політичну роль дезінтеграції, особливо коли ми розглядаємо міжнародні потоки товарів та послуг та фактори виробництва як частину регіонального розвитку. Тоді дилема, пов'язана з ним: вільна торгівля проти протекціонізму – визначає не тільки масштаб вигод, що випливають з інтернаціоналізації економіки, а й визначає процес її відкриття у зв'язку з процесом інтеграції (або дезінтеграції), але має набагато ширше значення, зокрема пов'язане з міжнародною безпекою та транскордонним співробітництвом [7, с.251].

Дезінтеграційні процеси набагато складніше, ніж представлені вище міркування, засновані на загальних припущеннях теорії інтеграції. Вони стосуються всіх сфер економічної та соціальної діяльності, а також майбутніх політичних та економічних відносин між країнами, що розпадаються. У визначенні політичного контексту економічної дезінтеграції та її обґрунтування ключове значення мають три поняття, а саме: розпад, розкол та вихід, які спільно створюють політичну тканину цього процесу. По суті, вони також визначають початковий імпульс розпаду і визначають його наступний радикальний, відносно поступовий характер.

Розпуск інтеграційного угруповання з політичних мотивів зазвичай має радикальний характер і полягає у розпуску угруповання з урахуванням відповідного міждержавної угоди. Як правило, це наслідок фундаментальних соціальних і політичних змін, що відбуваються в державах-членах, які фактично підривають основи існування і, отже, важливість даного угруповання для регіонального розвитку [8].

Проте з суто формальної погляду навіть дезінтеграція який завжди може сприйматися як економічно і соціально негативне явище. Розглядаючи дезінтеграцію як форму кризи, яка порушує та обмежує розвиток порушених утворень, ми, безумовно, можемо говорити про її значення або про її фактичне ототожнення з необхідною умовою переходу між двома точками. Відмовившись від значною мірою абстрактного виведення значення дезінтеграції, можна, ймовірно, сказати, що так само, як навіть найкращий пристрій одного разу, незважаючи на всі зусилля щодо його належної підтримки, застарітиме завдяки технічному та технологічному прогресу. Так, людське суспільство постійно розвивається, і цей розвиток має бути відображено в існуючих інститутах, і цілком імовірно, що таке проектування розвитку на побудовані структури не завжди можливе [9, с.74].

Модель, що є дезінтеграцією в умовах поділу, може полягати в переході від вищих форм інтеграції до нижчих, які все ж таки впливають на економічні відносини між економіками, що розпадаються. Це застосовно, коли поділ

відбувається за згодою на демократичному законодавчому рівні, і сторони погоджуються з економічних та добросусідських причин підтримувати свої економічні відносини протягом певного періоду часу на певному етапі інтеграції, перш ніж перейти до наступних нижчих форм інтеграції або взагалі відмовитися від них. Особливо це відбувається у разі поділу федеративної держави із дворівневою системою управління, тобто. на основі федеральних та національних органів влади, де федеральні органи влади відіграють домінуючу роль у узгоджених політичних та економічних сферах. Таким прикладом є розділ Чехословаччини, де відбувся перехід від інтегрованого економічного організму, який відповідає критеріям повноцінного союзу, до спільного ринку, а потім до митного союзу та вільної зони [10].

Таким чином, дезінтеграція може негативно впливати на світову економіку в регіональному аспекті, що призводить до закриття економіки. Її прояв полягає в тому, щоб знизити швидкість відкриття економіки (тобто відбувається зниження частки обороту зовнішньої торгівлі у ВВП) та погіршити структуру обороту зовнішньої торгівлі внаслідок змін умов торгівлі.

З іншого боку, дезінтеграція, як будь-яка криза, несе у собі можливості вийти на більш високий рівень соціально-економічного розвитку. У цьому необхідно забезпечити серйозну інституційну основу використання можливостей з урахуванням помилок, виявлених етапі виникнення дезінтеграційних процесів.

## **1.2. Чинники дезінтеграції як зворотнього процесу регіональної інтеграції**

Нинішній стан світової економіки характеризується визначальним впливом на її розвиток інтеграційних структур. Економічну інтеграцію визначають як найвищу стадію інтернаціоналізації, що виявляється в тому, що економічна взаємозалежність двох або кількох країн трансформується у необхідність та фактичну реалізацію створення єдиного економічного

простору, формування єдиної валютної системи, єдиної правової системи та тісної координації (наднаціональної) внутрішньо- та зовнішньоекономічної політики держав беруть участь в економічній інтеграції. В останні роки у світовому економічному порядку особливо гостро позначилися проблеми процесів дезінтеграції у світовій економіці та їх різнохарактерного впливу (як деструктивного, так і в окремих випадках, і для окремих факторів економічних систем – конструктивного) на світову економіку. Усе це вимагає докладного наукового аналізу та вирішення низки теоретико-методологічних завдань. Зокрема, крім формування понятійного апарату кола питань, що розглядається, уточнення особливостей еволюції та формування сучасних форм інтеграції, а також ряду інших теоретико-методологічних завдань, принципове значення має осмислення факторів, що лежать в основі сучасних дезінтеграційних процесів. Число дезінтеграційних факторів, що впливають на розвиток сучасних інтеграційних структур досить велике, що потребує їхнього наукового осмислення. Крім цього, спостерігається ускладнення впливу дезінтеграційних факторів на розвиток інтеграційних структур. Дослідження впливу дезінтеграційних чинників на світову економіку потребує обліку форм, що у світовій практиці інтеграційних угруповань. Теоретично виділяють такі форми економічної інтеграції (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

## Характеристика форм економічної інтеграції

| № | Форма економічної інтеграції | Особливості та зміст форми економічної інтеграції                                                                                                                                                                                    | Приклади інтеграцій          |
|---|------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|
| 1 | Зона вільної торгівлі        | Тип інтеграційної структури, метою створення якого є усунення мит та кількісних обмежень у взаємній торгівлі, зі збереженням автономності у проведенні зовнішньоторговельної політики з державами, які не беруть участі в інтеграції | НАФТА, ЄАВТ та ін.           |
| 2 | Митний союз                  | Інтеграційне угруповання, в якому встановлені торгові бар'єри та здійснюється зовнішньоторговельна політика на основі єдиного митного                                                                                                | МЕРКОСУР, ЄАЕС, МС ЄС та ін. |

|   |                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                     |
|---|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
|   |                                           | тарифу щодо країн, що не входять до інтеграції                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                     |
| 3 | Загальний ринок (принцип чотирьох свобод) | Створення інтеграційного угруповання, що передбачає вільне пересування товарів, послуг, капіталу та осіб                                                                                                                                                                                                                                                        | Андське співтовариство, Єдиний економічний простір, Центральньоамериканський загальний ринок та ін. |
| 4 | Економічний та валютний союз              | Передбачає вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та осіб, а також проведення єдиної економічної та соціальної політики, у тому числі у різних сферах промисловості, сільського господарства, транспорту, енергетики, валютної та фінансової сфер; запровадження загальної валюти, проведення єдиної грошово-кредитної політики єдиним емісійним центром. | Європейський спільний валютний союз                                                                 |
| 5 | Повна інтеграція                          | Створення інтеграції, що передбачає єдиний валютний, економічний, політичний простір, проведення єдиної зовнішньої політики, політики у сфері правосуддя, внутрішніх справ, введення єдиного громадянства                                                                                                                                                       | Європейський союз                                                                                   |

Джерело: складено автором за матеріалами [11,с.355-357]

З наведеної характеристики основних форм інтеграції, які в теорії міжнародних економічних відносин розглядаються також як етапи інтеграції, випливає перший висновок про можливий характер впливу процесів та факторів, що детермінують дезінтеграційні тенденції. На кількість факторів, що визначають дезінтеграційні процеси, а також зміст цих факторів впливають такі властиві сучасним формам економічних інтеграцій:

1. Насамперед, це кількісні характеристики економічної інтеграції:

- кількість держав, що входять в економічну інтеграцію;
- стан основних макроекономічних показників економічної інтеграції (ВВП, обсяги експорту та імпорту, обсяг прямих інвестицій та ін.) та обумовлена цими показниками роль інтеграції у регіональній та світовій економіці;
- показники, що характеризують сукупне «сконцентроване», що стало результатом зусиль учасників економічної інтеграції, торговельно-економічне

ставлення інтеграції з державами, що не є учасниками такої інтеграції (обсяг торгівлі, обсяг інвестицій та ін.).

2. До властивостей економічної інтеграції, що визначають ступінь складності факторів, що детермінують дезінтеграційні процеси, слід віднести геоекономічну роль країн-учасниць у світовій економіці.

Поняття «дезінтеграція» нерозривно пов'язане з поняттям «інтеграція», а з погляду просторово-часових аспектів економічного розвитку країн, а також міждержавних відносин, ці процеси можуть передувати, змінювати один одного. Розуміння впливу дезінтеграційних чинників в розвитку інтеграційних угруповань вимагає уточнення фундаментальних передумов дезінтеграційних процесів [12,с.251].

«Дезінтеграція», очевидно, термін, протилежний сенсу поняття «інтеграція» і означає порушення зв'язків елементів системи, розпад системи, її розподіл на частини, ослаблення. може виявлятися в наступному:

- переорієнтації регіональних економічних комплексів на держави, які не входять до інтеграційної структури;
- посилення диференціації держав, що становлять інтеграційне угруповання;
- посилення фрагментарності економічного простору в рамках інтеграційної групи;
- припинення функціонування регіональної чи міжрегіональної інтеграційної структури;
- вихід із регіонально окремих країн-учасниць з інтеграційної структури;
- припинення членства держав в інтеграційній структурі;
- конфліктні прояви між національними та наднаціональними інтересами [13,с.402-403].

Таким чином, видається, що дезінтеграційні процеси слід розрізняти, насамперед, за інтенсивністю, ступенем порушення зв'язків між країнами-учасницями дезінтеграції.

а) м'яка чи часткова дезінтеграція, яка порушує цілісності інтеграційної структури, але помітно її послаблює;

б) значна дезінтеграція, що виявляється в помітній трансформації інтеграційної структури як системи: зміни її учасників, зміни прав учасників інтеграційної структури, у тому числі взаємин країн-учасниць та наднаціональних структур та інше;

в) радикальна дезінтеграція, наслідком якої стає зникнення чи припинення функціонування інтеграційної групи [14,с.189].

Різноманітність факторів, що детермінують дезінтеграційні процеси, дозволяє класифікувати їх з різних підстав. Найменшою мірою недоліки класифікації таких факторів проявляються у підході, відповідно до якого їх ділять з причин виникнення: дезінтеграційні процеси, зумовлені внутрішніми та зовнішніми причинами. При цьому за впливом внутрішніх причин виділяють форми дезінтеграції:

- вбудована, основною особливістю якої є наявність закладених у механізмі об'єднання держав протиріч, які тягнуть на певному етапі до самоліквідації інтеграційної структури;

- дезінтеграція багаторівневих систем, причиною якої є посилення неоднорідності країн-учасниць інтеграційної структури;

- дезінтеграція як причина відсутності країни-ядра.

Наявність країни, навколо якої будується інтеграційна структура, з одного боку посилює залежність успішності такої структури від економічної та військово-політичної сили такої країни, але з іншого, стає важливою умовою реалізації переваг інтеграції держав [15].

Зовнішні чинники дезінтеграційних процесів сучасності можна поділити на дві групи:

1. Стали результатом об'єктивних передумов, подій, які спочатку не мали цілеспрямованого дезінтеграційного вектору:

- регіональні та глобальні економічні кризи;

- військово-політичні конфлікти;

- гуманітарні катастрофи.

2. Ті, хто є результатом цілеспрямованих зусиль третіх країн, спрямованих на виникнення м'яких, значних або радикальних дезінтеграційних процесів [16, с.168].

Характеризуючи дезінтеграційні чинники сучасності, важливо зазначити, що інтеграційні процеси вже власними силами стають предтеchoю виникнення дезінтеграційних течій у межах об'єднання країн.

До об'єктивних чинників виникнення та розвитку економічних інтеграцій відносять:

- відносно високий рівень економічного розвитку держав-учасниць інтеграції;
- відносно високий рівень економічної взаємозалежності та взаємодоповнюваності, що визначається диверсифікованою структурою економіки та експорту;
- релевантний один одному рівень економічного розвитку країн-учасниць;
- схожість політичних систем країн, що у інтеграційної структурі;
- соціально-культурна спільність країн-учасниць інтеграційного угруповання;
- динамічний ефект успішності інтеграційних процесів інших угруповань;
- територіальний фактор чи географічна близькість країн-учасниць інтеграційного угруповання [17, с.35-36].

З наведених об'єктивних передумов виникнення інтеграційних структур, їх розвитку у часі, ускладнення характеру взаємозв'язків між учасниками можна виділити об'єктивні причини дезінтеграційних процесів:

- різноспрямована динаміка економічного розвитку країн-учасниць інтеграції;

- переорієнтування структури економіки та експорту на запити третіх країн та інтеграційних структур, що знижує ступінь економічної взаємозалежності та взаємодоповнюваності в інтеграційному угрупованні;
- дедалі явніша невідповідність учасниць інтеграційних структур за рівнем економічного розвитку;
- значні перетворення політичних і правових систем країн, що беруть участь в інтеграційній структурі;
- обумовлені, головним чином, зовнішніми причинами (переважно міграційними процесами) зміни у соціально-культурному просторі країн-учасниць інтеграційної структури;
- геоекономічна переорієнтація інтересів країн, що беруть участь в інтеграційній структурі (географічна зміна вектору економічної політики) [18,с. 313-315].

Безумовно, найважливішим та ключовим дезінтеграційним фактором сучасності залишається економічний, який на міждержавному рівні набуває головним чином рис геоекономічного чинника.

Тим не менш, за змістом не можна не враховувати інші тісно пов'язані і, як правило, нерозривно такі економічні чинники як: політичні, соціально-культурні, правові, організаційні, технологічні.

На закінчення, сформулюємо своє бачення впливу зазначених вище чинників в розвитку сучасних інтеграційних угруповань. Як було зазначено у цьому дослідженні, характер впливу дезінтеграційних факторів на розвиток інтеграційних структур не можна називати однозначно деструктивним чи негативним. Залежно від типу дезінтеграційного процесу такий вплив може бути суб'єктивно та об'єктивно-продуктивним/позитивним.

Так, суб'єктивні позитивні ефекти дезінтеграційних процесів виявлятимуться у вигляді позитивних результатів для країн, які активно просувають такі процеси. Об'єктивно-позитивний вплив дезінтеграційних процесів має більш широку дію і позначається позитивно на країнах, які не

беруть участь безпосередньо в їх реалізації та просуванні ідей дезінтеграції [19,с.516-517].

У нинішніх умовах науковий та практичний інтерес викликають дезінтеграційні процеси у Європейському союзі. Складність дезінтеграційних процесів, що протікають в даній інтеграційній структурі, обумовлена наступним:

- по-перше, тим, що Європейський Союз є найбільш значним прикладом реалізації основних положень теорії економічної інтеграції, а ступінь взаємозалежності країн у даному інтеграційному угрупованні з високою ймовірністю призведе до суттєвих економічних ефектів (позитивних та негативних) як для учасників ЄС, так і для країн, що не беруть участь у цій інтеграційній структурі;

- по-друге, незважаючи на поступове зниження ролі у світовій економіці (на користь країн Азіатського регіону), вплив ЄС як інтеграційної структури на міжнародні торговельно-економічні відносини все ще великий;

- по-третє, дезінтеграційні процеси в ЄС обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми причинами;

- по-четверте, разом зі сказаним вище, дезінтеграційні процеси в ЄС детерміновані також усією «палітрою» змістовно значущих чинників: економічних, соціально-культурних, правових та інших [10].

Таким чином, розвиток дезінтеграційних процесів у світовій економіці багато в чому визначатиметься моделлю реалізації таких процесів на європейському континенті. Це вимагає проведення подальших наукових досліджень з зазначеного кола питань.

### **1.3. Методичні підходи дослідження особливостей прояву дезінтеграційних процесів**

Кожне дослідження має включати явний, дисциплінований, систематичний (спланований, упорядкований і публічний) підхід для отримання найбільш прийнятних результатів. Якісне дослідження є

індуктивним за своєю природою, і дослідник, як правило, досліджує значення та ідеї в даній ситуації. Це відноситься до ряду методів збору та аналізу даних, які використовують цілеспрямовану вибірку. Вивчення дезінтеграції в Європейському Союзі вимагає багатовимірного підходу, який враховує політичні, економічні, соціальні та інституційні фактори [20].

Були задіяні широкий спектр наукових методів пізнання:

- історико-порівняльний аналіз застосовувався, для знаходження закономірностей розпаду, шляхом порівняння поточних тенденцій з історичними випадками, наприклад, порівняння Brexit з іншими рухами за відокремлення в історії для аналізу ширшого впливу на згуртованість ЄС;
- Інституційно-правовий аналіз застосовувався, для вивчення правової та інституційної структури, які зобов'язують і обмежують держав-членів. Оцінити, як зміни або виклики цим структурам можуть призвести до дезінтеграції;
- Кількісний аналіз, використовувався для кількісної оцінки економічних витрат або переваг членства в ЄС для прогнозування ризиків дезінтеграції;
- Побудова економетричної моделі, щоб оцінити, макроекономічні показники, дисбаланс в внесках в спільний бюджет ЄС та отриманими коштами країнами учасниками, зміни громадської думки в невдоволених країнах-членів. Такі моделі, як регресійний аналіз, можуть виявити кореляції між економічними труднощами та підтримкою євроскептичних партій. Кореляційний аналіз даних щодо державної підтримки ЄС у порівнянні економічними показниками, як безробіття, зростання ВВП у країнах-членах;
- Аналіз мереж, для вивчення того, як відносини між державами-членами ЄС, наднаціональними структурами ЄС та національними структурами сприяють інтеграції чи дезінтеграції. Проаналізовано торгівлю країн ЄС, кількість населення, макроекономічні

показники, щоб відобразити взаємозалежності всередині ЄС та оцінити, як порушення в одній сфері можуть створити каскадні ефекти в інших сферах, та в подальшому, можуть кинути виклики єдності ЄС [20,21].

Для проведення кореляційного та регресійного аналізу були використані наступні макроекономічні показники:

- ВВП країн ЄС, трлн євро;
- ВВП на душу населення в ЄС, євро;
- Експорт товарів та послуг ЄС, трлн євро;
- Імпорт товарів та послуг ЄС, трлн євро;
- Зростання ВВП ЄС,%;
- Продуктивність праці, євро
- Рівень безробіття, %
- Населення ЄС, млн осіб.

Євростат щорічно надає вичерпні дані макроекономічних показників для всіх країн-членів Європейського Союзу та сусідніх країн. Ці цифри можна порівняти між країнами, оскільки, всі країни ЄС та деякі країни сусіди ЄС мають спільну облікову основу для національних рахунків, яка називається Європейська система інтегрованих економічних рахунків. Під час проведення кореляційного аналізу була задіяна наступна шкала оцінки взаємозалежності між макроекономічними показниками країн ЄС та кількістю коштів внесених та отриманих зі спільного бюджету ЄС країнами учасниками ЄС [22].

Таблиця 1.2

Шкала оцінки зв'язку під час кореляційного аналізу

| Значення коефіцієнту R | $\pm 0,1 - \pm 0,3$ | $\pm 0,3 - \pm 0,5$ | $\pm 0,5 - \pm 0,7$ | $\pm 0,7 - \pm 0,9$       | $\pm 0,9 - \pm 0,99$ |
|------------------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------------|----------------------|
| Сила зв'язку           | Практично відсутній | Слабкий зв'язок     | Помірний зв'язок    | Сильний (щільний) зв'язок | Дуже сильний зв'язок |

Складено автором за матеріалами: [20, 21]

Настав час адаптувати концептуальні інструменти до нових політичних, інституційних і політичних тенденцій і відійти від «чорно-білих» дебатів, про диференціацію як отруту чи панацею, щоб могли оцінити її в Європейському Союзі її причин, динаміки та впливу. Політичні, інституційні та економічні виклики, з якими стикається Європа, становлять серйозний ризик, але водночас відкривають чудові можливості. Саме тому, для розробки всіх можливих сценаріїв розвитку ситуацій розвитку ЄС, мають бути обґрунтовані та концептуалізовані всі варіанти, навіть можливий розпад європейського простору [23].

Будь-які проблеми та перешкоди, відкривають реальну можливість, для політична змін, креативних, швидких та рішучих дій, тому негаразди також відкрили вікно для стрибка вперед. Виникає питання, чи поширення процесів дезінтеграції з часом не призведе до виходу нових членів із союзу, чи наднаціональні органи ЄС будуть відповідати на нові виклики до їхнього загострення. Підвищення стійкості ЄС має паралельно супроводжуватися з гнучкість складних механізмів ЄС. Це веде до пов'язаного питання про те, наскільки і яка форма диференціації просуває європейську інтеграцію – в цілому та в окремих сферах політики – і за яких умов слід уникати диференціації, щоб запобігти неузгодженості, політичній напруженості та потенційній дезінтеграції [24].

### **Висновки до першого розділу**

1. В даний час, розвиток світової та регіональних економік супроводжується двома взаємоспрямованими процесами: з одного боку країни прагнуть посилити економічну взаємодію, надавши їй суворі інституційно-правові риси шляхом створення різноманітних економічних інтеграцій (союзів, блоків, спілок, партнерств), з іншого боку, через безліч причин і особливо останніми роками, посилюються дезінтеграційні процеси у різних регіонах світу

Вплив дезінтеграційних процесів на економічний розвиток зрештою

призводить до численних економічних наслідків, що потребує аналізу, оцінки та систематизації. Дезінтеграція економік та економічний розвиток – це складні процеси, які можуть бути взаємопов'язаними різними способами, залежно від контексту та масштабу. Дезінтеграція економік має на увазі руйнування чи зменшення ступеня економічної інтеграції між країнами чи регіонами. Це може включати розпад торгових спілок, припинення торгових угод, запровадження нових тарифів та інших бар'єрів для торгівлі.

2. На кількість факторів, що визначають дезінтеграційні процеси, а також зміст цих факторів впливають такі властиві сучасним формам економічних інтеграцій: кількісні характеристики економічної інтеграції (кількість держав, що входять в економічну інтеграцію; стан основних макроекономічних показників економічної інтеграції (ВВП, обсяги експорту та імпорту, обсяг прямих інвестицій та ін.) та обумовлена цими показниками роль інтеграції у регіональній та світовій економіці; показники, що характеризують сукупне «сконцентроване», що стало результатом зусиль учасників економічної інтеграції, торговельно-економічне ставлення інтеграції з державами, що не є учасниками такої інтеграції (обсяг торгівлі, обсяг інвестицій та ін.).

До властивостей економічної інтеграції, що визначають ступінь складності факторів, що детермінують дезінтеграційні процеси, слід віднести геоекономічну роль країн-учасниць у світовій економіці.

3. Поняття дезінтеграції довгий період не надавалося увазі, оскільки, звертали увагу від початку процесу інтеграції в Європі, лише на позитивні економічні ознаки. З часом ряд проблем породив ряд євро скептичних соціо-політичних течій, партій, думок у всіх країнах ЄС. Не вирішенні та/або не замічені внутрішні проблеми ЄС накладаються на зовнішні проблеми глобального економічного організму, які загострюють внутрішні проблеми та створюють нові. Вивчення, концептуалізація, застосування широких методів дослідження робить процеси дезінтеграції більш прогнозованим та допоможуть запобігати цим процесам в майбутньому. Розпад ЄС є складним процесом, на який впливають різноманітні фактори. Використання

мультидисциплінарного підходу, який поєднує ці методи, забезпечить більш повне розуміння динаміки дезінтеграції та допоможе передбачити можливі результати та рішення.

## РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

### 2.1. Особливості макроекономічного розвитку країн ЄС

Європейський Союз – унікальним економіко-політичне інтеграційне об'єднання, що включає 27 країн з високим рівнем економічного розвитку. ЄС є третьою найбільшою економікою у світі з високими стандартами життя, стабільною фінансовою системою та потужною торговою позицією. Разом з тим, макроекономічний розвиток ЄС стикається з низкою викликів, зумовлених як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, які значно впливають на стійкість економіки регіону. Серед внутрішніх особливостей ЄС можна виділити складну структуру економічної інтеграції, зокрема існування єдиної валюти – євро, а також узгодження економічної політики між країнами-членами. Ці фактори спричиняють особливу залежність від скоординованої фінансової та грошово-кредитної політики, а також необхідність підтримки балансу між інтересами національних економік [25, с.84].

Таблиця 2.1

Показники ВВП за ПКС країн Європи в період 2016-2023 років, трлн євро

|                                          | 2016   | 2017   | 2018   | 2019   | 2020   | 2021   | 2022   | 2023   |
|------------------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.) | 12,640 | 13,168 | 13,628 | 14,122 | 13,580 | 14,794 | 16,143 | 17,193 |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.)          | 10,953 | 11,366 | 11,743 | 12,137 | 11,615 | 12,612 | 13,724 | 14,594 |
| Бельгія                                  | 0,428  | 0,443  | 0,459  | 0,479  | 0,463  | 0,506  | 0,563  | 0,596  |
| Болгарія                                 | 0,048  | 0,052  | 0,056  | 0,061  | 0,061  | 0,071  | 0,086  | 0,094  |
| Чехія                                    | 0,179  | 0,196  | 0,213  | 0,229  | 0,220  | 0,246  | 0,286  | 0,317  |
| Данія                                    | 0,282  | 0,294  | 0,301  | 0,308  | 0,312  | 0,345  | 0,382  | 0,376  |
| Німеччина                                | 3,196  | 3,331  | 3,431  | 3,534  | 3,449  | 3,676  | 3,953  | 4,185  |
| Естонія                                  | 0,022  | 0,024  | 0,026  | 0,028  | 0,027  | 0,031  | 0,036  | 0,038  |
| Ірландія                                 | 0,276  | 0,308  | 0,334  | 0,363  | 0,382  | 0,449  | 0,520  | 0,509  |
| Греція                                   | 0,174  | 0,177  | 0,180  | 0,185  | 0,167  | 0,184  | 0,207  | 0,225  |
| Іспанія                                  | 1,122  | 1,170  | 1,212  | 1,253  | 1,129  | 1,235  | 1,373  | 1,498  |
| Франція                                  | 2,231  | 2,291  | 2,355  | 2,432  | 2,318  | 2,508  | 2,655  | 2,822  |
| Хорватія                                 | 0,047  | 0,050  | 0,053  | 0,055  | 0,050  | 0,058  | 0,067  | 0,078  |
| Італія                                   | 1,704  | 1,744  | 1,777  | 1,804  | 1,670  | 1,842  | 1,997  | 2,128  |
| Кіпр                                     | 0,019  | 0,020  | 0,021  | 0,023  | 0,022  | 0,025  | 0,029  | 0,031  |

|                 |       |       |       |       |       |       |       |       |
|-----------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Латвія          | 0,024 | 0,026 | 0,028 | 0,029 | 0,029 | 0,032 | 0,036 | 0,039 |
| Литва           | 0,038 | 0,042 | 0,045 | 0,049 | 0,050 | 0,056 | 0,067 | 0,073 |
| Люксембург      | 0,056 | 0,058 | 0,060 | 0,062 | 0,064 | 0,072 | 0,077 | 0,079 |
| Угорщина        | 0,116 | 0,127 | 0,136 | 0,147 | 0,138 | 0,154 | 0,169 | 0,196 |
| Мальта          | 0,010 | 0,012 | 0,013 | 0,014 | 0,014 | 0,016 | 0,018 | 0,020 |
| Нідерланди      | 0,720 | 0,750 | 0,787 | 0,829 | 0,816 | 0,891 | 0,993 | 1,067 |
| Австрія         | 0,355 | 0,367 | 0,383 | 0,395 | 0,380 | 0,406 | 0,448 | 0,473 |
| Польща          | 0,427 | 0,469 | 0,503 | 0,538 | 0,531 | 0,583 | 0,661 | 0,748 |
| Португалія      | 0,186 | 0,195 | 0,204 | 0,214 | 0,201 | 0,216 | 0,243 | 0,267 |
| Румунія         | 0,167 | 0,186 | 0,206 | 0,224 | 0,221 | 0,242 | 0,281 | 0,324 |
| Словенія        | 0,040 | 0,042 | 0,045 | 0,048 | 0,046 | 0,052 | 0,056 | 0,063 |
| Словаччина      | 0,081 | 0,084 | 0,090 | 0,094 | 0,094 | 0,101 | 0,110 | 0,122 |
| Фінляндія       | 0,215 | 0,224 | 0,231 | 0,238 | 0,236 | 0,248 | 0,266 | 0,273 |
| Швеція          | 0,464 | 0,475 | 0,467 | 0,475 | 0,478 | 0,538 | 0,551 | 0,540 |
| Велика Британія | 2,434 | 2,359 | 2,420 | 2,526 | 2,396 | 2,689 | 2,756 | 2,759 |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

В представленій таблиці 2.1. показник ВВП країн Європи за період 2016-2023 року. Розглянемо зростання кожної країни за проаналізований період: Велика Британія – 3,78%, Швеція – 16,38%, Ліхтенштейн – 20,00%, Італія – 24,88%, Франція – 26,49%, Фінляндія – 26,98%, Греція – 29,31%, Німеччина – 30,94%, Австрія – 33,24%, Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) – 33,24%, Данія – 33,33%, Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.) – 36,02%, Бельгія – 39,25%, Люксембург – 41,07%, Португалія – 43,55%, Нідерланди – 48,19%, Словаччина – 50,62%, Словенія – 57,50%, Латвія – 62,50%, Кіпр – 63,16%, Хорватія – 65,96%, Боснія і Герцеговина – 66,67%, Угорщина – 68,97%, Естонія – 73,18%, Польща – 75,18%, Чехія – 77,09%, Ірландія – 84,42%, Литва – 92,11%, Румунія – 94,01%, Болгарія – 95,83%, Мальта – 100,00%. Показники ВВП свідчать, що країни Західної Європи перші члени ЄС мають середня зростання до 30-40%, за проаналізований період тоді, як країни Східної Європи наступні члени ЄС мають зростання ВВП до 50-90%. Це говорить про значний дисбаланс зростання ВВП в середині ЄС. В загально світовому ВВП ЄС сильно відстає, займаючи третю сходинку, поступається США та Китаю. У 2008 році він мав дещо вищий ВВП (вимірюваний у доларах США), ніж Сполучені Штати, але до 2022 року економіка ЄС була на третину меншою, ніж економіка США. Це звучить як катастрофа. Але він ігнорує той факт, що ВВП ЄС (знову вимірний

у доларах США) був на третину меншим, ніж ВВП США у 2000 році. Згідно з цим показником, перед тим, як знизитися, ЄС досяг дива з 2000 по 2008 рік, отримавши одну третину більше виробництва, ніж у США [29, с.320].

Таблиця 2.2

Показники ВВП за ПКС на душу населення країн Європи в період 2016-2023 років, євро

|                                 | 2016   | 2017   | 2018   | 2019    | 2020    | 2021    | 2022    | 2023    |
|---------------------------------|--------|--------|--------|---------|---------|---------|---------|---------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 28 460 | 29 600 | 30 580 | 31 640  | 30 440  | 33 180  | 35 990  | 38 130  |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 31 870 | 33 010 | 34 020 | 35 070  | 33 500  | 36 360  | 39 380  | 41 610  |
| Бельгія                         | 37 810 | 38 980 | 40 210 | 41 730  | 40 190  | 43 670  | 48 250  | 50 660  |
| Болгарія                        | 7 070  | 7 720  | 8 360  | 9 270   | 9 450   | 10 970  | 13 310  | 14 690  |
| Чехія                           | 17 040 | 18 700 | 20 270 | 21 740  | 20 980  | 23 430  | 26 670  | 29 180  |
| Данія                           | 49 270 | 51 060 | 51 950 | 53 040  | 53 540  | 58 970  | 64 730  | 63 290  |
| Німеччина                       | 38 810 | 40 300 | 41 390 | 42 540  | 41 480  | 44 190  | 47 180  | 49 520  |
| Естонія                         | 16 860 | 18 480 | 20 040 | 21 490  | 20 960  | 23 650  | 27 360  | 27 960  |
| Ірландія                        | 58 120 | 63 990 | 68 470 | 73 210  | 75 920  | 88 220  | 100 180 | 96 290  |
| Греція                          | 16 190 | 16 490 | 16 830 | 17 270  | 15 660  | 17 350  | 19 650  | 21 350  |
| Іспанія                         | 24 190 | 25 160 | 25 950 | 26 620  | 23 850  | 26 090  | 28 750  | 30 970  |
| Франція                         | 33 530 | 34 290 | 35 080 | 36 090  | 34 280  | 36 950  | 39 010  | 41 330  |
| Хорватія                        | 11 400 | 12 160 | 12 960 | 13 990  | 12 840  | 14 890  | 17 260  | 19 800  |
| Італія                          | 28 360 | 29 070 | 29 690 | 30 200  | 28 100  | 31 160  | 33 840  | 36 070  |
| Кіпр                            | 22 330 | 23 630 | 25 060 | 26 530  | 25 080  | 28 520  | 32 230  | 33 800  |
| Латвія                          | 12 500 | 13 400 | 14 620 | 15 450  | 15 370  | 17 130  | 19 140  | 20 770  |
| Литва                           | 13 490 | 14 870 | 16 300 | 17 520  | 17 890  | 20 180  | 23 820  | 25 700  |
| Люксембург                      | 96 230 | 97 440 | 98 750 | 100 450 | 102 230 | 112 860 | 118 310 | 118 770 |
| Угорщина                        | 11 950 | 13 080 | 14 070 | 15 200  | 14 370  | 16 090  | 17 600  | 20 500  |
| Мальта                          | 23 900 | 26 820 | 28 240 | 28 920  | 27 840  | 32 170  | 34 290  | 37 300  |
| Нідерланди                      | 42 290 | 43 830 | 45 690 | 47 840  | 46 810  | 50 850  | 56 140  | 59 720  |
| Австрія                         | 40 690 | 41 760 | 43 360 | 44 570  | 42 650  | 45 380  | 49 490  | 51 830  |
| Польща                          | 11 270 | 12 360 | 13 280 | 14 190  | 14 310  | 15 770  | 17 520  | 19 900  |
| Португалія                      | 18 000 | 18 910 | 19 840 | 20 710  | 19 360  | 20 800  | 23 300  | 25 280  |
| Румунія                         | 8 500  | 9 510  | 10 580 | 11 590  | 11 460  | 12 660  | 14 790  | 17 020  |
| Словенія                        | 19 380 | 20 630 | 21 940 | 23 050  | 22 230  | 24 680  | 26 980  | 30 160  |
| Словаччина                      | 15 030 | 15 620 | 16 580 | 17 340  | 17 270  | 18 740  | 20 170  | 22 520  |
| Фінляндія                       | 39 250 | 40 790 | 42 040 | 43 200  | 42 740  | 44 890  | 47 890  | 49 000  |
| Швеція                          | 46 860 | 47 290 | 45 910 | 46 240  | 46 250  | 51 710  | 52 490  | 51 040  |
| Велика Британія                 | 37 080 | 35 730 | 36 440 | 37 830  | ...     | ...     | ...     | ...     |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

В представленій таблиці 2.2. відображено показники ВВП на душу населення ряду країн Європи, розглянемо загальне зростання у відсотках та у кількісному вимірі середнього зростання за період 2016-2023 року. Велика Британія – 2,02% (94 євро), Швеція – 8,92% (523 євро), Ліхтенштейн – 17,40% (3 204 євро), Франція – 23,26% (975 євро), Люксембург – 23,42% (2 818 євро), Фінляндія – 24,84% (1 219 євро), Італія – 27,19% (964 євро), Австрія – 27,38% (1 393 євро), Німеччина – 27,60% (1 339 євро), Іспанія – 28,03% (848 євро), Данія – 28,46% (1 753 євро), Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) – 30,56% (1 218 євро), Греція – 31,87% (645 євро), Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.) – 33,98% (1 209 євро), Бельгія – 33,99% (1 606 євро), Португалія – 40,44% (910 євро), Нідерланди – 41,22% (2 179 євро), Словаччина – 49,83% (936 євро), Кіпр – 51,37% (1 434 євро), Словенія – 55,62% (1 348 євро), Мальта – 56,07% (1 675 євро), Ірландія – 65,67% (4 771 євро), Естонія – 65,84% (1 388 євро), Латвія – 66,16% (1 034 євро), Чехія – 71,24% (1 518 євро), Угорщина – 71,55% (1 069 євро), Хорватія – 73,68% (1 050 євро), Польща – 76,57% (1 079 євро), Литва – 90,51% (1 526 євро), Румунія – 100,24% (1 065 євро), Болгарія – 107,78% (953 євро).

ЄС складається з країн з різними рівнями економічного розвитку. Розрив між північними країнами ЄС і США більш-менш залишається незмінним з 1980 року. Східні країни ЄС вражаюче зблизилися: з 32 відсотків ВВП США на душу населення в 1995 році до 55 відсотків у 2022 році; Прогнози МВФ передбачають продовження зближення до 60 відсотків до 2028 року, наближаючись до рівня розвитку південних країн ЄС. Відстає лише південна частина ЄС. ВВП на душу населення на півдні становив 73 відсотки рівня США на початку 2000-х років, але впав до 61 відсотка через пандемію, хоча, принаймні, МВФ не передбачає подальшого відносного зниження в найближчі роки [30].

Таблиця 2.3

Показники сукупного експорту товарів та послуг країн Європи в період 2016-2023 років, трлн євро

|                                 | 2016   | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  |
|---------------------------------|--------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 5,788  | 6,248 | 6,573 | 6,85  | 6,21  | 7,34  | 8,916 | 8,929 |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 4,881  | 5,257 | 5,526 | 5,742 | 5,174 | 6,111 | 7,395 | 7,375 |
| Бельгія                         | 0,341  | 0,369 | 0,383 | 0,397 | 0,367 | 0,453 | 0,536 | 0,501 |
| Болгарія                        | 0,0311 | 0,035 | 0,036 | 0,039 | 0,034 | 0,044 | 0,06  | 0,058 |
| Чехія                           | 0,139  | 0,152 | 0,161 | 0,165 | 0,149 | 0,173 | 0,207 | 0,218 |
| Данія                           | 0,151  | 0,162 | 0,171 | 0,181 | 0,171 | 0,203 | 0,269 | 0,255 |
| Німеччина                       | 1,33   | 1,409 | 1,461 | 1,498 | 1,351 | 1,568 | 1,81  | 1,816 |
| Естонія                         | 0,016  | 0,018 | 0,019 | 0,02  | 0,018 | 0,025 | 0,031 | 0,029 |
| Ірландія                        | 0,343  | 0,385 | 0,411 | 0,462 | 0,517 | 0,597 | 0,712 | 0,688 |
| Греція                          | 0,054  | 0,061 | 0,069 | 0,073 | 0,052 | 0,074 | 0,101 | 0,098 |
| Іспанія                         | 0,377  | 0,408 | 0,422 | 0,434 | 0,344 | 0,417 | 0,546 | 0,57  |
| Франція                         | 0,702  | 0,74  | 0,775 | 0,799 | 0,662 | 0,784 | 0,969 | 0,967 |
| Хорватія                        | 0,0221 | 0,024 | 0,026 | 0,028 | 0,02  | 0,029 | 0,04  | 0,041 |
| Італія                          | 0,49   | 0,525 | 0,547 | 0,558 | 0,479 | 0,574 | 0,701 | 0,717 |
| Кіпр                            | 0,013  | 0,014 | 0,016 | 0,017 | 0,017 | 0,023 | 0,03  | 0,03  |
| Латвія                          | 0,015  | 0,016 | 0,017 | 0,018 | 0,018 | 0,021 | 0,027 | 0,026 |
| Литва                           | 0,026  | 0,031 | 0,034 | 0,037 | 0,036 | 0,045 | 0,058 | 0,056 |
| Люксембург                      | 0,107  | 0,112 | 0,118 | 0,128 | 0,131 | 0,154 | 0,163 | 0,168 |
| Угорщина                        | 0,1    | 0,109 | 0,113 | 0,119 | 0,108 | 0,123 | 0,151 | 0,159 |
| Мальта                          | 0,012  | 0,014 | 0,016 | 0,018 | 0,019 | 0,019 | 0,023 | 0,025 |
| Нідерланди                      | 0,582  | 0,639 | 0,685 | 0,707 | 0,663 | 0,77  | 0,958 | 0,945 |
| Австрія                         | 0,187  | 0,199 | 0,213 | 0,221 | 0,196 | 0,227 | 0,277 | 0,281 |
| Польща                          | 0,213  | 0,242 | 0,263 | 0,283 | 0,278 | 0,332 | 0,412 | 0,435 |
| Португалія                      | 0,075  | 0,083 | 0,089 | 0,093 | 0,074 | 0,089 | 0,12  | 0,126 |
| Румунія                         | 0,071  | 0,078 | 0,085 | 0,09  | 0,081 | 0,098 | 0,122 | 0,126 |
| Словенія                        | 0,031  | 0,035 | 0,038 | 0,04  | 0,036 | 0,043 | 0,053 | 0,053 |
| Словаччина                      | 0,075  | 0,079 | 0,085 | 0,086 | 0,079 | 0,092 | 0,108 | 0,113 |
| Фінляндія                       | 0,076  | 0,085 | 0,09  | 0,096 | 0,085 | 0,099 | 0,122 | 0,117 |
| Швеція                          | 0,199  | 0,208 | 0,214 | 0,229 | 0,211 | 0,254 | 0,297 | 0,298 |
| Велика Британія                 | 0,687  | 0,71  | 0,747 | 0,785 | ...   | ...   | ...   | ...   |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

В представленій таблиці 2.3. відображено сукупний експорт товарів та послуг в країнах Європи в період 2016-2023 рр. Розглянемо зростання експорту товарів та послуг в країнах Європи: Велика Британія – 14,26%, Німеччина – 36,54%, Франція – 37,75%, Італія – 46,33%, Бельгія – 46,92%,

Швеція – 49,75%, Австрія – 50,27%, Словаччина – 50,67%, Єврозона 20 країн (з 2023 р.) – 51,10%, Іспанія – 51,19%, Фінляндія – 53,95%, Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.) – 54,27%, Чехія – 56,83%, Люксембург – 57,01%, Угорщина – 59,00%, Нідерланди – 62,37%, Португалія – 68,00%, Данія – 68,87%, Словенія – 70,97%, Латвія – 73,33%, Румунія – 77,46%, Естонія – 81,25%, Греція – 81,48%, Хорватія – 85,52%, Болгарія – 86,50%, Ірландія – 100,58%, Польща – 104,23%, Мальта – 108,33%, Литва – 115,38%, Кіпр – 130,77%. Відкритість торгівлі країн ЄС-28 зростає через політику інтеграції або спільний ринок і процеси глобалізації. Як результат, очевидне зростання частки експортного ринку, особливо в країнах, що нещодавно приєдналися до ЄС. Країни ЄС підвищили відкритість торгівлі та частки експортного ринку. Країни ЄС є основними гравцями в міжнародній торгівлі товарами та послугами. У процесах глобалізації частки експортного ринку є життєво важливими, оскільки вони вказують на розширення ринку у світовій торгівлі. За даними Євростату, Німеччина має найбільшу частку експорту серед країн ЄС, приносячи 27,1% товарного експорту ЄС до країн поза ЄС. За даними Євростату, країни ЄС є найбільшими у світі експортерами промислових товарів і послуг і найбільшим експортним ринком приблизно для 80 країн [31].

Таблиця 2.4

Показники сукупного імпорту товарів та послуг країн Європи в період 2016-2023 років, трлн євро

|                                 | 2016  | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  |
|---------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 5,231 | 5,684 | 6,057 | 6,359 | 5,716 | 6,773 | 8,604 | 8,302 |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 4,389 | 4,756 | 5,050 | 5,317 | 4,756 | 5,604 | 7,117 | 6,858 |
| Бельгія                         | 0,340 | 0,370 | 0,389 | 0,395 | 0,360 | 0,444 | 0,545 | 0,505 |
| Болгарія                        | 0,028 | 0,032 | 0,035 | 0,037 | 0,033 | 0,042 | 0,059 | 0,054 |
| Чехія                           | 0,126 | 0,137 | 0,148 | 0,151 | 0,134 | 0,164 | 0,205 | 0,203 |
| Данія                           | 0,134 | 0,143 | 0,156 | 0,163 | 0,154 | 0,181 | 0,233 | 0,225 |
| Німеччина                       | 1,098 | 1,173 | 1,256 | 1,298 | 1,166 | 1,378 | 1,711 | 1,648 |
| Естонія                         | 0,016 | 0,017 | 0,018 | 0,019 | 0,019 | 0,025 | 0,032 | 0,029 |
| Ірландія                        | 0,291 | 0,312 | 0,312 | 0,445 | 0,438 | 0,410 | 0,497 | 0,520 |
| Греція                          | 0,056 | 0,064 | 0,073 | 0,075 | 0,065 | 0,088 | 0,121 | 0,109 |
| Іспанія                         | 0,332 | 0,365 | 0,389 | 0,397 | 0,327 | 0,404 | 0,533 | 0,511 |

|                 |       |       |       |       |       |       |       |       |
|-----------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Франція         | 0,710 | 0,758 | 0,798 | 0,815 | 0,702 | 0,815 | 0,104 | 1,023 |
| Хорватія        | 0,021 | 0,024 | 0,026 | 0,028 | 0,024 | 0,030 | 0,044 | 0,042 |
| Італія          | 0,437 | 0,478 | 0,505 | 0,500 | 0,421 | 0,536 | 0,737 | 0,691 |
| Кіпр            | 0,013 | 0,015 | 0,015 | 0,017 | 0,018 | 0,022 | 0,029 | 0,030 |
| Латвія          | 0,015 | 0,016 | 0,018 | 0,018 | 0,017 | 0,022 | 0,029 | 0,027 |
| Литва           | 0,026 | 0,030 | 0,033 | 0,035 | 0,031 | 0,042 | 0,059 | 0,053 |
| Люксембург      | 0,088 | 0,093 | 0,099 | 0,109 | 0,109 | 0,130 | 0,137 | 0,144 |
| Угорщина        | 0,090 | 0,100 | 0,108 | 0,116 | 0,105 | 0,122 | 0,159 | 0,149 |
| Мальта          | 0,010 | 0,012 | 0,014 | 0,015 | 0,017 | 0,017 | 0,020 | 0,021 |
| Нідерланди      | 0,504 | 0,559 | 0,602 | 0,620 | 0,579 | 0,683 | 0,871 | 0,825 |
| Австрія         | 0,173 | 0,188 | 0,201 | 0,207 | 0,183 | 0,223 | 0,279 | 0,271 |
| Польща          | 0,200 | 0,229 | 0,253 | 0,263 | 0,249 | 0,313 | 0,401 | 0,392 |
| Португалія      | 0,073 | 0,081 | 0,088 | 0,092 | 0,078 | 0,095 | 0,126 | 0,124 |
| Румунія         | 0,072 | 0,083 | 0,092 | 0,099 | 0,090 | 0,111 | 0,141 | 0,142 |
| Словенія        | 0,027 | 0,031 | 0,035 | 0,036 | 0,032 | 0,040 | 0,052 | 0,049 |
| Словаччина      | 0,073 | 0,078 | 0,084 | 0,086 | 0,078 | 0,092 | 0,115 | 0,111 |
| Фінляндія       | 0,078 | 0,084 | 0,092 | 0,095 | 0,085 | 0,099 | 0,127 | 0,116 |
| Швеція          | 0,187 | 0,199 | 0,206 | 0,210 | 0,190 | 0,231 | 0,286 | 0,276 |
| Велика Британія | 0,731 | 0,744 | 0,776 | 0,816 | ...   | ...   | ...   | ...   |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

В таблиці 2.4. представлено імпорт товарів та послуг в період 2016-2023 рр. в ряді країн Європи. Розглянемо зростання імпорту в країнах Європи: Велика Британія – 11,63%, Франція – 44,08%, Швеція – 47,59%, Бельгія – 48,53%, Фінляндія – 48,72%, Німеччина – 50,09%, Словаччина – 52,05%, Іспанія – 53,92%, Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) – 56,25%, Австрія – 56,65%, Італія – 58,12%, Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.) – 58,71%, Чехія – 61,11%, Люксембург – 63,64%, Нідерланди – 63,69%, Угорщина – 65,56%, Данія – 67,91%, Португалія – 69,86%, Ірландія – 78,69%, Латвія – 80,00%, Естонія – 81,25%, Словенія – 81,48%, Болгарія – 92,86%, Греція – 94,64%, Польща – 96,00%, Румунія – 97,22%, Хорватія – 100,00%, Литва – 103,85%, Мальта – 110,00%, Кіпр – 130,77%. Диверсифікація імпорту зменшилася для більш технологічно інтенсивних виробничих продуктів. Це особливо вірно в секторі високих технологій, де зростання концентрації за останнє десятиліття було більшим, ніж для інших видів промислової продукції. Залежність від кількох імпортерів передбачає меншу стійкість до збоїв у ланцюзі поставок і, можливо, вищі націнки на імпорт потенційно важливих компонентів.

Концентрація імпорту для кінцевих товарів значно зросла, тоді як для проміжних товарів вона залишалася в основному стабільною, що свідчить про відносну стійкість ланцюгів постачання для виробництва кінцевих товарів у Європі [32].

Таблиця 2.5

Реальне річне зростання ВВП по ПКС країн в порівнянні з минулим роком, за період 2016-2023 рр., %

|                                 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020  | 2021 | 2022 | 2023 |
|---------------------------------|------|------|------|------|-------|------|------|------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 1,9  | 2,8  | 2,1  | 1,9  | -5,6  | 6,3  | 3,5  | 0,4  |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 1,8  | 2,6  | 1,8  | 1,6  | -6,0  | 6,3  | 3,5  | 0,4  |
| Бельгія                         | 1,2  | 1,5  | 1,9  | 2,4  | -4,8  | 6,2  | 4,2  | 1,3  |
| Болгарія                        | 3,0  | 2,7  | 2,5  | 3,8  | -3,2  | 7,8  | 4,0  | 1,9  |
| Чехія                           | 2,6  | 5,2  | 2,8  | 3,6  | -5,3  | 4,0  | 2,8  | -0,1 |
| Данія                           | 3,1  | 3,1  | 1,9  | 1,7  | -1,8  | 7,4  | 1,5  | 2,5  |
| Німеччина                       | 2,3  | 2,7  | 1,1  | 1,0  | -4,1  | 3,7  | 1,4  | -0,3 |
| Естонія                         | 3,1  | 5,6  | 3,7  | 3,7  | -2,9  | 7,2  | 0,1  | -3,0 |
| Ірландія                        | 1,2  | 10,0 | 7,5  | 5,0  | 7,2   | 16,3 | 8,6  | -5,5 |
| Греція                          | 0,0  | 1,5  | 2,1  | 2,3  | -9,2  | 8,7  | 5,7  | 2,3  |
| Іспанія                         | 2,9  | 2,9  | 2,4  | 2,0  | -10,9 | 6,7  | 6,2  | 2,7  |
| Франція                         | 0,9  | 2,1  | 1,6  | 2,0  | -7,4  | 6,9  | 2,6  | 0,9  |
| Хорватія                        | 3,5  | 3,3  | 2,9  | 3,1  | -8,3  | 12,6 | 7,3  | 3,3  |
| Італія                          | 1,2  | 1,6  | 0,8  | 0,4  | -8,9  | 8,9  | 4,7  | 0,7  |
| Кіпр                            | 6,6  | 5,8  | 6,3  | 5,9  | -3,2  | 11,4 | 7,4  | 2,6  |
| Латвія                          | 2,6  | 3,4  | 4,3  | 0,7  | -3,5  | 6,9  | 1,8  | 1,7  |
| Литва                           | 2,7  | 4,6  | 4,9  | 4,7  | 0,0   | 6,4  | 2,5  | 0,3  |
| Люксембург                      | 5,0  | 1,3  | 1,2  | 2,9  | -0,9  | 7,2  | 1,4  | -1,1 |
| Угорщина                        | 2,4  | 4,1  | 5,6  | 5,1  | -4,3  | 7,1  | 4,3  | -0,9 |
| Мальта                          | 4,1  | 13,0 | 7,2  | 4,1  | -3,5  | 13,5 | 4,1  | 7,5  |
| Нідерланди                      | 2,4  | 2,8  | 2,3  | 2,3  | -3,9  | 6,3  | 5,0  | 0,1  |
| Австрія                         | 2,1  | 2,3  | 2,5  | 1,8  | -6,3  | 4,8  | 5,3  | -1,0 |
| Польща                          | 3,0  | 5,2  | 6,2  | 4,6  | -2,0  | 6,9  | 5,3  | 0,1  |
| Португалія                      | 2,0  | 3,3  | 2,9  | 2,7  | -8,2  | 5,6  | 7,0  | 2,5  |
| Румунія                         | 2,9  | 8,2  | 6,1  | 3,9  | -3,7  | 5,5  | 4,0  | 2,4  |
| Словенія                        | 3,0  | 5,2  | 4,4  | 3,5  | -4,1  | 8,4  | 2,7  | 2,1  |
| Словаччина                      | 1,9  | 2,9  | 4,1  | 2,3  | -2,6  | 5,7  | 0,4  | 1,4  |
| Фінляндія                       | 2,6  | 3,3  | 1,2  | 1,3  | -2,5  | 2,7  | 1,5  | -1,2 |
| Швеція                          | 2,3  | 1,8  | 1,9  | 2,5  | -2,0  | 5,9  | 1,5  | -0,3 |
| Велика Британія                 | 1,7  | 1,7  | 1,3  | 1,4  | ...   | ...  | ...  | ...  |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

Для того, щоб виміряти економічне зростання, вам спочатку потрібно визначити розмір економіки. Темп економічного зростання (зростання ВВП) означає відсоткову зміну реального ВВП, яка коригує показник номінального

ВВП на інфляцію. Загалом зростання ВВП добре для споживачів у певній країні, оскільки доходи зростають, що призводить до вищого рівня життя. Тим не менш, зростання ВВП як міра економічної сили не вміє охопити багато аспектів добробуту. ВВП зростає, нерівність також може зростати, а економічні вигоди зосереджуються серед відносно небагатьох людей. Крім того, при розрахунку ВВП не враховується якість навколишнього середовища чи державних послуг, таких як охорона здоров'я [33].

Економічний ландшафт у Європі протягом 2023 року представляв захоплююче поєднання швидкого зростання та неочікуваних спадів, що відображало складну та різноманітну економіку континенту. Давайте зануримося в деякі з видатних історій року. Несподівано, у 2023 році Чорногорія стала економікою Європи з найшвидшим зростанням. Валовий внутрішній продукт (ВВП) цієї маленької балканської країни зріс на 6,3%, випередивши інші країни регіону. Зростання Чорногорії було зумовлене бурхливим туристичним сектором, інвестиціями в інфраструктуру та потужним відновленням економічного впливу пандемії. Чорногорія не була самотньою у своєму економічному успіху. Туреччина та Мальта також показали вражаючі темпи зростання: Туреччина зросла на 5,1%, а Мальта – на 7,5%. Економіка Туреччини виграла від стабільних показників експорту та стійкого внутрішнього ринку, тоді як Мальта отримала вигоду від свого сектору фінансових послуг та відновлення індустрії туризму. Не всі європейські країни досягли такого результату. Найбільше негативне зростання спостерігалось в Естонії, економіка якої впала на -3,0%. Цей спад був здебільшого пов'язаний із економічним впливом російського вторгнення в Україну та подальших санкцій проти Росії. Тісні економічні зв'язки Естонії як з Росією, так і з Україною зробили її особливо вразливою до зривів конфлікту [34].

Німеччина, найбільша економіка Європи, також зіткнулася з проблемами, зазнавши дещо негативного зростання на рівні -0,3%. Незважаючи на потужність промисловості та міцний експортний сектор,

економіці Німеччини заважали збої в ланцюжках поставок, дефіцит енергії та інфляційний тиск. Незважаючи на ці окремі невдачі, європейській економіці в цілому вдалося уникнути рецесії в 2023 році, досягнувши темпу зростання в 1%. Європейський Союз (ЄС), що складається з 27 країн, і єврозона, що складається з 20 держав-членів, обидва зросли на 0,7%. Цьому скромному зростанню сприяли стійкі споживчі витрати, державні стимулюючі заходи та поступове пом'якшення вузьких місць у ланцюзі поставок. Східна Європа випередила Західну за темпами зростання ВВП з показником 1,6%. Високі показники цього регіону були зумовлені такими країнами, як Польща та Румунія, які скористалися високим внутрішнім попитом, значним фінансуванням ЄС та значним зростанням експорту. Натомість Західна Європа зіткнулася з більш серйозними викликами через інфляцію, енергетичні кризи та геополітичну невизначеність [35].

Таблиця 2.6

Продуктивність праці в поточних цінах на одну зайняту особу в країнах Європи за період 2016-2023 рр., євро

|                                 | 2016  | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  | %       |
|---------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|---------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 100,0 | 0,00%   |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 106,8 | 106,5 | 105,9 | 105,2 | 104,5 | 104,4 | 103,9 | 103,8 | -2,81%  |
| Бельгія                         | 131,0 | 129,6 | 129,3 | 129,1 | 128,6 | 130,2 | 130,5 | 129,6 | -1,07%  |
| Болгарія                        | 45,9  | 46,2  | 47,6  | 49,0  | 50,7  | 52,8  | 55,5  | 56,8  | 23,75%  |
| Чехія                           | 80,6  | 82,5  | 83,8  | 85,6  | 86,3  | 85,7  | 84,6  | 85,2  | 5,71%   |
| Данія                           | 115,1 | 117,2 | 116,6 | 114,2 | 119,8 | 121,1 | 121,1 | 113,3 | -1,56%  |
| Німеччина                       | 106,1 | 106,3 | 105,8 | 103,9 | 105,0 | 103,4 | 102,0 | 101,6 | -4,24%  |
| Естонія                         | 73,3  | 74,5  | 77,2  | 78,3  | 81,8  | 84,0  | 80,7  | 77,5  | 5,73%   |
| Ірландія                        | 177,3 | 184,0 | 190,5 | 188,0 | 210,5 | 217,1 | 224,5 | 200,3 | 12,97%  |
| Греція                          | 73,8  | 74,2  | 70,9  | 69,3  | 65,9  | 67,2  | 70,4  | 70,1  | -5,01%  |
| Іспанія                         | 102,1 | 101,9 | 99,8  | 98,5  | 92,8  | 93,7  | 94,7  | 97,0  | -5,00%  |
| Хорватія                        | 75,4  | 75,5  | 75,2  | 75,3  | 72,6  | 76,9  | 78,5  | ...   | 4,11%   |
| Італія                          | 108,3 | 107,4 | 106,4 | 105,7 | 103,1 | 105,8 | 107,2 | 105,7 | -2,40%  |
| Кіпр                            | 87,9  | 87,0  | 85,6  | 86,0  | 85,0  | 86,8  | 87,6  | 89,2  | 1,48%   |
| Латвія                          | 65,7  | 67,4  | 68,7  | 68,9  | 71,6  | 73,2  | 73,3  | 72,8  | 10,81%  |
| Литва                           | 71,9  | 75,2  | 76,6  | 79,3  | 82,5  | 84,9  | 82,8  | 80,9  | 12,52%  |
| Люксембург                      | 175,7 | 170,1 | 164,2 | 157,8 | 159,9 | 164,3 | 159,0 | 149,8 | -14,74% |
| Угорщина                        | 68,2  | 67,9  | 69,4  | 70,8  | 71,9  | 71,9  | 73,2  | 73,3  | 7,48%   |
| Нідерланди                      | 110,7 | 110,5 | 109,9 | 107,0 | 108,9 | 109,7 | 108,3 | 108,6 | -1,90%  |
| Австрія                         | 117,9 | 115,8 | 116,4 | 115,2 | 114,7 | 112,6 | 114,5 | 114,2 | -3,14%  |

|            |       |       |       |       |       |       |       |       |        |
|------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|--------|
| Польща     | 73,9  | 74,8  | 76,9  | 79,8  | 82,2  | 82,0  | 82,1  | 82,7  | 11,91% |
| Португалія | 78,0  | 76,0  | 75,9  | 76,4  | 74,4  | 73,2  | 76,6  | 80,5  | 3,21%  |
| Румунія    | 62,1  | 65,6  | 69,2  | 73,0  | 76,4  | 76,8  | 79,9  | 84,2  | 35,59% |
| Словенія   | 81,1  | 81,8  | 82,2  | 82,9  | 83,4  | 84,1  | 83,4  | 84,9  | 4,69%  |
| Словаччина | 77,4  | 74,1  | 73,3  | 73,5  | 78,0  | 77,9  | 76,6  | 79,5  | 2,71%  |
| Фінляндія  | 108,3 | 109,7 | 108,1 | 105,8 | 111,3 | 108,3 | 105,0 | 104,5 | -3,51% |
| Швеція     | 115,0 | 113,0 | 112,2 | 112,7 | 117,0 | 117,8 | 114,6 | 112,0 | -2,61% |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

Зростання продуктивності праці, що вимірюється як ВВП за відпрацьовану годину, скоротилося на -2,81% з 2016-2023 рр. Цифри для Європейського Союзу дещо вищі: 0,00% з 2016-2023 рр. Хоча ці темпи зростання продуктивності самі по собі не є вражаючим зростанням, вони демонструють явний розрив із попередніми роками, коли темпи зростання були вищими. діапазон 0,6-0,7%. Проте зростання продуктивності праці ще не повернулося до середньорічних темпів 2000-2007 років, тобто періоду між введенням єдиної валюти та світовою фінансовою кризою. Тоді зростання продуктивності праці становило в середньому 1,4% для єврозони та 1,8% для ЄС в цілому; таким чином, лише близько половини дефіциту зараз компенсовано. У 2017 році більша частина підвищення продуктивності праці в єврозоні та ЄС була зумовлена покращенням зростання ВВП, тоді як відновлення загальної кількості робочих годин продовжувало відставати. Це характерно для проциклічного характеру відновлення продуктивності. Однак прогнози на 2018 рік показують, що зростання продуктивності збережеться, незважаючи на уповільнення зростання ВВП і зайнятості. Це може вказувати на можливість того, що зростання продуктивності могло принаймні частково відновитися до вищого структурного рівня [36].

Таблиця 2.7

Населення країн Європи за період 2017-2024 рр., млн осіб

|                                 | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  | 2024  |
|---------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 444,7 | 445,3 | 446,1 | 447,0 | 445,9 | 445,8 | 448,8 | 449,2 |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 344,1 | 344,8 | 345,7 | 346,6 | 346,7 | 347,0 | 349,7 | 350,1 |
| Бельгія                         | 11,4  | 11,4  | 11,5  | 11,5  | 11,6  | 11,6  | 11,7  | 11,8  |
| Болгарія                        | 6,8   | 6,8   | 6,7   | 6,6   | 6,5   | 6,5   | 6,4   | 6,4   |
| Чехія                           | 10,6  | 10,6  | 10,6  | 10,7  | 10,5  | 10,5  | 10,8  | 10,9  |

|                 |      |      |      |      |      |      |      |      |
|-----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Данія           | 5,7  | 5,8  | 5,8  | 5,8  | 5,8  | 5,9  | 5,9  | 6,0  |
| Німеччина       | 82,5 | 82,8 | 83,0 | 83,2 | 83,2 | 83,2 | 84,4 | 83,4 |
| Естонія         | 1,3  | 1,3  | 1,3  | 1,3  | 1,3  | 1,3  | 1,4  | 1,4  |
| Ірландія        | 4,8  | 4,9  | 4,9  | 5,0  | 5,1  | 5,2  | 5,3  | 5,3  |
| Греція          | 10,8 | 10,7 | 10,7 | 10,7 | 10,7 | 10,5 | 10,4 | 10,4 |
| Іспанія         | 46,5 | 46,6 | 46,9 | 47,3 | 47,4 | 47,5 | 48,1 | 48,6 |
| Франція         | 66,8 | 67,0 | 67,3 | 67,5 | 67,7 | 68,0 | 68,2 | 68,4 |
| Хорватія        | 4,1  | 4,0  | 4,0  | 3,9  | 3,9  | 3,9  | 3,9  | 3,9  |
| Італія          | 60,1 | 59,9 | 59,8 | 59,6 | 59,2 | 59,0 | 59,0 | 59,0 |
| Кіпр            | 0,9  | 0,9  | 0,9  | 0,9  | 0,9  | 0,9  | 0,9  | 0,9  |
| Латвія          | 2,0  | 1,9  | 1,9  | 1,9  | 1,9  | 1,9  | 1,9  | 1,9  |
| Литва           | 2,9  | 2,8  | 2,8  | 2,8  | 2,8  | 2,8  | 2,9  | 2,9  |
| Люксембург      | 0,6  | 0,6  | 0,6  | 0,6  | 0,6  | 0,6  | 0,7  | 0,7  |
| Угорщина        | 9,7  | 9,7  | 9,7  | 9,7  | 9,7  | 9,6  | 9,6  | 9,6  |
| Мальта          | 0,5  | 0,5  | 0,5  | 0,5  | 0,5  | 0,5  | 0,5  | 0,6  |
| Нідерланди      | 17,1 | 17,2 | 17,3 | 17,4 | 17,5 | 17,6 | 17,8 | 17,9 |
| Австрія         | 8,8  | 8,8  | 8,9  | 8,9  | 8,9  | 9,0  | 9,1  | 9,2  |
| Польща          | 38,0 | 38,0 | 38,0 | 38,0 | 37,1 | 36,9 | 36,8 | 36,6 |
| Португалія      | 10,3 | 10,3 | 10,3 | 10,4 | 10,4 | 10,4 | 10,5 | 10,6 |
| Румунія         | 19,6 | 19,5 | 19,4 | 19,3 | 19,2 | 19,0 | 19,1 | 19,1 |
| Словенія        | 2,1  | 2,1  | 2,1  | 2,1  | 2,1  | 2,1  | 2,1  | 2,1  |
| Словаччина      | 5,4  | 5,4  | 5,5  | 5,5  | 5,5  | 5,4  | 5,4  | 5,4  |
| Фінляндія       | 5,5  | 5,5  | 5,5  | 5,5  | 5,5  | 5,5  | 5,6  | 5,6  |
| Швеція          | 10,0 | 10,1 | 10,2 | 10,3 | 10,4 | 10,5 | 10,5 | 10,6 |
| Велика Британія | 65,8 | 66,3 | 66,6 | 67,0 | ...  | ...  | ...  | ...  |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

В представлений таблиці 2.7. відображено населення ряду країн Європи в період 2017-2024 років. Загалом в наступних країнах спостерігається скорочення населення за проаналізований період: Болгарія (-5,90%), Хорватія – (-5,32%), Латвія – (-4,01%), Польща – (-3,56%), Греція – (-3,45%), Україна – (-3,34%), Румунія – (-2,95%), Боснія і Герцеговина – (-2,64%), Італія – (-1,79%), Угорщина – (-1,59%), Словаччина – (-0,20%). В наступних країнах спостерігається зростання кількості населення: Литва – 0,94%, Європейський Союз - 27 країн (з 2020 р.) – 1,02%, Німеччина – 1,12%, Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) – 1,73%, Велика Британія – 1,79%, Фінляндія – 1,83%, Франція – 2,38%, Словенія – 2,81%, Португалія – 2,85%, Чехія – 3,04%, Данія – 3,70%, Бельгія – 4,23%, Австрія – 4,40%, Естонія – 4,49%, Іспанія – 4,54%, Нідерланди – 5,04%, , Швеція – 5,57%, Ліхтенштейн – 5,85%, Кіпр – 9,21%, Ірландія – 11,35%, Люксембург – 13,78%, Мальта – 22,65%.

Населення ЄС складає понад 448 мільйонів жителів, що становить 5,6% населення світу. Еволюція населення: за оцінками експертів, населення ЄС стабільно зростатиме до 2026 року, після чого прогнозується, що до 2100 року воно впаде до 420 мільйонів. Мультикультурні суспільства: близько 41 мільйона жителів ЄС є іноземними громадянами. Майже 14 мільйонів з них є громадянами держав-членів ЄС, відмінних від тієї, в якій вони проживають. Решта – громадяни країн, що не входять до ЄС. У середньому 3,1% людей, які проживають у країні ЄС, є вихідцями з іншої країни ЄС, а 6,1% мають громадянство країни, що не входить до ЄС. Географічний розмір: 4 млн км<sup>2</sup>. Німеччина має найбільше населення в ЄС, а Франція є найбільшою країною ЄС за площею. Мальта є найменшою країною ЄС як за кількістю населення, так і за площею. Урбанізація: 39% населення ЄС живе в містах, 36% у містечках і передмістях і 25% у сільській місцевості [37].

Коефіцієнт природного приросту (народжуваність на відміну від смертності) був негативним для Європейського Союзу в цілому у 2022 році: чисельність населення зменшувалася на 0,1 відсотка на рік без чистої міграції. Серед найбільш густонаселених країн, особливо в Італії (понад -0,5 відсотка) і Німеччині (приблизно -0,4%), спостерігалось значне природне скорочення населення. Лише Мальта, Франція, Швеція, Ірландія, Люксембург і Кіпр мали «природне» зростання населення у 2022 році. Проте фактичне зростання населення, включаючи міграцію, становило майже 0,4 відсотка для ЄС. Загальне населення Європейського Союзу продовжувало зростати до 2020 року, але з 2021 року воно коливалося між зменшенням і збільшенням відповідно до міграційних потоків [38].

Рух людей в межах Союзу, тобто внутрішня міграція, залишається обмеженим; він традиційно дотримувався двох моделей:

- Молодші працівники з менш економічно розвинутих регіонів і країн ЄС, як правило, переїжджають до більш успішних регіонів своєї країни або до інших країн ЄС з хорошими економічними перспективами

(наприклад, Ірландія, Німеччина, Нідерланди, Франція, Італія, Португалія, Іспанія, Польща.)

— Пенсіонери із заможніших місць із холоднішою погодою (наприклад, низьких країн і Німеччини, серед інших місць) мають тенденцію переїжджати до сонячного поясу в південній Європі, тобто в Іспанію, Португалію, південну Францію, італійський півострів, Хорватію та Грецію [39, с.436].

Таблиця 2.8

Рівень безробіття в країнах Європи за період 2016-2023 рр., % від загальної кількості працюючого населення

|                                 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 | 2022 | 2023 |
|---------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| ЄС - 27 країн (з 2020 р.)       | 9,3  | 8,3  | 7,4  | 6,8  | 7,2  | 7,1  | 6,2  | 6,1  |
| Єврозона – 20 країн (з 2023 р.) | 10,1 | 9,1  | 8,2  | 7,6  | 8,0  | 7,8  | 6,8  | 6,6  |
| Бельгія                         | 7,9  | 7,2  | 6,0  | 5,5  | 5,8  | 6,3  | 5,6  | 5,5  |
| Болгарія                        | 8,6  | 7,2  | 6,2  | 5,2  | 6,1  | 5,2  | 4,2  | 4,3  |
| Чехія                           | 4,0  | 2,9  | 2,2  | 2,0  | 2,6  | 2,8  | 2,2  | 2,6  |
| Данія                           | 6,0  | 5,8  | 5,1  | 5,0  | 5,6  | 5,1  | 4,5  | 5,1  |
| Німеччина                       | 3,9  | 3,6  | 3,2  | 3,0  | 3,7  | 3,7  | 3,2  | 3,1  |
| Естонія                         | 6,8  | 5,8  | 5,4  | 4,5  | 6,9  | 6,2  | 5,6  | 6,4  |
| Ірландія                        | 8,4  | 6,7  | 5,8  | 5,0  | 5,9  | 6,2  | 4,5  | 4,3  |
| Греція                          | 23,9 | 21,8 | 19,7 | 17,9 | 17,6 | 14,7 | 12,5 | 11,1 |
| Іспанія                         | 19,6 | 17,2 | 15,3 | 14,1 | 15,5 | 14,9 | 13,0 | 12,2 |
| Франція                         | 10,1 | 9,4  | 9,0  | 8,4  | 8,0  | 7,9  | 7,3  | 7,3  |
| Хорватія                        | 13,1 | 11,2 | 8,5  | 6,6  | 7,4  | 7,5  | 6,8  | 6,1  |
| Італія                          | 11,7 | 11,3 | 10,6 | 9,9  | 9,3  | 9,5  | 8,1  | 7,7  |
| Кіпр                            | 13,0 | 11,1 | 8,4  | 7,1  | 7,6  | 7,5  | 6,8  | 5,8  |
| Латвія                          | 9,7  | 8,7  | 7,4  | 6,3  | 8,1  | 7,6  | 6,9  | 6,5  |
| Литва                           | 7,9  | 7,1  | 6,2  | 6,3  | 8,5  | 7,1  | 6,0  | 6,9  |
| Люксембург                      | 6,3  | 5,5  | 5,6  | 5,6  | 6,8  | 5,3  | 4,6  | 5,2  |
| Угорщина                        | 5,0  | 4,0  | 3,6  | 3,3  | 4,1  | 4,1  | 3,6  | 4,1  |
| Мальта                          | 4,7  | 4,0  | 4,0  | 4,1  | 4,9  | 3,8  | 3,5  | 3,5  |
| Нідерланди                      | 7,0  | 5,9  | 4,9  | 4,4  | 4,9  | 4,2  | 3,5  | 3,6  |
| Австрія                         | 6,5  | 5,9  | 5,2  | 4,8  | 6,0  | 6,2  | 4,8  | 5,1  |
| Польща                          | 6,3  | 5,0  | 3,9  | 3,3  | 3,2  | 3,4  | 2,9  | 2,8  |
| Португалія                      | 11,5 | 9,2  | 7,2  | 6,6  | 7,1  | 6,7  | 6,2  | 6,5  |
| Румунія                         | 7,2  | 6,1  | 5,3  | 4,9  | 6,1  | 5,6  | 5,6  | 5,6  |
| Словенія                        | 8,0  | 6,6  | 5,1  | 4,4  | 5,0  | 4,8  | 4,0  | 3,7  |
| Словаччина                      | 9,6  | 8,1  | 6,5  | 5,7  | 6,7  | 6,8  | 6,1  | 5,8  |
| Фінляндія                       | 8,9  | 8,7  | 7,5  | 6,8  | 7,7  | 7,7  | 6,8  | 7,2  |
| Швеція                          | 7,1  | 6,8  | 6,5  | 6,9  | 8,5  | 8,9  | 7,5  | 7,7  |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

Найбільша економіка блоку, Німеччина, здається, має досить статичний рівень безробіття, який залишався на рівні 3,2% протягом перших трьох місяців року. Тим часом четверта за величиною економіка, Іспанія, бореться з найвищим рівнем безробіття в Європі, хоча щомісяця він поступово знижується з 11,9% у січні до 11,7% у березні. Друга за величиною економіка, Франція, спостерігала аналогічні темпи зниження власного рівня безробіття, який становив 7,3% у березні, тоді як Італія, четвертий за величиною внесок у європейський ВВП, повідомила про несподіване зниження рівня безробіття до 7,2%. найнижчий за більш ніж 15 років, з переглянутого у бік зменшення 7,4% у попередньому місяці. Серед 27 країн Європейського Союзу Чехія та Польща є єдиними з найнижчими показниками, трохи менше 3%. Відповідно до останнього прогнозу, європейський ринок праці, незважаючи на відсутність ознак серйозних ризиків, не залишиться таким стабільним, як зараз, наприкінці цього року рівень безробіття в євроні складе 6,7% [40].

Таблиця 2.9

Державний борг країни до ВВП по ПКС в країнах ЄС за період  
2016-2023 рр., %

|            | 2016   | 2017   | 2018   | 2019   | 2020   | 2021   | 2022   | 2023   |
|------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Бельгія    | 107,45 | 104,73 | 103,20 | 101,00 | 109,58 | 112,00 | 106,38 | 106,23 |
| Болгарія   | 29,00  | 26,65  | 22,95  | 20,35  | 22,60  | 23,78  | 22,15  | 21,88  |
| Чехія      | 38,10  | 36,48  | 33,45  | 31,38  | 36,28  | 41,10  | 42,33  | 42,68  |
| Данія      | 43,05  | 40,48  | 39,23  | 38,73  | 44,10  | 43,18  | 35,38  | 34,00  |
| Німеччина  | 69,70  | 65,55  | 61,80  | 59,85  | 65,58  | 68,33  | 65,98  | 63,70  |
| Естонія    | 10,13  | 9,58   | 8,80   | 9,15   | 16,70  | 19,40  | 17,85  | 18,93  |
| Ірландія   | 74,10  | 70,43  | 64,73  | 60,15  | 58,73  | 55,70  | 47,38  | 42,80  |
| Греція     | 180,53 | 180,15 | 187,55 | 187,80 | 199,93 | 210,00 | 186,58 | 171,35 |
| Іспанія    | 103,05 | 102,13 | 100,95 | 99,63  | 112,43 | 120,13 | 112,33 | 107,58 |
| Франція    | 98,93  | 100,18 | 99,15  | 99,20  | 111,08 | 114,93 | 112,78 | 111,13 |
| Хорватія   | 80,15  | 78,18  | 73,95  | 72,53  | 81,20  | 83,15  | 71,85  | 65,00  |
| Італія     | 136,05 | 135,68 | 135,15 | 135,58 | 148,13 | 151,88 | 142,18 | 136,28 |
| Кіпр       | 109,58 | 101,98 | 101,30 | 98,88  | 108,03 | 106,03 | 87,95  | 76,93  |
| Латвія     | 39,93  | 40,58  | 38,65  | 38,55  | 43,05  | 45,18  | 43,75  | 44,50  |
| Литва      | 40,03  | 39,53  | 34,38  | 34,83  | 41,00  | 43,90  | 38,38  | 37,38  |
| Люксембург | 20,68  | 22,13  | 21,08  | 20,98  | 24,13  | 25,93  | 24,25  | 26,93  |
| Угорщина   | 75,55  | 73,53  | 71,00  | 66,65  | 71,53  | 77,80  | 75,55  | 74,53  |
| Мальта     | 54,83  | 49,38  | 43,23  | 40,50  | 45,48  | 51,08  | 49,73  | 47,73  |
| Нідерланди | 61,80  | 57,18  | 52,73  | 48,93  | 52,43  | 52,00  | 48,05  | 45,40  |
| Австрія    | 84,00  | 80,43  | 76,10  | 71,78  | 79,18  | 84,98  | 81,55  | 78,65  |
| Польща     | 53,40  | 52,55  | 49,98  | 47,30  | 53,98  | 56,23  | 50,70  | 48,65  |

|            |        |        |        |        |        |        |        |        |
|------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Португалія | 132,28 | 130,25 | 124,43 | 119,08 | 127,23 | 130,65 | 118,25 | 106,03 |
| Румунія    | 36,95  | 36,45  | 34,18  | 34,20  | 41,58  | 47,30  | 48,23  | 49,23  |
| Словенія   | 82,05  | 79,33  | 73,30  | 67,73  | 76,50  | 80,10  | 74,80  | 70,33  |
| Словаччина | 52,18  | 52,23  | 51,20  | 48,55  | 56,30  | 59,05  | 58,33  | 57,93  |
| Фінляндія  | 67,93  | 67,20  | 65,20  | 65,88  | 73,23  | 74,93  | 73,20  | 75,10  |
| Швеція     | 42,83  | 41,35  | 39,58  | 36,43  | 38,20  | 37,98  | 34,30  | 31,35  |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

На початку четвертого кварталу 2023 року загальний борг Європейського Союзу становив 13,8 трильйона євро (15 трильйонів доларів), що становить приблизно 82% від зареєстрованого валового внутрішнього продукту. Греція повідомила про найвище співвідношення боргу до ВВП у ЄС (165%), за нею йде Італія. Франція, Іспанія, Бельгія та Португалія також повідомили про борги, що перевищують їхній національний ВВП. У той же час Греція зменшила свій борг до ВВП майже на 2 відсоткові пункти, як і Італія. Для порівняння, у третьому кварталі 2023 року державний борг США становив 34 трильйони доларів (31 трильйон євро), що становить приблизно 123% ВВП країни та більше, ніж у попередньому кварталі. Естонія повідомила про найнижчий борг в ЄС – 18% ВВП, за нею йдуть Болгарія, Люксембург, Швеція та Данія. Порівнюючи річні зміни, Бельгія повідомила про найбільше зростання боргу порівняно з ВВП, за нею йдуть Латвія та Словенія, які перевищили 1 відсотковий пункт [41].

Єврозона, яка включає 20 країн ЄС, які використовують євро як валюту, повідомила про вищий коефіцієнт боргу на 90% порівняно з ЄС загалом. Єврозона також повідомила про паралельне зниження боргу на 2 відсоткові пункти порівняно з тим же періодом минулого року. Основна частина державного боргу ЄС складається з боргових цінних паперів, за якими йдуть позики та депозити. Приблизно 1% заборгованості припадає на міжбюджетне кредитування. Протягом 2023 року ЄС повідомив про незначне зменшення державного дефіциту – різниці між отриманими доходами та витраченими сумами. Протягом третього кварталу 2023 року ЄС отримав 46,5 мільярда євро (51 мільярд доларів) і витратив 48,8 мільярда євро (52 мільярди доларів), що становить 2,8% дефіциту та зниження на 0,2 процентного пункту порівняно з

попереднім кварталом. Пандемія Covid-19 призвела до величезного збільшення дефіциту ЄС, починаючи з 2020 року, який остаточно вирівнявся протягом другого кварталу 2022 року. Потім третій квартал 2022 року приніс чергове збільшення дефіциту, викликане заходами, прийнятими для стримування економічного впливу високої енергії. ціни, що зрештою призвело до майже 5% дефіциту наприкінці 2022 року. Порівнюючи третій квартал 2023 року з ключовим третім кварталом 2022 року, дефіцит зменшився на цілий відсотковий пункт, що відповідає зменшенню доходів і витрат [42].

Таблиця 2.10

Кореляційний аналіз макроекономічних показників країн ЄС та отриманими коштами з бюджету ЄС в період 2016-2023 рр.

|            | ВВП по<br>ПКС,<br>трлн<br>євро | ВВП на<br>душу<br>населенн<br>я, євро | Зростанн<br>я ВВП,<br>% | Експорт<br>тов. та<br>пос.,<br>трлн<br>євро | Імпорт<br>тов. та<br>пос.,<br>трлн<br>євро | Населен<br>ня, млн<br>осіб | Рівень<br>безробітт<br>я, % |
|------------|--------------------------------|---------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------------|--------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|
| Бельгія    | 0,97                           | 0,97                                  | 0,23                    | 0,93                                        | 0,92                                       | 0,98                       | -0,75                       |
| Болгарія   | 0,75                           | 0,75                                  | 0,23                    | 0,63                                        | 0,60                                       | -0,68                      | -0,51                       |
| Чехія      | 0,64                           | 0,65                                  | -0,53                   | 0,49                                        | 0,49                                       | 0,26                       | -0,21                       |
| Данія      | 0,90                           | 0,91                                  | -0,02                   | 0,92                                        | 0,91                                       | 0,66                       | -0,73                       |
| Німеччина  | 0,91                           | 0,90                                  | -0,40                   | 0,85                                        | 0,88                                       | 0,87                       | -0,68                       |
| Естонія    | 0,83                           | 0,85                                  | -0,48                   | 0,75                                        | 0,77                                       | 0,60                       | -0,17                       |
| Ірландія   | 0,70                           | 0,71                                  | 0,34                    | 0,70                                        | 0,54                                       | 0,72                       | -0,31                       |
| Греція     | -0,16                          | -0,13                                 | -0,51                   | -0,19                                       | 0,01                                       | -0,13                      | -0,27                       |
| Іспанія    | 0,21                           | 0,18                                  | 0,23                    | 0,17                                        | 0,33                                       | 0,45                       | -0,37                       |
| Франція    | 0,75                           | 0,72                                  | -0,02                   | 0,62                                        | -0,20                                      | 0,91                       | -0,96                       |
| Хорватія   | 0,66                           | 0,72                                  | -0,12                   | 0,49                                        | 0,58                                       | -0,83                      | -0,83                       |
| Італія     | 0,44                           | 0,47                                  | 0,59                    | 0,46                                        | 0,48                                       | -0,76                      | -0,56                       |
| Кіпр       | 0,88                           | 0,89                                  | 0,37                    | 0,93                                        | 0,89                                       | 0,00                       | -0,70                       |
| Латвія     | 0,79                           | 0,81                                  | -0,28                   | 0,71                                        | 0,68                                       | -0,63                      | -0,89                       |
| Литва      | 0,62                           | 0,64                                  | -0,49                   | 0,60                                        | 0,51                                       | 0,03                       | 0,14                        |
| Люксембург | 0,91                           | 0,90                                  | -0,20                   | 0,91                                        | 0,90                                       | 0,70                       | -0,46                       |
| Угорщина   | 0,65                           | 0,66                                  | -0,13                   | 0,54                                        | 0,58                                       | -0,41                      | -0,54                       |
| Мальта     | 0,71                           | 0,69                                  | -0,07                   | 0,71                                        | 0,65                                       | 0,53                       | -0,49                       |
| Нідерланди | 0,78                           | 0,79                                  | 0,13                    | 0,86                                        | 0,89                                       | 0,82                       | -0,76                       |
| Австрія    | 0,72                           | 0,71                                  | 0,04                    | 0,68                                        | 0,71                                       | 0,79                       | -0,28                       |
| Польща     | 0,42                           | 0,44                                  | 0,09                    | 0,45                                        | 0,47                                       | -0,53                      | -0,81                       |
| Португалія | 0,34                           | 0,35                                  | -0,04                   | 0,23                                        | 0,37                                       | 0,34                       | -0,81                       |
| Румунія    | 0,66                           | 0,66                                  | -0,49                   | 0,65                                        | 0,63                                       | -0,49                      | 0,28                        |
| Словенія   | 0,60                           | 0,58                                  | -0,25                   | 0,54                                        | 0,53                                       | 0,25                       | -0,84                       |
| Словаччина | 0,83                           | 0,83                                  | -0,22                   | 0,79                                        | 0,76                                       | -0,28                      | -0,40                       |
| Фінляндія  | 0,53                           | 0,53                                  | 0,06                    | 0,62                                        | 0,69                                       | 0,55                       | -0,46                       |
| Швеція     | 0,66                           | 0,56                                  | -0,27                   | 0,61                                        | 0,54                                       | 0,83                       | 0,76                        |

|                 |      |      |       |      |      |      |      |
|-----------------|------|------|-------|------|------|------|------|
| Велика Британія | 0,97 | 0,99 | -0,30 | 0,56 | 0,64 | 0,41 | 0,65 |
|-----------------|------|------|-------|------|------|------|------|

Складено автором за матеріалами: [26,27]

Розглянемо взаємо залежність між показниками ВВП по ПКС та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Греція (-0,16), Іспанія 0,21;
- Слабкий зв'язок: Португалія 0,34, Польща 0,42, Італія 0,44;
- Помірний зв'язок: Фінляндія 0,53, Словенія 0,60, Литва 0,62, Чехія 0,64, Угорщина 0,65, Румунія 0,66, Хорватія 0,66, Швеція 0,66;
- Сильний (щільний) зв'язок: Ірландія 0,70, Мальта 0,71, Австрія 0,72, Болгарія 0,75, Франція 0,75, Нідерланди 0,78, Латвія 0,79, Естонія 0,83, Словаччина 0,83, Кіпр 0,88;
- Дуже сильний зв'язок: Данія 0,90, Німеччина 0,91, Люксембург 0,91, Бельгія 0,97, Велика Британія 0,97.

Розглянемо взаємо залежність між показниками ВВП на душу населення та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Греція (-0,13), Іспанія 0,18;
- Слабкий зв'язок: Португалія 0,35, Польща 0,44, Італія 0,47;
- Помірний зв'язок: Фінляндія 0,53, Швеція 0,56, Словенія 0,58, Литва 0,64, Чехія 0,65, Угорщина 0,66, Румунія 0,66, Мальта 0,69;
- Сильний (щільний) зв'язок: Ірландія 0,71, Австрія 0,71, Хорватія 0,72, Франція 0,72, Болгарія 0,75, Нідерланди 0,79, Латвія 0,81, Словаччина 0,83, Естонія 0,85, Кіпр 0,89;
- Дуже сильний зв'язок: Люксембург 0,90, Німеччина 0,90, Данія 0,91, Бельгія 0,97, Велика Британія 0,99.

Розглянемо взаємо залежність між показниками зростання ВВП та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Велика Британія (-0,30), Латвія (-0,28), Швеція (-0,27), Словенія (-0,25), Словаччина (-0,22), Люксембург (-0,20), Угорщина (-0,13), Хорватія (-0,12), Мальта (-0,07), Португалія (-0,04),

- Франція (-0,02), Данія (-0,02), Австрія 0,04, Фінляндія 0,06, Польща 0,09, Нідерланди 0,13, Іспанія 0,23, Болгарія 0,23, Бельгія 0,23;
- Слабкий зв'язок: Ірландія 0,34, Кіпр 0,37, Румунія (-0,49), Литва (-0,49), Естонія (-0,48), Німеччина (-0,40);
- Помірний зв'язок: Чехія (-0,53), Греція (-0,51), Італія 0,59.

Розглянемо взаємо залежність між показниками сукупного експорту товарів та послуг та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Греція (-0,19), Іспанія 0,17, Португалія 0,23;
- Слабкий зв'язок: Польща 0,45, Італія 0,46, Хорватія 0,49, Чехія 0,49;
- Помірний зв'язок: Угорщина 0,54, Словенія 0,54, Велика Британія 0,56, Литва 0,60, Швеція 0,61, Франція 0,62, Фінляндія 0,62, Болгарія 0,63, Румунія 0,65, Австрія 0,68;
- Сильний (щільний) зв'язок: Ірландія 0,70, Мальта 0,71, Латвія 0,71, Естонія 0,75, Словаччина 0,79, Німеччина 0,85, Нідерланди 0,86;
- Дуже сильний зв'язок: Люксембург 0,91, Данія 0,92, Кіпр 0,93, Бельгія 0,93.

Розглянемо взаємо залежність між показниками сукупного імпорту товарів та послуг та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Франція (-0,20), Греція 0,01;
- Слабкий зв'язок: Іспанія 0,33, Португалія 0,37, Польща 0,47, Італія 0,48, Чехія 0,49;
- Помірний зв'язок: Литва 0,51, Словенія 0,53, Ірландія 0,54, Швеція 0,54, Хорватія 0,58, Угорщина 0,58, Болгарія 0,60, Румунія 0,63, Велика Британія 0,64, Мальта 0,65, Латвія 0,68, Фінляндія 0,69;
- Сильний (щільний) зв'язок: Австрія 0,71, Словаччина 0,76, Естонія 0,77, Німеччина 0,88, Нідерланди 0,89, Кіпр 0,89;
- Дуже сильний зв'язок: Люксембург 0,90, Данія 0,91, Бельгія 0,92.

Розглянемо взаємо залежність між показниками населення та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Словаччина (-0,28), Греція (-0,13), Кіпр 0,00, Литва 0,03, Чехія 0,26;
- Слабкий зв'язок: Румунія (-0,49), Угорщина (-0,41), Португалія 0,34, Велика Британія 0,41, Іспанія 0,45;
- Помірний зв'язок: Болгарія (-0,68), Латвія (-0,63), Польща (-0,53), Мальта 0,53, Фінляндія 0,55, Естонія 0,60, Данія 0,66, Люксембург 0,70;
- Сильний (щільний) зв'язок: Хорватія (-0,83), Італія (-0,76), Ірландія 0,72, Австрія 0,79, Нідерланди 0,82, Швеція 0,83, Німеччина 0,87;
- Дуже сильний зв'язок: Франція 0,91, Бельгія 0,98.

Розглянемо взаємо залежність між показниками рівня безробіття та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Австрія (-0,28), Греція (-0,27), Чехія (-0,21), Естонія (-0,17), Литва 0,14, Румунія 0,28;
- Слабкий зв'язок: Мальта (-0,49), Люксембург (-0,46), Фінляндія (-0,46), Словаччина (-0,40), Іспанія (-0,37), Ірландія (-0,31);
- Помірний зв'язок: Кіпр (-0,70), Німеччина (-0,68), Італія (-0,56), Угорщина (-0,54), Болгарія (-0,51);
- Сильний (щільний) зв'язок: Латвія (-0,89), Словенія (-0,84), Хорватія (-0,83), Польща (-0,81), Португалія (-0,81), Нідерланди (0,76), Бельгія (-0,75), Данія (0,73), Швеція 0,76;
- Дуже сильний зв'язок: Франція (-0,96).

Таблиця 2.11

Кореляційний аналіз макроекономічних показників країн ЄС та національних внесків до бюджету ЄС в період 2016-2023 рр.

|                    | ВВП по<br>ПКС,<br>трлн<br>євро | ВВП на<br>душу<br>населен<br>ня, євро | Зростан<br>ня ВВП,<br>% | Експорт<br>тов. та<br>пос.,<br>трлн<br>євро | Імпорт<br>тов. та<br>пос.,<br>трлн<br>євро | Населен<br>ня, млн<br>осіб | Рівень<br>безробіт<br>тя, % |
|--------------------|--------------------------------|---------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------------|--------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|
| Бельгія            | 0,56                           | 0,54                                  | 0,14                    | 0,57                                        | 0,53                                       | 0,71                       | -0,46                       |
| Болгарія           | 0,94                           | 0,94                                  | 0,12                    | 0,84                                        | 0,84                                       | -0,95                      | -0,85                       |
| Чехія              | 0,88                           | 0,89                                  | -0,39                   | 0,79                                        | 0,80                                       | 0,41                       | -0,36                       |
| Данія              | 0,66                           | 0,66                                  | 0,09                    | 0,55                                        | 0,58                                       | 0,63                       | -0,61                       |
| Німеччина          | 0,74                           | 0,75                                  | -0,14                   | 0,66                                        | 0,70                                       | 0,69                       | -0,27                       |
| Естонія            | 0,83                           | 0,84                                  | -0,41                   | 0,78                                        | 0,82                                       | 0,57                       | 0,19                        |
| Ірландія           | 0,93                           | 0,93                                  | -0,04                   | 0,93                                        | 0,75                                       | 0,92                       | -0,64                       |
| Греція             | 0,40                           | 0,43                                  | -0,05                   | 0,45                                        | 0,57                                       | -0,51                      | -0,62                       |
| Іспанія            | 0,39                           | 0,34                                  | 0,13                    | 0,30                                        | 0,44                                       | 0,64                       | -0,53                       |
| Франція            | 0,58                           | 0,55                                  | 0,08                    | 0,37                                        | -0,14                                      | 0,79                       | -0,75                       |
| Хорватія           | 0,84                           | 0,88                                  | 0,23                    | 0,73                                        | 0,77                                       | -0,70                      | -0,75                       |
| Італія             | 0,36                           | 0,40                                  | 0,19                    | 0,36                                        | 0,37                                       | -0,79                      | -0,66                       |
| Кіпр               | 0,71                           | 0,70                                  | -0,14                   | 0,71                                        | 0,70                                       | 0,00                       | -0,80                       |
| Латвія             | 0,87                           | 0,89                                  | -0,01                   | 0,84                                        | 0,81                                       | -0,33                      | -0,56                       |
| Литва              | 0,91                           | 0,92                                  | -0,38                   | 0,87                                        | 0,80                                       | 0,39                       | -0,08                       |
| Люксембург         | 0,93                           | 0,91                                  | -0,36                   | 0,91                                        | 0,92                                       | 0,87                       | -0,52                       |
| Угорщина           | 0,86                           | 0,87                                  | -0,16                   | 0,77                                        | 0,77                                       | -0,89                      | -0,07                       |
| Мальта             | 0,91                           | 0,90                                  | 0,09                    | 0,89                                        | 0,91                                       | 0,53                       | -0,59                       |
| Нідерланди         | 0,73                           | 0,72                                  | 0,04                    | 0,69                                        | 0,69                                       | 0,83                       | -0,91                       |
| Австрія            | 0,29                           | 0,27                                  | -0,21                   | 0,22                                        | 0,24                                       | 0,40                       | -0,11                       |
| Польща             | 0,84                           | 0,86                                  | -0,14                   | 0,86                                        | 0,85                                       | -0,93                      | -0,76                       |
| Португалія         | 0,61                           | 0,60                                  | 0,09                    | 0,46                                        | 0,58                                       | 0,68                       | -0,61                       |
| Румунія            | 0,87                           | 0,88                                  | -0,33                   | 0,82                                        | 0,85                                       | -0,95                      | -0,36                       |
| Словенія           | 0,84                           | 0,82                                  | -0,16                   | 0,78                                        | 0,77                                       | ...                        | -0,76                       |
| Словаччина         | 0,82                           | 0,82                                  | -0,12                   | 0,71                                        | 0,70                                       | -0,09                      | -0,63                       |
| Фінляндія          | 0,58                           | 0,58                                  | -0,39                   | 0,47                                        | 0,48                                       | 0,29                       | -0,51                       |
| Швеція             | 0,57                           | 0,50                                  | 0,15                    | 0,38                                        | 0,30                                       | 0,71                       | 0,85                        |
| Велика<br>Британія | 0,84                           | 0,86                                  | -0,60                   | 0,47                                        | 0,53                                       | 0,30                       | ...                         |

Складено автором за матеріалами: [26,27]

Розглянемо взаємо залежність між показниками ВВП по ПКС та національними внесками до бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Австрія 0,29;
- Слабкий зв'язок: Італія 0,36, Іспанія 0,39, Греція 0,40;

- Помірний зв'язок: Бельгія 0,56, Швеція 0,57, Франція 0,58, Фінляндія 0,58, Португалія 0,61, Данія 0,66;
- Сильний (щільний) зв'язок: Кіпр 0,71, Нідерланди 0,73, Німеччина 0,74, Словаччина 0,82, Естонія 0,83, Польща 0,84, Словенія 0,84, Велика Британія 0,84, Хорватія 0,84, Угорщина 0,86, Латвія 0,87, Румунія 0,87, Чехія 0,88;
- Дуже сильний зв'язок: Литва 0,91, Мальта 0,91, Люксембург 0,93, Ірландія 0,93, Болгарія 0,94.

Розглянемо взаємозалежність між показниками ВВП на душу населення та національними внесками до бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Австрія 0,27;
- Слабкий зв'язок: Іспанія 0,34, Італія 0,40, Греція 0,43, Швеція 0,50;
- Помірний зв'язок: Бельгія 0,54, Франція 0,55, Фінляндія 0,58, Португалія 0,60, Данія 0,66, Кіпр 0,70;
- Сильний (щільний) зв'язок: Нідерланди 0,72, Німеччина 0,75, Словаччина 0,82, Словенія 0,82, Естонія 0,84, Польща 0,86, Велика Британія 0,86, Угорщина 0,87, Хорватія 0,88, Румунія 0,88, Латвія 0,89, Чехія 0,89, Мальта 0,90;
- Дуже сильний зв'язок: Люксембург 0,91, Литва 0,92, Ірландія 0,93, Болгарія 0,94.

Розглянемо взаємозалежність між показниками зростання ВВП та національними внесками до бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Австрія (-0,21), Словенія (-0,16), Угорщина (-0,16), Німеччина (-0,14), Кіпр (-0,14), Польща (-0,14), Словаччина (-0,12), Греція (-0,05), Ірландія (-0,04), Латвія (-0,01), Нідерланди 0,04, Франція 0,08, Данія 0,09, Португалія 0,09, Мальта 0,09, Болгарія 0,12, Іспанія 0,13, Бельгія 0,14, Швеція 0,15, Італія 0,19, Хорватія 0,23;

- Слабкий зв'язок: Естонія (-0,41), Фінляндія (-0,39), Чехія (-0,39), Литва (-0,38), Люксембург (-0,36), Румунія (-0,33);
- Помірний зв'язок: Велика Британія (-0,60).

Розглянемо взаємо залежність між показниками сукупного експорту товарів та послуг та національними внесками до бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Австрія 0,22, Іспанія 0,30;
- Слабкий зв'язок: Італія 0,36, Франція 0,37, Швеція 0,38, Греція 0,45, Португалія 0,46, Фінляндія 0,47, Велика Британія 0,47;
- Помірний зв'язок: Данія 0,55, Бельгія 0,57, Німеччина 0,66, Нідерланди 0,69;
- Сильний (щільний) зв'язок: Кіпр 0,71, Словаччина 0,71, Хорватія 0,73, Угорщина 0,77, Словенія 0,78, Естонія 0,78, Чехія 0,79, Румунія 0,82, Болгарія 0,84, Латвія 0,84, Польща 0,86, Литва 0,87, Мальта 0,89;
- Дуже сильний зв'язок: Люксембург 0,91, Ірландія 0,93.

Розглянемо взаємо залежність між показниками сукупного імпорту товарів та послуг та національними внесками до бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Франція (-0,14), Австрія 0,24, Швеція 0,30;
- Слабкий зв'язок: Італія 0,37, Іспанія 0,44, Фінляндія 0,48;
- Помірний зв'язок: Бельгія 0,53, Велика Британія 0,53, Греція 0,57, Португалія 0,58, Данія 0,58, Нідерланди 0,69, Німеччина 0,70, Кіпр 0,70, Словаччина 0,70;
- Сильний (щільний) зв'язок: Ірландія 0,75, Угорщина 0,77, Словенія 0,77, Хорватія 0,77, Чехія 0,80, Литва 0,80, Латвія 0,81, Естонія 0,82, Болгарія 0,84, Румунія 0,85, Польща 0,85;
- Дуже сильний зв'язок: Мальта 0,91, Люксембург 0,92.

Розглянемо взаємо залежність між показниками населення та національними внесками до бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Словаччина (-0,09), Кіпр 0,00, Фінляндія 0,29, Велика Британія 0,30;
- Слабкий зв'язок: Латвія (-0,33), Литва 0,39, Австрія 0,40, Чехія 0,41;
- Помірний зв'язок: Греція (-0,51), Мальта 0,53, Естонія 0,57, Данія 0,63, Іспанія 0,64, Португалія 0,68, Німеччина 0,69;
- Сильний (щільний) зв'язок: Угорщина (-0,89), Італія (-0,79), Хорватія (-0,70), Бельгія 0,71, Швеція 0,71, Франція 0,79, Нідерланди 0,83, Люксембург 0,87;
- Дуже сильний зв'язок: Болгарія (-0,95), Румунія (-0,95), Польща (-0,93), Ірландія 0,92.

Розглянемо взаємо залежність між показниками рівня безробіття та отриманими коштами з бюджету ЄС, спостерігається наступна залежність:

- Практично відсутній зв'язок: Німеччина (-0,27), Австрія (-0,11), Литва (-0,08), Угорщина (-0,07), Естонія 0,19;
- Слабкий зв'язок: Бельгія (-0,46), Румунія (-0,36), Чехія (-0,36);
- Помірний зв'язок: Італія (-0,66), Ірландія (-0,64), Словаччина (-0,63), Греція (-0,62), Португалія (-0,61), Данія (-0,61), Мальта (-0,59), Латвія (-0,56), Іспанія (-0,53), Люксембург (-0,52), Фінляндія (-0,51);
- Сильний (щільний) зв'язок: Болгарія (-0,85), Кіпр (-0,80), Словенія (-0,76), Польща (-0,76), Хорватія (-0,75), Франція (-0,75), Швеція 0,85;
- Дуже сильний зв'язок: Нідерланди (-0,91);

Останні 20 років економічні показники в Європейському Союзі характеризуються низькою продуктивністю та високою волатильністю. Три потрясіння, які трапляються раз у житті – фінансова криза, пандемія та енергетична криза – усі вони принесли величезну нестабільність системі. Кліматичні та цифрові переходи означають, що коли мова йде про структурну

економіку, майбутнє виглядатиме зовсім не так, як минуле. Вищезазначені фактори додають величезної невизначеності системі, що надзвичайно ускладнює розробку та впровадження економічної політики. Кліматичні та цифрові переходи вимагатимуть дуже високих і стійких інвестицій. Це, в принципі, гарна новина, тому що інвестиції є вирішальними для економічного зростання. Значну частину цього доведеться фінансувати державному сектору. Однак різні фінансові можливості на рівні країни означають, що не всі країни ЄС можуть вільно здійснювати необхідні інвестиції. Або кожна країна-член рухатиметься з різною швидкістю, або ЄС має об'єднати ресурси, щоб просуватися зі спільною швидкістю, принаймні для тих питань, які є справді європейськими суспільними благами, як-от боротьба зі зміною клімату [42].

## **2.2. Політико-економічне підґрунтя європейської дезінтеграції**

На сучасному етапі Європейський Союз переживає складний період, пов'язаний із зростанням дезінтеграційних процесів та інших міжнародних об'єднаннях на континенті. Питання про політико-економічні засади цих явищ набуває особливої важливості, оскільки сьогодні вони зачіпають не лише внутрішні відносини між країнами-учасниками ЄС, а й глобальні політичні та економічні тенденції. Дезінтеграційні процеси в Європі мають комплексний характер і викликаються як зовнішніми викликами, такими як геополітична конкуренція та міжнародні економічні кризи, так і внутрішніми факторами, що включають проблеми економічної нерівності, націоналізм та посилення євроскептицизму. Однією з найбільш значущих подій, що відобразили поглиблення цих процесів, став вихід Великобританії з ЄС, який отримав назву «Brexit». Цей випадок став символом зростаючої напруженості всередині Європейського Союзу, демонструючи складність підтримки єдності в умовах глибоких економічних та політичних розбіжностей [43, с.264].

Таблиця 2.12

Кошти отримані від загального бюджету ЄС по країнам за період 2014-2022 року, млрд євро

|                 | 2014  | 2015  | 2016  | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  |
|-----------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Бельгія         | 7,044 | 6,951 | 7,333 | 7,357 | 8,496 | 8,776 | 9,051 | 9,639 | 11,21 | 11,57 |
| Болгарія        | 2,255 | 2,729 | 2,345 | 1,895 | 2,168 | 2,204 | 2,229 | 2,560 | 2,343 | 2,811 |
| Чехія           | 4,377 | 7,074 | 4,690 | 3,894 | 4,121 | 5,275 | 5,536 | 5,407 | 5,294 | 5,551 |
| Данія           | 1,511 | 1,528 | 1,431 | 1,458 | 1,414 | 1,500 | 1,530 | 1,637 | 2,186 | 1,775 |
| Німеччина       | 11,48 | 11,01 | 10,08 | 10,92 | 12,01 | 12,21 | 12,56 | 11,83 | 14,15 | 14,06 |
| Естонія         | 0,667 | 0,442 | 0,673 | 0,647 | 0,758 | 1,169 | 1,084 | 1,081 | 1,253 | 1,194 |
| Ірландія        | 1,563 | 2,008 | 2,037 | 1,818 | 2,062 | 2,070 | 2,254 | 2,686 | 2,340 | 2,263 |
| Греція          | 7,094 | 6,209 | 5,849 | 5,130 | 4,870 | 5,257 | 7,414 | 6,282 | 5,851 | 5,852 |
| Іспанія         | 11,53 | 13,69 | 11,59 | 9,664 | 12,27 | 11,26 | 12,81 | 16,19 | 14,24 | 12,12 |
| Франція         | 13,47 | 14,46 | 11,27 | 13,50 | 15,03 | 15,08 | 15,84 | 15,72 | 16,89 | 16,49 |
| Хорватія        | 0,584 | 0,604 | 0,921 | 0,663 | 1,120 | 2,073 | 2,688 | 2,352 | 2,059 | 3,042 |
| Італія          | 10,69 | 12,33 | 11,59 | 9,795 | 10,35 | 11,38 | 11,86 | 16,74 | 14,59 | 12,80 |
| Кіпр            | 0,272 | 0,203 | 0,185 | 0,206 | 0,263 | 0,266 | 0,232 | 0,424 | 0,488 | 0,392 |
| Латвія          | 1,062 | 0,981 | 0,734 | 0,736 | 1,211 | 1,374 | 1,323 | 1,243 | 1,375 | 1,499 |
| Литва           | 1,885 | 0,877 | 1,477 | 1,574 | 2,070 | 1,549 | 2,593 | 2,172 | 2,283 | 2,278 |
| Люксембург      | 1,713 | 1,649 | 1,787 | 1,827 | 2,007 | 2,061 | 2,444 | 2,492 | 2,839 | 2,511 |
| Угорщина        | 6,620 | 5,629 | 4,546 | 4,049 | 6,298 | 6,202 | 6,143 | 5,973 | 6,062 | 6,418 |
| Мальта          | 0,254 | 0,134 | 0,207 | 0,201 | 0,155 | 0,260 | 0,204 | 0,221 | 0,264 | 0,277 |
| Нідерланди      | 2,014 | 2,359 | 2,289 | 2,417 | 2,464 | 2,557 | 2,735 | 2,624 | 3,510 | 2,886 |
| Австрія         | 1,572 | 1,787 | 1,939 | 1,742 | 1,950 | 2,022 | 2,115 | 2,224 | 2,265 | 2,167 |
| Польща          | 17,43 | 13,35 | 10,63 | 11,92 | 16,34 | 16,36 | 18,09 | 18,72 | 18,31 | 14,13 |
| Португалія      | 4,943 | 2,595 | 3,384 | 3,976 | 5,011 | 4,366 | 5,309 | 5,633 | 5,274 | 4,518 |
| Румунія         | 5,943 | 6,538 | 7,359 | 4,741 | 4,865 | 5,133 | 6,978 | 6,637 | 8,161 | 8,654 |
| Словенія        | 1,142 | 0,939 | 0,544 | 0,475 | 0,926 | 0,936 | 1,050 | 1,010 | 0,944 | 0,951 |
| Словаччина      | 1,668 | 3,734 | 2,662 | 1,645 | 2,457 | 2,304 | 2,593 | 2,743 | 3,176 | 3,546 |
| Фінляндія       | 1,061 | 1,329 | 1,530 | 1,500 | 1,482 | 1,541 | 1,557 | 1,600 | 1,773 | 1,516 |
| Швеція          | 1,691 | 1,467 | 1,711 | 1,503 | 1,811 | 1,705 | 2,190 | 2,070 | 2,124 | 2,081 |
| Велика Британія | 6,984 | 7,457 | 7,051 | 6,326 | 6,630 | 7,635 | 6,826 | ...   | ...   | ...   |
| ЄС-28           | 128,5 | 130,1 | 117,8 | 111,6 | 130,6 | 134,5 | 147,2 | 147,9 | 151,2 | 143,3 |

Складено автором за матеріалами: [44]

Розглянемо кошти які отримують країни учасники ЄС від загального бюджету ЄС в період 2014-2023 рр. Розглянемо кожну країну окремо, скільки коштів отримала кожна країна ЄС від спільного бюджету за період 2014-2023 рр., та відсоток від загального бюджету за період 2014-2023 рр.: Мальта – 2,177 млрд євро, що складає – 0,16%, Кіпр – 2,931 млрд євро, що складає – 0,22%, Словенія – 8,917 млрд євро, що складає – 0,67%, Естонія – 8,968 млрд євро, що складає – 0,67%, Латвія – 11,538 млрд євро, що складає – 0,87%, Фінляндія –

14,889 млрд євро, що складає – 1,12%, Данія – 15,970 млрд євро, що складає – 1,20%, Хорватія – 16,106 млрд євро, що складає – 1,21%, Швеція – 18,353 млрд євро, що складає – 1,38%, Литва – 18,758 млрд євро, що складає – 1,41%, Австрія – 19,783 млрд євро, що складає – 1,49%, Ірландія – 21,101 млрд євро, що складає – 1,59%, Люксембург – 21,330 млрд євро, що складає – 1,60%, Болгарія – 23,539 млрд євро, що складає – 1,77%, Нідерланди – 25,855 млрд євро, що складає – 1,95%, Словаччина – 26,528 млрд євро, що складає – 2,00%, Португалія – 45,009 млрд євро, що складає – 3,39%, Велика Британія – 48,909 млрд євро, що складає – 3,68%, Чехія – 51,219 млрд євро, що складає – 3,85%, Угорщина – 57,940 млрд євро, що складає – 4,36%, Греція – 59,808 млрд євро, що складає – 4,50%, Румунія – 65,009 млрд євро, що складає – 4,89%, Бельгія – 87,435 млрд євро, що складає – 6,58%, Німеччина – 120,358 млрд євро, що складає – 9,06%, Італія – 122,159 млрд євро, що складає – 9,19%, Іспанія – 125,398 млрд євро, що складає – 9,43%, Франція – 147,814 млрд євро, що складає – 11,12%, Польща – 155,338 млрд євро, що складає – 11,69%, ЄС-28 – 1 329,124 млрд євро, що складає – 100%.

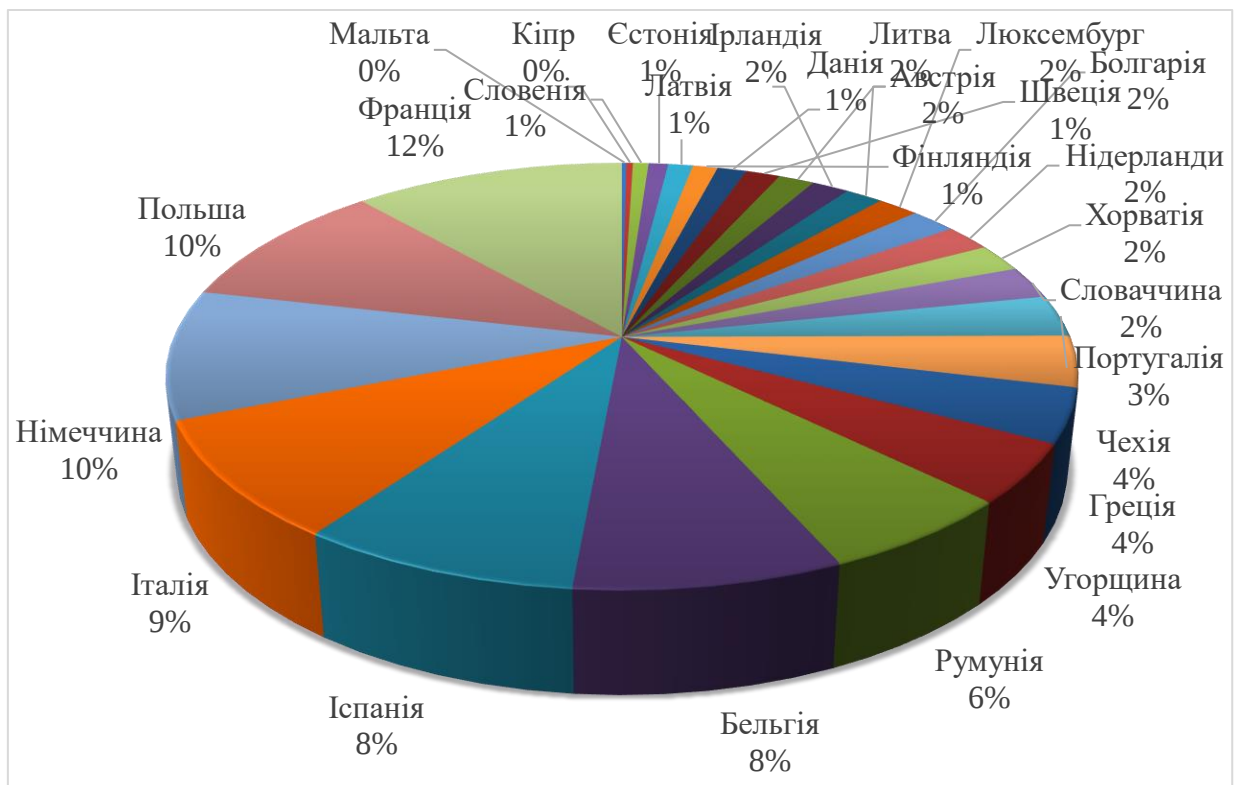


Рис.2.1. Відсоткове відношення отриманих коштів від загального бюджету ЄС по країнам учасникам в 2023 році. Складено автором за матеріалами [44]

На представленому рисунку 2.1. продемонстровано розподілення бюджетних коштів ЄС серед країн учасниць країн ЄС в 2023 році. Розглянемо кількість коштів, які отримали країни ЄС з бюджету ЄС: Мальта – 0,277 млрд євро, Кіпр – 0,392 млрд євро, Словенія – 0,951 млрд євро, Естонія – 1,194 млрд євро, Латвія – 1,499 млрд євро, Фінляндія – 1,516 млрд євро, Данія – 1,775 млрд євро, Швеція – 2,081 млрд євро, Австрія – 2,167 млрд євро, Ірландія – 2,263 млрд євро, Литва – 2,278 млрд євро, Люксембург – 2,511 млрд євро, Болгарія – 2,811 млрд євро, Нідерланди – 2,886 млрд євро, Хорватія – 3,042 млрд євро, Словаччина – 3,546 млрд євро, Португалія – 4,518 млрд євро, Чехія – 5,551 млрд євро, Греція – 5,852 млрд євро, Угорщина – 6,418 млрд євро, Румунія – 8,654 млрд євро, Бельгія – 11,576 млрд євро, Іспанія – 12,122 млрд євро, Італія – 12,803 млрд євро, Німеччина – 14,064 млрд євро, Польща – 14,137 млрд євро, Франція – 16,498 млрд євро.

Таблиця 2.13

Національні внески країн ЄС до загального бюджету ЄС за період 2014-2023,  
млрд євро

|            | 2014  | 2015  | 2016  | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  |
|------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Бельгія    | 3,660 | 3,691 | 3,991 | 2,978 | 3,839 | 3,861 | 4,667 | 5,033 | 4,740 | 4,452 |
| Болгарія   | 0,403 | 0,424 | 0,394 | 0,378 | 0,487 | 0,488 | 0,585 | 0,687 | 0,688 | 0,778 |
| Чехія      | 1,308 | 1,315 | 1,482 | 1,282 | 1,720 | 1,712 | 2,024 | 2,265 | 2,252 | 2,452 |
| Данія      | 2,213 | 2,190 | 2,054 | 1,926 | 2,541 | 2,405 | 2,819 | 3,056 | 2,723 | 2,709 |
| Німеччина  | 25,81 | 24,28 | 21,27 | 19,58 | 25,26 | 25,81 | 28,06 | 33,15 | 30,83 | 29,87 |
| Естонія    | 0,178 | 0,184 | 0,190 | 0,154 | 0,210 | 0,229 | 0,278 | 0,322 | 0,307 | 0,307 |
| Ірландія   | 1,425 | 1,558 | 1,845 | 1,777 | 2,320 | 1,995 | 2,380 | 3,070 | 2,991 | 3,245 |
| Греція     | 1,826 | 1,205 | 1,570 | 1,247 | 1,487 | 1,516 | 1,654 | 1,570 | 1,726 | 1,634 |
| Іспанія    | 9,978 | 8,772 | 10,00 | 8,080 | 10,31 | 10,22 | 11,04 | 12,69 | 11,75 | 11,13 |
| Франція    | 19,57 | 19,01 | 20,54 | 16,23 | 20,57 | 21,00 | 23,68 | 26,36 | 24,22 | 23,87 |
| Хорватія   | 0,387 | 0,356 | 0,404 | 0,359 | 0,450 | 0,448 | 0,503 | 0,578 | 0,547 | 0,646 |
| Італія     | 14,36 | 14,23 | 14,82 | 12,00 | 15,21 | 14,95 | 16,59 | 18,10 | 16,73 | 16,32 |
| Кіпр       | 0,142 | 0,211 | 0,161 | 0,137 | 0,180 | 0,184 | 0,219 | 0,228 | 0,209 | 0,221 |
| Латвія     | 0,244 | 0,205 | 0,224 | 0,184 | 0,234 | 0,246 | 0,285 | 0,332 | 0,316 | 0,342 |
| Литва      | 0,320 | 0,315 | 0,331 | 0,273 | 0,355 | 0,369 | 0,447 | 0,526 | 0,503 | 0,596 |
| Люксембург | 0,232 | 0,350 | 0,315 | 0,307 | 0,356 | 0,364 | 0,388 | 0,444 | 0,519 | 0,690 |
| Угорщина   | 0,890 | 0,945 | 0,969 | 0,820 | 1,075 | 1,089 | 1,298 | 1,668 | 1,476 | 1,767 |
| Мальта     | 0,065 | 0,092 | 0,083 | 0,082 | 0,102 | 0,107 | 0,116 | 0,149 | 0,134 | 0,151 |
| Нідерланди | 6,390 | 5,759 | 2,544 | 3,384 | 4,844 | 5,325 | 5,845 | 6,644 | 6,096 | 5,897 |
| Австрія    | 2,690 | 2,529 | 2,942 | 2,429 | 3,277 | 3,147 | 3,550 | 3,497 | 3,292 | 3,111 |
| Польща     | 3,526 | 3,717 | 3,709 | 3,048 | 3,983 | 4,214 | 4,880 | 5,809 | 5,829 | 5,691 |
| Португалія | 1,636 | 1,528 | 1,664 | 1,375 | 1,699 | 1,718 | 2,009 | 2,373 | 2,132 | 2,128 |

|                 |       |       |       |       |       |       |       |       |       |       |
|-----------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Румунія         | 1,353 | 1,319 | 1,407 | 1,228 | 1,654 | 1,702 | 2,052 | 2,466 | 2,350 | 2,526 |
| Словенія        | 0,326 | 0,340 | 0,361 | 0,293 | 0,385 | 0,405 | 0,456 | 0,493 | 0,494 | 0,507 |
| Словаччина      | 0,625 | 0,607 | 0,679 | 0,599 | 0,763 | 0,750 | 0,877 | 0,966 | 0,916 | 0,945 |
| Фінляндія       | 1,777 | 1,729 | 1,961 | 1,594 | 2,018 | 2,016 | 2,318 | 2,535 | 2,307 | 2,195 |
| Швеція          | 3,828 | 3,513 | 2,677 | 2,628 | 3,303 | 3,042 | 4,097 | 4,546 | 3,788 | 3,274 |
| Велика Британія | 11,34 | 18,20 | 13,46 | 10,57 | 13,46 | 14,05 | 17,07 | ...   | ...   | ...   |
| ЄС-28           | 116,5 | 118,6 | 112,0 | 94,96 | 122,1 | 123,4 | 140,2 | 139,5 | 129,9 | 127,4 |

Складено автором за матеріалами: [44]

Розглянемо національні внески, які вносять країни учасниці ЄС до спільного бюджету в період 2014-2023 рр. Розглянемо кожну країну окремо, скільки коштів внесла кожна країна ЄС в спільний бюджету за період 2014-2023 рр., та відсоток від загального бюджету за період 2014-2023 рр.: Бельгія – 40,912 млрд євро, що складає – 3,08%, Болгарія – 5,312 млрд євро, що складає – 0,40%, Чехія – 17,812 млрд євро, що складає – 1,34%, Данія – 24,636 млрд євро, що складає – 1,85%, Німеччина – 263,971 млрд євро, що складає – 19,86%, Естонія – 2,359 млрд євро, що складає – 0,18%, Ірландія – 22,606 млрд євро, що складає – 1,70%, Греція – 15,435 млрд євро, що складає – 1,16%, Іспанія – 104,007 млрд євро, що складає – 7,83%, Франція – 215,098 млрд євро, що складає – 16,18%, Хорватія – 4,678 млрд євро, що складає – 0,35%, Італія – 153,352 млрд євро, що складає – 11,54%, Кіпр – 1,892 млрд євро, що складає – 0,14%, Латвія – 2,612 млрд євро, що складає – 0,20%, Литва – 4,035 млрд євро, що складає – 0,30%, Люксембург – 3,965 млрд євро, що складає – 0,30%, Угорщина – 11,997 млрд євро, що складає – 0,90%, Мальта – 1,081 млрд євро, що складає – 0,08%, Нідерланди – 52,728 млрд євро, що складає – 3,97%, Австрія – 30,464 млрд євро, що складає – 2,29%, Польща – 44,406 млрд євро, що складає – 3,34%, Португалія – 18,262 млрд євро, що складає – 1,37%, Румунія – 18,057 млрд євро, що складає – 1,36%, Словенія – 4,06 млрд євро, що складає – 0,31%, Словаччина – 7,727 млрд євро, що складає – 0,58%, Фінляндія – 20,45 млрд євро, що складає – 1,54%, Швеція – 34,696 млрд євро, що складає – 2,61%, Велика Британія – 98,174 млрд євро, що складає – 7,39%, ЄС-28 – 1224,913 млрд євро, що складає – 100,00%.

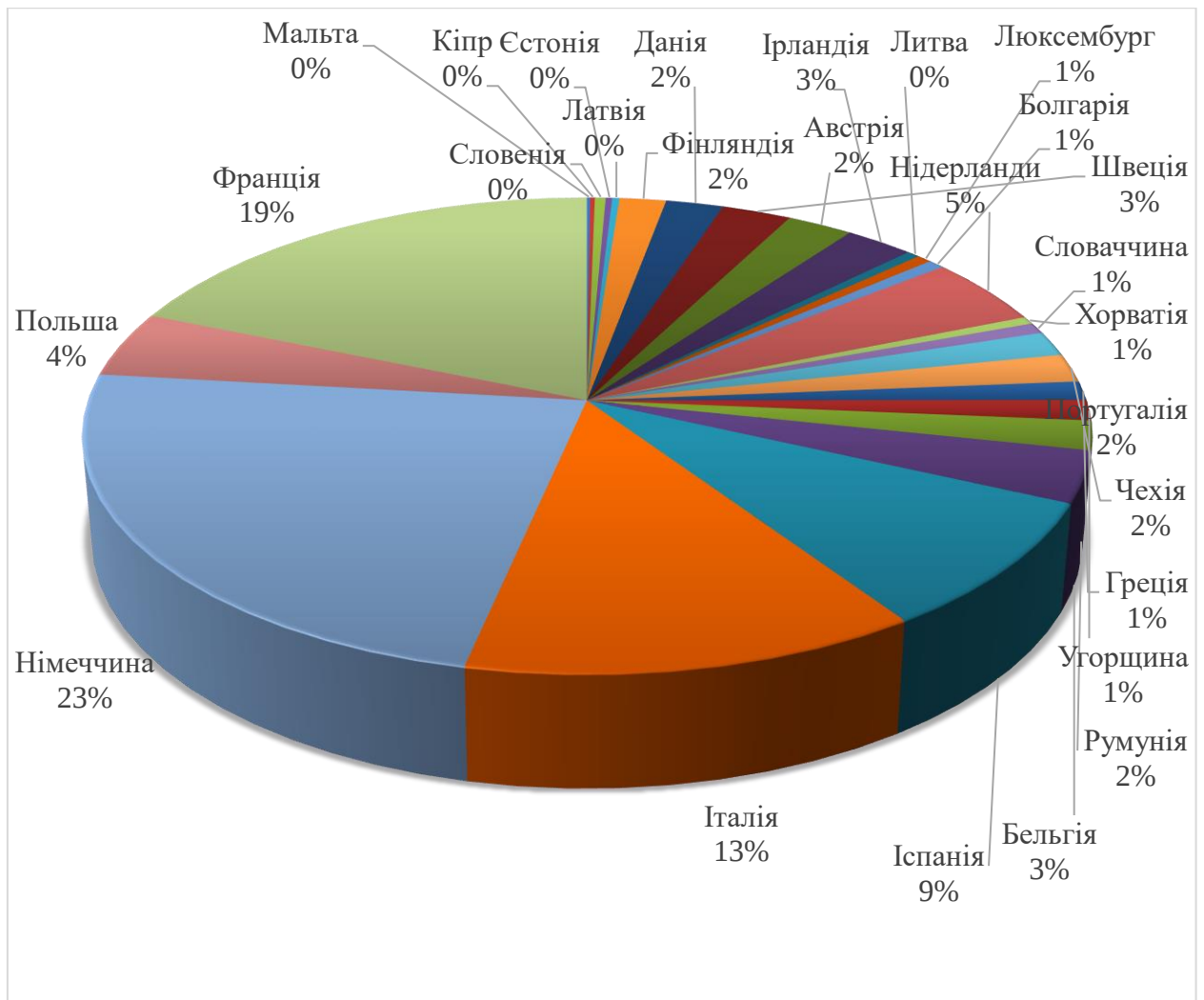


Рис. 2.2. Відсоткове відношення внесених коштів в загальний бюджету ЄС по країнам учасникам в 2023 році. Складено автором за матеріалами [44]

На представленому рисунку 2.2. продемонстровано розподілення внесків країн учасниць ЄС до спільного бюджету ЄС в 2023 році. Розглянемо кількість внесених коштів країнами ЄС в спільний бюджет ЄС: Мальта – 0,151 млрд євро, Кіпр – 0,22 1 млрд євро, Словенія – 0,507 млрд євро, Естонія – 0,307 млрд євро, Латвія – 0,342 млрд євро, Фінляндія – 2,195 млрд євро, Данія – 2,709 млрд євро, Швеція – 3,274 млрд євро, Австрія – 3,111 млрд євро, Ірландія – 3,245 млрд євро, Литва – 0,596 млрд євро, Люксембург – 0,690 млрд євро, Болгарія – 0,778 млрд євро, Нідерланди – 5,897 млрд євро, Хорватія – 0,646 млрд євро, Словаччина – 0,945 млрд євро, Португалія – 2,128 млрд євро, Чехія – 2,452 млрд євро, Греція – 1,634 млрд євро, Угорщина – 1,767 млрд євро, Румунія – 2,526 млрд євро, Бельгія – 4,452 млрд євро, Іспанія – 11,138 млрд євро, Італія

– 16,320 млрд євро, Німеччина – 29,874 млрд євро, Польща – 5,691 млрд євро, Франція – 23,873 млрд євро.

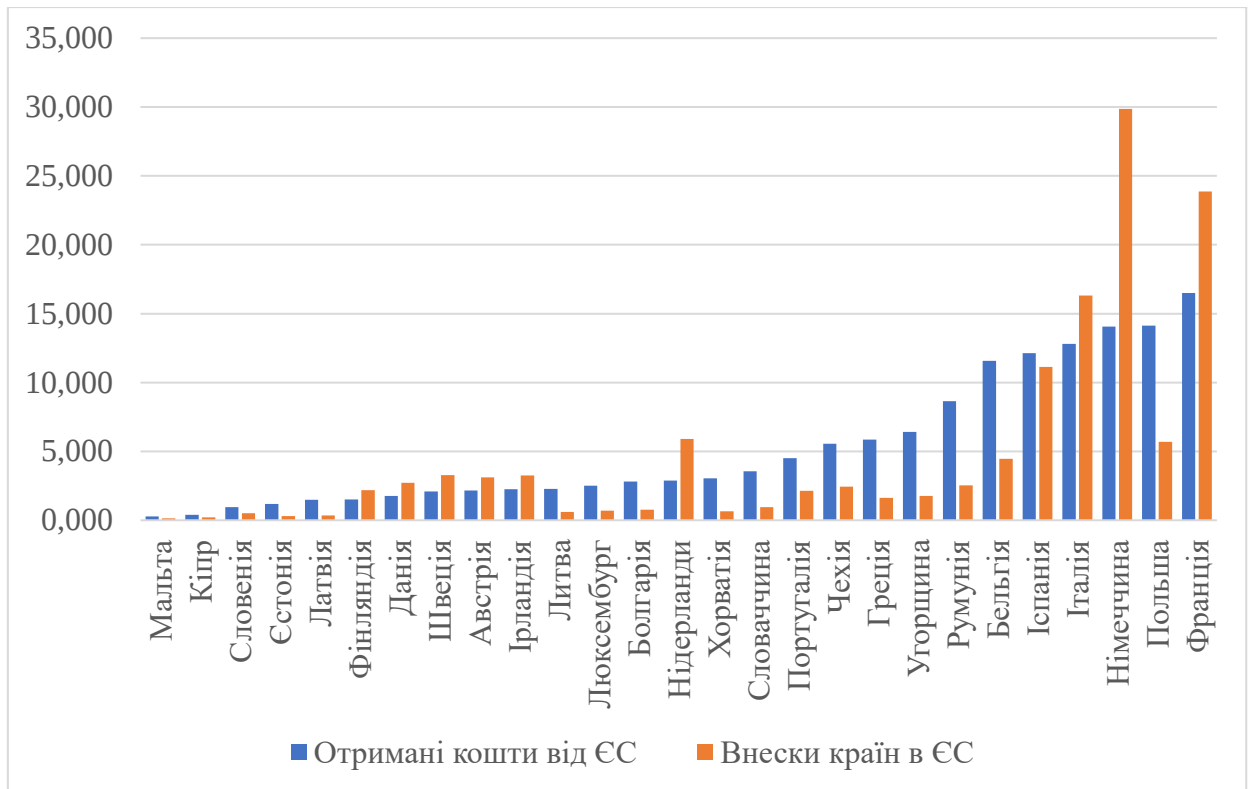


Рис. 2.3. Співвідношення отриманих коштів від ЄС та внесеними коштами в ЄС в 2023 році, млрд євро. Складено автором за матеріалами [44]

Розглянемо співвідношення отриманих коштів від ЄС та внесеними коштами в ЄС в 2023 році. Розглянемо наступні країни, які вносять до спільного бюджету ЄС більше ніж отримують з нього, та відсотковий дисбаланс: Німеччина – (-15,810) млрд євро, дисбаланс складає – (-52,92%), Франція – (-7,375) млрд євро, дисбаланс складає – (-30,89%), Італія – (-3,517) млрд євро, дисбаланс складає – (-21,55%), Нідерланди – (-3,011) млрд євро, дисбаланс складає – (-51,06%), Швеція – (-1,193) млрд євро, дисбаланс складає – (-36,44%), Ірландія – (-0,982) млрд євро, дисбаланс складає – (-30,26%), Австрія – (-0,944) млрд євро, дисбаланс складає – (-30,34%), Данія – (-0,934) млрд євро, дисбаланс складає – (-34,48%), Фінляндія – (-0,679) млрд євро, дисбаланс складає – (-30,93%). Розглянемо наступні країни, які вносять до спільного бюджету ЄС менше ніж отримують з нього, та відсотковий дисбаланс: Мальта – 0,126 млрд євро, дисбаланс складає – 83,44%, Кіпр – 0,171 млрд євро, дисбаланс складає – 77,38%, Словенія – 0,444 млрд євро, дисбаланс

складає – 87,57%, Естонія – 0,887 млрд євро, дисбаланс складає – 288,93%, Іспанія – 0,984 млрд євро, дисбаланс складає – 8,83%, Латвія – 1,157 млрд євро, дисбаланс складає – 338,30%, Литва – 1,682 млрд євро, дисбаланс складає – 282,21%, Люксембург – 1,821 млрд євро, дисбаланс складає – 263,91%, Болгарія – 2,033 млрд євро, дисбаланс складає – 261,31%, Португалія – 2,390 млрд євро, дисбаланс складає – 112,31%, Хорватія – 2,396 млрд євро, дисбаланс складає – 370,90%, Словаччина – 2,601 млрд євро, дисбаланс складає – 275,24%, Чехія – 3,099 млрд євро, дисбаланс складає – 126,39%, Греція – 4,218 млрд євро, дисбаланс складає – 258,14%, Угорщина – 4,651 млрд євро, дисбаланс складає – 263,21%, Румунія – 6,128 млрд євро, дисбаланс складає – 242,60%, Бельгія – 7,124 млрд євро, дисбаланс складає – 160,02%, Польща – 8,446 млрд євро, дисбаланс складає – 148,41%.

Таблиця 2.14

Співвідношення національних внесків ЄС до отриманих коштів від спільного бюджету ЄС за період 2014-2023 рр.

|                 | Отримані кошти від ЄС за 2014–2023рр, млн євро | Внески країн в ЄС за 2014–2023рр, млн євро | Відношення національних внесків до отриманих коштів, % |
|-----------------|------------------------------------------------|--------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Німеччина       | 120,358                                        | 263,971                                    | -54,40%                                                |
| Нідерланди      | 25,855                                         | 52,728                                     | -50,97%                                                |
| Велика Британія | 48,909                                         | 98,174                                     | -50,18%                                                |
| Швеція          | 18,353                                         | 34,696                                     | -47,10%                                                |
| Данія           | 15,970                                         | 24,636                                     | -35,18%                                                |
| Австрія         | 19,783                                         | 30,464                                     | -35,06%                                                |
| Франція         | 147,814                                        | 215,098                                    | -31,28%                                                |
| Фінляндія       | 14,889                                         | 20,450                                     | -27,19%                                                |
| Італія          | 122,159                                        | 153,352                                    | -20,34%                                                |
| Ірландія        | 21,101                                         | 22,606                                     | -6,66%                                                 |
| ЄС -28          | 1 343,139                                      | 1 224,913                                  | 9,65%                                                  |
| Іспанія         | 125,398                                        | 104,007                                    | 20,57%                                                 |
| Кіпр            | 2,931                                          | 1,892                                      | 54,92%                                                 |
| Мальта          | 2,177                                          | 1,081                                      | 101,39%                                                |
| Бельгія         | 87,435                                         | 40,912                                     | 113,71%                                                |
| Словенія        | 8,917                                          | 4,060                                      | 119,63%                                                |
| Португалія      | 45,009                                         | 18,262                                     | 146,46%                                                |
| Чехія           | 51,219                                         | 17,812                                     | 187,55%                                                |
| Словаччина      | 26,528                                         | 7,727                                      | 243,32%                                                |
| Хорватія        | 16,106                                         | 4,678                                      | 244,29%                                                |

|            |         |        |         |
|------------|---------|--------|---------|
| Польща     | 155,338 | 44,406 | 249,81% |
| Румунія    | 65,009  | 18,057 | 260,02% |
| Естонія    | 8,968   | 2,359  | 280,16% |
| Греція     | 59,808  | 15,435 | 287,48% |
| Латвія     | 11,538  | 2,612  | 341,73% |
| Болгарія   | 23,539  | 5,312  | 343,13% |
| Литва      | 18,758  | 4,035  | 364,88% |
| Угорщина   | 57,940  | 11,997 | 382,95% |
| Люксембург | 21,330  | 3,965  | 437,96% |

Складено автором за матеріалами: [44]

Розглянемо співвідношення отриманих коштів від ЄС та внесеними коштами в ЄС за період 2014-2023 років. Розглянемо наступні країни, які вносять до спільного бюджету ЄС більше ніж отримують з нього, та відсотковий дисбаланс: Німеччина – (-143,613) млрд євро, дисбаланс складає – (-54,40%), Нідерланди – (-26,873) млрд євро, дисбаланс складає – (-50,97%), Велика Британія – (-49,265) млрд євро, дисбаланс складає – (-50,18%), Швеція – (-16,343) млрд євро, дисбаланс складає – (-47,10%), Данія – (-8,666) млрд євро, дисбаланс складає – (-35,18%), Австрія – (-10,681) млрд євро, дисбаланс складає – (-35,06%), Франція – (-67,284) млрд євро, дисбаланс складає – (-31,28%), Фінляндія – (-5,561) млрд євро, дисбаланс складає – (-27,19%), Італія – (-31,193) млрд євро, дисбаланс складає – (-20,34%), Ірландія – (-1,505) млрд євро, дисбаланс складає – (-6,66%). Розглянемо наступні країни, які вносять до спільного бюджету ЄС менше ніж отримують з нього, та відсотковий дисбаланс: ЄС-28 – 118,226 млрд євро, дисбаланс складає – 9,65%, Іспанія – 21,391 млрд євро, дисбаланс складає – 20,57%, Кіпр – 1,039 млрд євро, дисбаланс складає – 54,92%, Мальта – 1,096 млрд євро, дисбаланс складає – 101,39%, Бельгія – 46,523 млрд євро, дисбаланс складає – 113,71%, Словенія – 4,857 млрд євро, дисбаланс складає – 119,63%, Португалія – 26,747 млрд євро, дисбаланс складає – 146,46%, Чехія – 33,407 млрд євро, дисбаланс складає – 187,55%, Словаччина – 18,801 млрд євро, дисбаланс складає – 243,32%, Хорватія – 11,428 млрд євро, дисбаланс складає – 244,29%, Польща – 110,932 млрд євро, дисбаланс складає – 249,81%, Румунія – 46,952 млрд євро, дисбаланс складає – 260,02%, Естонія – 6,609 млрд євро, дисбаланс складає – 280,16%, Греція – 44,373 млрд євро, дисбаланс складає – 287,48%, Латвія –

8,926 млрд євро, дисбаланс складає – 341,73%, Болгарія – 18,227 млрд євро, дисбаланс складає – 343,13%, Литва – 14,723 млрд євро, дисбаланс складає – 364,88%, Угорщина – 45,943 млрд євро, дисбаланс складає – 382,95%, Люксембург – 17,365 млрд євро, дисбаланс складає – 437,96%.

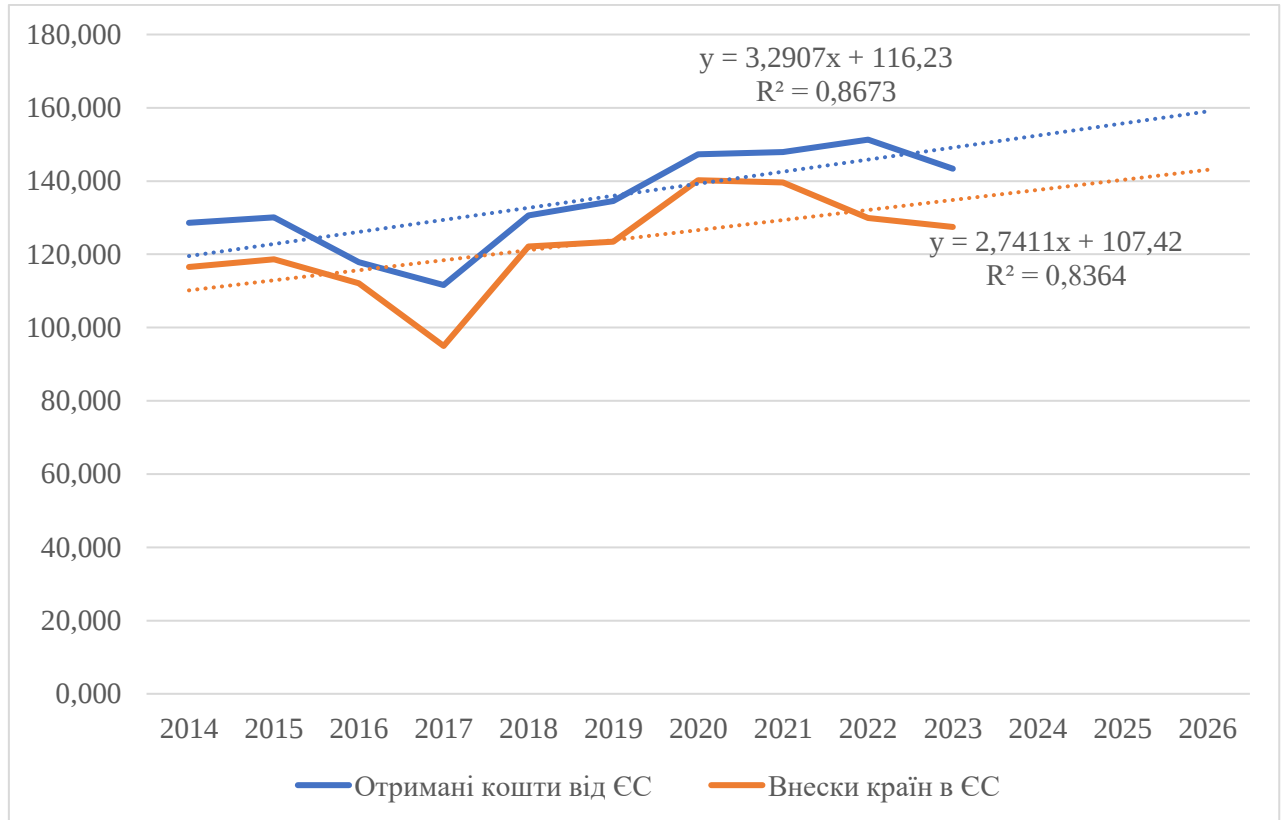


Рис. 2.4. Прогноз загальної кількості отриманих та внесених коштів в бюджет ЄС за період 2014-2026 року, млрд євро. Складено автором за матеріалами [44]

На представленому рисунку 2.4. продемонстровано, прогноз загальної кількості отриманих коштів з бюджету ЄС країнами ЄС, та внесеними коштами до спільного бюджету ЄС країнами ЄС. Розглянемо окремо дохідну та витратну частину бюджету ЄС:

- Витратну частина бюджету ЄС, яку отримують країни учасниці ЄС, має тенденцію до збільшення в наступні роки, середньорічне зростання витратної частини складає –3,2907 млрд євро. Вірогідність проведеного аналізу складає 86,73%, про що говорить високий рівень апроксимації  $R^2 = 0,8673$ .

— Дохідна частина(національні внески) бюджету ЄС, які вносять країни учасниці ЄС, має тенденцію до збільшення в наступні роки, середньорічне зростання дохідної частина (національні внески) складає –2,7411 млрд євро. Вірогідність проведеного аналізу складає 83,64%, про що говорить високий рівень апроксимації  $R^2 = 0,8364$ .

Таблиця 2.15

Витратна частина загального бюджету ЄС на різні цільові проекти по групах країн в 2023 році, млн євро

| Призначення                                                                                 | Довгострокове цільове інвестування | Витрати на інші країни | Витрати на не членів ЄС | Витрати на країни ЄС-27 | Загальні витрати ЄС |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|------------------------|-------------------------|-------------------------|---------------------|
| 1. Єдиний ринок, інновації та цифрові технології                                            | 5225,3                             | 1086,5                 | 1530,0                  | 17481,7                 | 25323,5             |
| Кластер 01 – Дослідження та інновації                                                       | 3081,2                             | 583,8                  | 1176,5                  | 10486,8                 | 15328,2             |
| Кластер 02 - Європейські стратегічні інвестиції                                             | 1995,7                             | 494,5                  | 122,5                   | 4045,0                  | 6657,7              |
| Кластер 03 – Єдиний ринок                                                                   | 36,2                               | 1,2                    | 32,0                    | 990,1                   | 1059,5              |
| Кластер 04 - Космос                                                                         | 112,2                              | 7,1                    | 199,0                   | 1959,8                  | 2278,1              |
| 2. Єдність, стійкість і цінності                                                            | 64900,6                            | 865,3                  | 2222,9                  | 52628,6                 | 120617,3            |
| Кластер 05 – Регіональний розвиток та згуртованість                                         | 9597,3                             | 56,7                   | 939,2                   | 36224,6                 | 46817,8             |
| Кластер 07 – Інвестиції в людей, соціальну згуртованість і цінності                         | 6871,9                             | 2,3                    | 947,7                   | 11056,1                 | 18878,1             |
| Кластер 05 – Регіональний розвиток та згуртованість                                         | 0,6                                | 0,0                    | 1,2                     | 38,5                    | 40,3                |
| Кластер 06 – Відновлення та стійкість                                                       | 47992,7                            | 796,9                  | 153,2                   | 879,3                   | 49822,1             |
| Кластер 07 – Інвестиції в людей, соціальну згуртованість і цінності                         | 438,2                              | 9,4                    | 181,6                   | 4430,0                  | 5059,2              |
| 3. Природні ресурси та навколишнє середовище                                                | 2689,8                             | 5,6                    | 253,4                   | 56527,5                 | 59476,3             |
| Кластер 08 – Сільське господарство та морська політика (довгострокових проектів)            | 286,1                              | 0,2                    | 9,2                     | 40824,8                 | 41120,3             |
| Кластер 08 - Сільське господарство та морська політика (коротко-середньострокових проектів) | 2261,8                             | 3,0                    | 223,5                   | 15123,5                 | 17611,7             |
| Кластер 09 - Навколишнє середовище та кліматичні дії                                        | 142,0                              | 2,4                    | 20,7                    | 579,2                   | 744,3               |
| 4. Міграція та управління кордонами                                                         | 68,4                               | 2,1                    | 263,7                   | 2330,7                  | 2664,8              |
| Кластер 10 - Міграція                                                                       | 12,0                               | 2,0                    | 171,4                   | 1013,6                  | 1199,0              |
| Кластер 11 – Управління кордонами                                                           | 56,3                               | 0,0                    | 92,3                    | 1317,1                  | 1465,8              |
| 5. Безпека та оборона                                                                       | 18,0                               | 0,0                    | 38,3                    | 1329,7                  | 1386,1              |
| Кластер 12 - Безпека                                                                        | 8,8                                | 0,0                    | 13,6                    | 566,4                   | 588,9               |
| Кластер 13 - Захист                                                                         | 9,2                                | 0,0                    | 24,7                    | 763,3                   | 797,1               |
| 6. Сусідство і світ                                                                         | 734,6                              | 1323,2                 | 12300,4                 | 873,4                   | 15231,6             |
| Кластер 14 – Зовнішні дії                                                                   | 595,9                              | 1134,1                 | 10342,7                 | 722,8                   | 12795,4             |
| Кластер 15 – Допомога перед вступом                                                         | 138,8                              | 189,1                  | 1957,7                  | 150,6                   | 2436,2              |

|                                                                              |         |        |         |          |          |
|------------------------------------------------------------------------------|---------|--------|---------|----------|----------|
| 7. Європейське державне управління                                           | 883,9   | 686,3  | 464,6   | 10224,8  | 12259,6  |
| Європейські школи та пенсії                                                  | 281,2   | -1,2   | 117,2   | 2508,7   | 2905,8   |
| Адміністративні витрати установ                                              | 602,7   | 687,6  | 347,4   | 7716,1   | 9353,8   |
| Поза багаторічними фінансовими рамками                                       | 225,8   | -      | -       | -        | 225,8    |
| Механізми солідарності всередині та за межами Союзу (Спеціальні інструменти) | 1,5     | -      | -       | 1999,7   | 2001,2   |
| Загальні витрати                                                             | 74747,9 | 3969,0 | 17073,2 | 143396,1 | 239186,2 |

Складено автором за матеріалами: [44]

Розглянемо детально на які сфери витрачаються кошти загального бюджету ЄС та який відсоток це складає від загального бюджету: 1. Єдиний ринок, інновації та цифрові технології – 25323,5 млн євро (10,59%); 2.Єдність, стійкість і цінності –120617,3 млн євро (50,43%), 3.Природні ресурси та навколишнє середовище – 59476,3 млн євро (24,87%), 4.Міграція та управління кордонами – 2664,8 млн євро (1,11%), 5.Безпека та оборона – 1386,1 млн євро (0,58%), 6.Сусідство і світ – 15231,6 млн євро (6,37%) 7.Європейське державне управління – 12259,6 млн євро (5,13%), Поза багаторічними фінансовими рамками – 225,8 млн євро (0,09%), Механізми солідарності всередині та за межами Союзу (Спеціальні інструменти) – 2001,2 млн євро (0,84%), Загальні витрати – 239186,2 млн євро – 100%.

Таблиця 2.16

Дохідна частина бюджету ЄС за різними графами доходу по групам країн в 2023 році

| Сфера надходжень коштів            | Призначення                                                                       | Доход и не членів ЄС | Доходи на країни ЄС-27 | Всього   |
|------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|----------------------|------------------------|----------|
| Власні кошти країн учасників       | Побори на цукор                                                                   | -                    | 1,8                    | 1,8      |
|                                    | Митні збори                                                                       | 896,1                | 21185,2                | 22081,3  |
|                                    | Власні кошти з ПДВ                                                                | -                    | 22482,1                | 22482,1  |
|                                    | Власні ресурси на основі ВНД                                                      | -                    | 97702,2                | 97702,2  |
|                                    | Валове зменшення щорічного внеску на основі ВНД, наданого певним державам-членам  | -                    | 43,5                   | 43,5     |
|                                    | Власні ресурси на основі відходів пластикової упаковки, що не переробляються      | -                    | 7225,1                 | 7225,1   |
|                                    | ВСЬОГО Власні ресурси                                                             | 896,1                | 148639,8               | 149535,9 |
| Коригування коштів країн учасників | Залишки та коригування залишків з ПДВ                                             | -                    | 67,7                   | 67,7     |
|                                    | Баланси та коригування балансів на основі ВНД                                     | -                    | 3584,4                 | 3584,4   |
|                                    | Залік коригувань власних ресурсів на основі ПДВ і ВНД за попередні фінансові роки | -                    | -3620,3                | -3620,3  |
|                                    | Коригування, пов'язане з неучастю певних КЧ у конкретних політиках                | -                    | 0,1                    | 0,1      |

|                            |                                                                                                                            |   |         |          |
|----------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|---------|----------|
|                            | Коригування, пов'язане з виконанням рішень щодо власних ресурсів                                                           | - | -       | -        |
|                            | Коригування, пов'язане з курсовою різницею для власних ресурсів                                                            | - | -       | -        |
|                            | ВСЬОГО Залишки та коригування                                                                                              | - | 32,0    | 32,0     |
| Загальноєвропейські доходи | Надлишок доступний за попередній фінансовий рік (включно з EAGGF-Гарантійний фонд та Гарантійний фонд зовнішньої допомоги) |   | 2519,0  | 2519,0   |
|                            | Адміністративний дохід                                                                                                     |   | 1910,5  | 1910,5   |
|                            | Фінансові надходження, відсотки та штрафи                                                                                  |   | 2476,6  | 2476,6   |
|                            | Бюджетні гарантії, позикові та позичкові операції                                                                          |   | 67589,4 | 67589,4  |
|                            | Доходи, внески та відшкодування, пов'язані з політикою Союзу                                                               |   | 23446,7 | 23446,7  |
|                            | Інші установи                                                                                                              |   | 850,7   | 850,7    |
|                            | ВСЬОГО Інші доходи                                                                                                         |   | 98792,8 | 98792,8  |
|                            | ЗАГАЛЬНИЙ дохід                                                                                                            |   |         | 248360,7 |

Складено автором за матеріалами: [44]

Розглянемо з яких основних доходів формується загальний бюджет ЄС: Власні ресурси (внески країн учасниць ЄС) – 149 535,9 млн євро (60,21%), Залишки та коригування 32,0 млн євро (0,01%), Інші доходи які формуються від функціонування ЄС – 98 792,8 млн євро – 39,78%, Загальна дохідна частина бюджету ЄС – 248 360,7 млн євро – 100%. Розглянемо детально частину надходжень саме внесків країн: Побори на цукор – 1,8 млн євро (0,00%), Митні збори – 22 081,3 млн євро (14,77%), Власні кошти з ПДВ – 22 482,1 млн євро (15,03%), Власні ресурси на основі ВНД – 97 702,2 млн євро (65,34%), Валове зменшення щорічного внеску на основі ВНД, наданого певним державам-членам – 43,5 млн євро (0,03%), Власні ресурси на основі відходів пластикової упаковки, що не переробляються – 7 225,1 млн євро – 4,83%. Власні ресурси – 149535,9 (100,00%).

Розглянемо детально доходи які формуються структурами ЄС: Надлишок доступний за попередній фінансовий рік (включно з EAGGF-Гарантійний фонд та Гарантійний фонд зовнішньої допомоги) – 2 519,0 млн євро (2,55%), Адміністративний дохід – 1 910,5 млн євро – (1,93%), Фінансові надходження, відсотки та штрафи – 2 476,6 млн євро – (2,51%), Бюджетні гарантії, позикові та позичкові операції – 67 589,4 млн євро – (68,42%), Доходи, внески та відшкодування, пов'язані з політикою Союзу – 23 446,7 млн євро (23,73%),

Інші установи – 850,7 млн євро – 0,86%, загальні доходи від структур ЄС– 98 792,8 млн євро – 100,00%.

Для проведення регресійного аналізу були обрані ряд макроекономічних показників за період 2016-2023 року, які впливають на національні внески країн в бюджет ЄС та на отримані кошти з бюджету ЄС, які представленні в таблиці 2.17 [45, с.256].

Таблиця 2.17

Вхідні дані для регресійного аналізу макроекономічні показники ЄС-27 за період 2016-2023 рр.

|      | ВВП країн ЄС, трлн євро (X1) | ВВП на душу населення в ЄС, євро (X2) | Експорт товарів та послуг ЄС, трлн євро (X3) | Імпорт товарів та послуг ЄС, трлн євро (X4) | Зростання ВВП ЄС,% (X5) | Населення ЄС, млн осіб (X6) | Отримані кошти з бюджету у на учасників ЄС, млн євро | Національні внески країн учасників в бюджет ЄС, млн євро |
|------|------------------------------|---------------------------------------|----------------------------------------------|---------------------------------------------|-------------------------|-----------------------------|------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| 2016 | 12,64                        | 28 460                                | 5,788                                        | 5,231                                       | 1,9                     | 444,7                       | 117,8                                                | 112                                                      |
| 2017 | 13,168                       | 29 600                                | 6,248                                        | 5,684                                       | 2,8                     | 445,3                       | 111,6                                                | 94,96                                                    |
| 2018 | 13,628                       | 30 580                                | 6,573                                        | 6,057                                       | 2,1                     | 446,1                       | 130,6                                                | 122,1                                                    |
| 2019 | 14,122                       | 31 640                                | 6,85                                         | 6,359                                       | 1,9                     | 447                         | 134,5                                                | 123,4                                                    |
| 2020 | 13,58                        | 30 440                                | 6,21                                         | 5,716                                       | -5,6                    | 445,9                       | 147,2                                                | 140,2                                                    |
| 2021 | 14,794                       | 33 180                                | 7,34                                         | 6,773                                       | 6,3                     | 445,8                       | 147,9                                                | 139,5                                                    |
| 2022 | 16,143                       | 35 990                                | 8,916                                        | 8,604                                       | 3,5                     | 448,8                       | 151,2                                                | 129,9                                                    |
| 2023 | 17,193                       | 38 130                                | 8,929                                        | 8,302                                       | 0,4                     | 449,2                       | 143,3                                                | 127,4                                                    |

Складено автором за матеріалами: [26, 27]

Загальна кількість коштів, які країна може отримати від загального бюджету ЄС визначається множиною соціально-економічними факторів, показниками загального економічного розвитку країни. На рисунку 2.5.та рисунку 2.6. побудовано регресійні моделі залежності загальної сум отриманих коштів з бюджету ЄС та національних внесків країн учасниць від основних макроекономічних показників ЄС [46, с.156].

| Регресійна статистика                                                              |             |                    |              |            |              |            |             |              |
|------------------------------------------------------------------------------------|-------------|--------------------|--------------|------------|--------------|------------|-------------|--------------|
| Множинний R                                                                        | 0,99        |                    |              |            |              |            |             |              |
| R-квадрат                                                                          | 0,97        |                    |              |            |              |            |             |              |
| Нормальний R-квадрат                                                               | 0,82        |                    |              |            |              |            |             |              |
| Стандартна похибка                                                                 | 6,28        |                    |              |            |              |            |             |              |
| Спостереження                                                                      | 8,00        |                    |              |            |              |            |             |              |
| Дисперсійний аналіз                                                                |             |                    |              |            |              |            |             |              |
|                                                                                    | df          | SS                 | MS           | F          | Значимість F |            |             |              |
| Регресія                                                                           | 6           | 1468,08            | 244,68       | 6,21       | 0,30         |            |             |              |
| Залишок                                                                            | 1           | 39,40              | 39,40        |            |              |            |             |              |
| Всього                                                                             | 7           | 1507,49            |              |            |              |            |             |              |
|                                                                                    | Коефіцієнти | Стандартна похибка | t-статистика | P-Значення | Нижні 95%    | Верхні 95% | Нижні 95,0% | Верхні 95,0% |
| Y-перетин                                                                          | 5232,1      |                    |              |            | -            |            |             |              |
|                                                                                    | 5           | 8160,36            | 0,64         | 0,64       | 98455,09     | 108919,39  | -98455,09   | 108919,39    |
| Змінна X 1                                                                         | 154,41      | 814,05             | 0,19         | 0,88       | 10189,12     | 10497,94   | -10189,12   | 10497,94     |
| Змінна X 2                                                                         | -0,03       | 0,35               | -0,10        | 0,94       | -4,49        | 4,42       | -4,49       | 4,42         |
| Змінна X 3                                                                         | -350,2      | 329,35             | -1,06        | 0,48       | -4535,02     | 3834,56    | -4535,02    | 3834,56      |
| Змінна X 4                                                                         | 266,35      | 256,25             | 1,04         | 0,49       | -2989,58     | 3522,28    | -2989,58    | 3522,28      |
| Змінна X 5                                                                         | 1,83        | 5,86               | 0,31         | 0,81       | -72,58       | 76,24      | -72,58      | 76,24        |
| Змінна X 6                                                                         | -12,23      | 17,90              | -0,68        | 0,62       | -239,64      | 215,18     | -239,64     | 215,18       |
| Рівняння: Y = 5232,1+154,41X1 – 0,03X2 – 350,23 X3 + 266,35 X4 + 1,83 X5 – 12,23X6 |             |                    |              |            |              |            |             |              |

Рівняння:  $Y = 5232,1 + 154,41X_1 - 0,03X_2 - 350,23X_3 + 266,35X_4 + 1,83X_5 - 12,23X_6$

Рис. 2.5. Регресійна модель отриманих коштів від ЄС країнами учасниками. Складено автором за матеріалами [26,27, 44, 47]

На рисунку 2.5. продемонстровано регресійна модель залежності коштів отриманих від бюджету ЄС на країни учасниці, та наступними макроекономічними показниками: ВВП країн ЄС, трлн євро (X1), ВВП на душу населення в ЄС, євро (X2), Експорт товарів та послуг ЄС, трлн євро (X3), Імпорт товарів та послуг ЄС, трлн євро (X4), Зростання ВВП ЄС,% (X5), Населення ЄС, млн осіб (X6). Коефіцієнти детермінації  $R_2$  в моделі перебувають на доволі високому рівні: для моделі пасажиропотоку  $R_2 = 0,97$ .

| <i>Регресійна статистика</i>                                                        |                    |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|---------------------------|---------------------|-------------------|---------------------|-------------------|--------------------|---------------------|
| Множинний R                                                                         | 0,96               |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
| R-квадрат                                                                           | 0,93               |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
| Нормальний R-квадрат                                                                | 0,48               |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
| Стандартна похибка                                                                  | 10,71              |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
| Спостереження                                                                       | 8,00               |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
| <i>Дисперсійний аналіз</i>                                                          |                    |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
|                                                                                     | <i>df</i>          | <i>SS</i>                 | <i>MS</i>           | <i>F</i>          | <i>Значимість F</i> |                   |                    |                     |
| Регресія                                                                            | 6                  | 1424,85                   | 237,47              | 2,07              | 0,49                |                   |                    |                     |
| Залишок                                                                             | 1                  | 114,70                    | 114,70              |                   |                     |                   |                    |                     |
| Всього                                                                              | 7                  | 1539,55                   |                     |                   |                     |                   |                    |                     |
|                                                                                     | <i>Коефіцієнти</i> | <i>Стандартна похибка</i> | <i>t-статистика</i> | <i>P-Значення</i> | <i>Нижні 95%</i>    | <i>Верхні 95%</i> | <i>Нижні 95,0%</i> | <i>Верхні 95,0%</i> |
| <i>Y-перетин</i>                                                                    | 11985,8            | 13922,5                   | 0,8609              | 0,5475            | -164916             | 188887,43         | -164915,8          | 188887,43           |
| Змінна X 1                                                                          | 815,81             | 1388,86                   | 0,59                | 0,66              | 16831,37            | 18462,99          | 16831,37           | 18462,99            |
| Змінна X 2                                                                          | -0,31              | 0,60                      | -0,52               | 0,69              | -7,92               | 7,29              | -7,92              | 7,29                |
| Змінна X 3                                                                          | -672,14            | 561,91                    | -1,20               | 0,44              | -7811,84            | 6467,56           | -7811,84           | 6467,56             |
| Змінна X 4                                                                          | 505,54             | 437,19                    | 1,16                | 0,45              | -5049,43            | 6060,50           | -5049,43           | 6060,50             |
| Змінна X 5                                                                          | 7,00               | 9,99                      | 0,70                | 0,61              | -119,95             | 133,96            | -119,95            | 133,96              |
| Змінна X 6                                                                          | -27,20             | 30,53                     | -0,89               | 0,54              | -415,18             | 360,78            | -415,18            | 360,78              |
| Рівняння: Y =11985,8+815,81 X1 – 0,31X2 – 672,14 X3 + 505,21 X4+ 7,00 X5 – 27,20 X6 |                    |                           |                     |                   |                     |                   |                    |                     |

Рис. 2.6. Регресійна модель внесених коштів у загальний бюджет ЄС країнами учасниками. Складено автором за матеріалами [26,27,44,47]

На рисунку 2.6. продемонстровано регресійна модель залежності національних внесків країн учасниць в спільний бюджету ЄС, та наступними макроекономічними показниками: ВВП країн ЄС, трлн євро (X1), ВВП на душу населення в ЄС, євро (X2), Експорт товарів та послуг ЄС, трлн євро (X3), Імпорт товарів та послуг ЄС, трлн євро (X4), Зростання ВВП ЄС,% (X5), Населення ЄС, млн осіб (X6). Коефіцієнти детермінації  $R_2$  в моделі перебувають на доволі високому рівні: для моделі пасажиропотоку  $R_2 = 0,93$ .

### 2.3. Тенденції розвитку дезінтеграційних процесів в європейському соціально-економічному просторі

Внаслідок зростання євроскептицизму в Європі привид дезінтеграції переслідує Європейський Союз. Незважаючи на те, що за останні кілька років набула популярності оновлена література на цю тему. До того про проблему дезінтеграції писали, в ключі ряду проблемних питань розвитку союзу. Експерти ЄС багато писали про піднесення, але практично нічого не писали про його можливий занепад. Не в змозі передбачити можливий розпад Європейського Союзу. Перш за все, основною причиною, яка сприяла підйому європейських досліджень регіональної інтеграції, було саме формування європейських співтовариств у 1950-х роках. Вихід Сполученого Королівства з ЄС створив нову реальність, з якою зіштовхнулися ряд вчених, оскільки, не теоретизували цього питання та займалися її реалізацією на практиці. Дійсно, головні теорії інтеграції були розроблені паралельно з поглибленням і розширенням процесу європейської інтеграції для врахування змін у регіональних міждержавних відносинах [48, с.81].

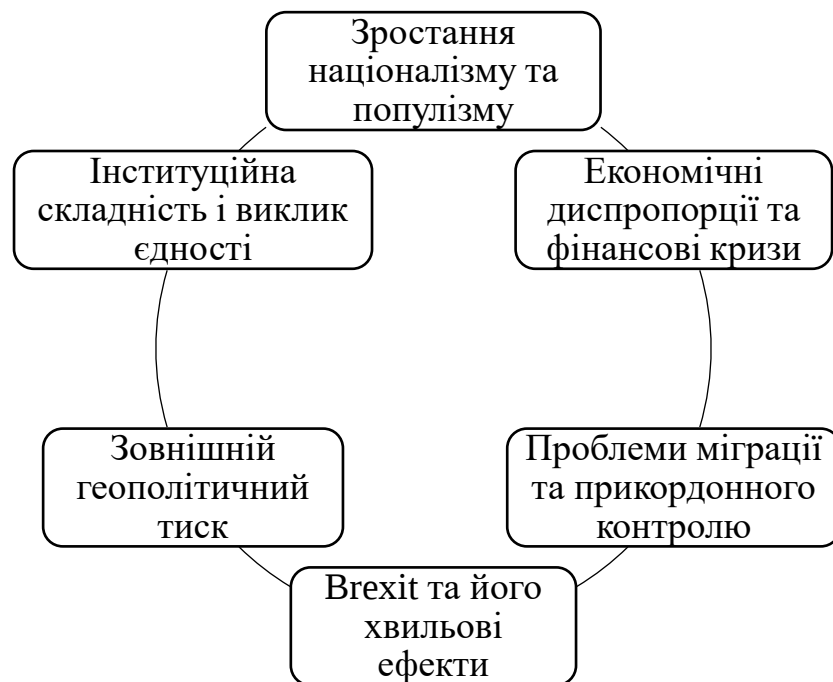


Рис. 2.7. Основні напрямки подальшого дезінтеграційного процесу в європейському соціально-економічному просторі. Складено автором за матеріалами [49]

Останніми роками в європейському соціально-економічному просторі спостерігається декілька тенденцій дезінтеграційних процесів, зумовлених політичними, економічними, соціальними та технологічними факторами. Хоча Європейський Союз традиційно ставив за мету сприяти інтеграції, поєднання зовнішнього тиску та внутрішніх конфліктів створило значні відцентрові сили, які кидають виклик єдності. Подальший розвиток дезінтеграційних процесів можливо уяви тільки контексті глобалізованого та взаємозалежного світу, уявити собі суверенні держави за класичною вестфальською концепцією не можливо. Причиною цього є те, що держави беруть участь у багатьох міжнародних установах і зв'язані міжнародними правилами та режимами. Крім того, повинні відрізнити вихід однієї держави-члена ЄС від розпаду Європейського Союзу. Тоді як останнє відповідає загальній невдачі в усьому процесі інтеграції, перше означає повернення повноважень з рівня ЄС до конкретної національної держави, що може розв'язати як інтегративну, так і/або дезінтегративну динаміку проекту ЄС, як показує приклад Brexit [50, с. 45].

Проблема Центральної та Східної Європи полягає в тому, що повільне економічне зближення кількох країн регіону та повільне зростання доходів призвели до загального незадоволення застосованими економічними та політичними моделями та економічною інтеграцією в Європейському Союзі. Незважаючи на те, що ЄС створив уніфіковане регулювання та єдиний ринок для кожного зі своїх нових членів, це не змогло викоринити, всі підозри та проблеми в країнах, які вступили до ЄС. Зростання регіональних транснаціональних компаній викликало набагато більше конфліктів, що чітко показує, що угорці, румуни чи хорвати не можуть без підозри дивитися на інвестиції великих компаній із своїх центральноєвропейських сусідів. Проблеми ще більші, якщо взяти до уваги Західні Балкани, де економічні відносини все ще значно обтяжені політичними інтересами, корупцією, етнічними конфліктами та незавершеними державними утвореннями. Це дуже

ускладнює консолідацію через економічні відносини. Досі навіть перспектива вступу до ЄС не могла вирішити проблеми, особливо в Боснії чи Косово.

|                                              |                                                                                                             |
|----------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Зростання націоналізму та популізму          | Політична фрагментація: націоналістичні та популістські рухи по всій Європі.                                |
|                                              | Скептицизм щодо інституцій ЄС: недовіра до інституцій ЄС зростає.                                           |
|                                              | Суверенітет та ідентичність: лідери націоналістів часто виступають за збереження національної ідентичності. |
| Економічні диспропорції та фінансові кризи   | Економічний розрив між північчю та півднем.                                                                 |
|                                              | Розбіжності між Сходом і Заходом.                                                                           |
|                                              | Нерівномірне відновлення після криз.                                                                        |
| Проблеми міграції та прикордонного контролю  | Напруження Шенгенської угоди - міграційні кризи.                                                            |
|                                              | Тиск на системи соціального забезпечення.                                                                   |
|                                              | Різні підходи до політики щодо надання притулку та біженців.                                                |
| Політичні розбіжності щодо політичних питань | Енергетична політика Європи.                                                                                |
|                                              | Кліматична політика ЄС.                                                                                     |
|                                              | Цифровий і технологічний суверенітет.                                                                       |
| Зовнішній геополітичний тиск                 | Вплив російсько-українського конфлікту.                                                                     |
|                                              | Відносини між США та ЄС і оборонна автономія.                                                               |
|                                              | Глобалізація та залежність від торгівлі.                                                                    |
| Інституційна складність і виклик єдності     | Складні структури управління.                                                                               |
|                                              | Проблеми у впровадженні узгодженої політики.                                                                |
|                                              | Прагнення до «багатошвидкісної» Європи: з різними рівнями інтеграції.                                       |
| Brexit та його хвилі                         | «Ефект доміно» від Brexit.                                                                                  |
|                                              | Торгово-економічна фрагментація.                                                                            |
|                                              | Ставлення під сумнів членства в ЄС.                                                                         |

Рис.2.8. Основні проблеми дезінтеграційного процесу в європейському соціально-економічному просторі. Складено автором за матеріалами [52]

Розглянемо кожну проблему та під-проблему дезінтеграційних процесів в ЄС, більш детально:

Brexit та його хвилі. «Ефект доміно» від Brexit жодна інша країна не виходила з ЄС, вихід Великої Британії був першим прикладом. Він підбадьорив євроскептичні партії по всій Європі. Brexit продемонстрував, що вихід з ЄС можливий, і він продовжує впливати на громадську думку в кількох країнах-членах. Торгово-економічна фрагментація після Brexit призвів до перебоїв у торгівлі, мобільності робочої сили та інвестиціях між Великобританією та ЄС. Це також ускладнило дипломатичні відносини всередині ЄС і між ЄС і третіми країнами, зокрема під час переговорів щодо торгових угод. Ставлення під сумнів членства в ЄС, Brexit змусив інші країни задуматися про переваги та витрати членства. Хоча бажання вийти з ЄС залишається обмеженим, воно підкреслило нерозв'язану напруженість і дало імпульс голосам, які вимагають реформування інституційних структур ЄС [53].

Інституційна складність і виклик єдності. Складні структури управління ЄС із різними рівнями бюрократії призвела до сприйняття неефективності та відсутності прозорості. Заклики до реформ включають оптимізацію процесу прийняття рішень і підвищення прозорості для вирішення проблем громадян щодо демократичної підзвітності. Проблеми у впровадженні узгодженої політики, різні економічні сили, політичні системи та соціальна динаміка ускладнюють для ЄС впровадження узгодженої політики, особливо щодо таких питань, як економічні реформи та екологічні стандарти. Прагнення до «багатошвидкісної» Європи з різними рівнями інтеграції. Деякі лідери виступають за «багатошвидкісну» Європу, де країни можуть інтегруватися на різних рівнях і темпах. Однак це ризикує створити подальший розкол і відчуття нерівного членства в ЄС [54].

Зовнішній геополітичний тиск. Дії Росії в Україні змусили Європу об'єднатися в питаннях зовнішньої політики та оборони, але відповідь на кризу виявила стратегічні розбіжності. Деякі країни віддають перевагу більш наполегливому підходу, тоді як інші віддають пріоритет дипломатичним зусиллям. Залежність Європи від США в питаннях оборони, зокрема через

НАТО, викликала дебати щодо європейської оборонної автономії. Поштовх до незалежної європейської оборонної політики зустрічає опір, особливо з боку країн, які високо цінують відносини зі США. Глобалізація та залежність від торгівлі, формує економічну залежність Європи від Китаю та США в ключових сферах, таких як технології та енергетика, створює потребу в єдиній політиці. Однак різні національні економічні інтереси ускладнюють згуртованість, як видно з розбіжностей ЄС щодо торговельної політики та відповідей на напруженість між США та Китаєм [55].

Зростання націоналізму та популізму. Політична фрагментація, націоналістичні та популістські рухи по всій Європі набрали обертів, через незадоволення центральною владою ЄС та її політикою. Такі країни, як Угорщина та Польща, дедалі більше опираються правилам і політиці ЄС, прагнучи більшої автономії в національних питаннях. Скептицизм щодо інституцій ЄС, недовіра до інституцій ЄС зросла, як видно, Brexit пришвидшив заклики до інших референдумів щодо виходу. Багато громадян у країнах ЄС вважають, що їхні національні інтереси недостатньо представлені в політиці ЄС. Націоналістичні лідери в країнах учасниць ЄС, часто виступають за збереження національної ідентичності, суверенітету та культурної спадщини. Ці настрої часто супроводжуються протидією передбачуваним перевищенням ЄС, особливо в таких сферах, як імміграційна політика та незалежність судової системи [56].

Економічні диспропорції та фінансові кризи. Економічний розрив між північчю та півднем, фінансова криза 2008 року, боргова криза в євроні оголили економічну нерівність між країнами Північної та Південної Європи, а такі країни, як Греція, Італія та Іспанія, борються з боргом та політикою жорсткої економії. Розбіжності між Сходом і Заходом. Країни Східної Європи також зіткнулися з економічною нерівністю, яка іноді перетворювалася на розчарування в обіцянках ЄС щодо процвітання. Економічна міграція зі Сходу на Захід призвела як до «витоку мізків» на Сході, так і до напруженості щодо імміграції на Заході. Нерівномірне відновлення після криз, відновлення після

криз, таких як COVID-19 та енергетична криза після війни в Україні, було нерівномірним. Деякі країни, особливо з менш стійкою економікою, повільніше відновлюються, що загострює внутрішню європейську напругу [57].

Проблеми міграції та прикордонного контролю. Напруження Шенгенської угоди, міграційні кризи, особливо з Африки та Близького Сходу, посилили заклики до посилення контролю на кордоні та посилення державного контролю над міграційною політикою. Це створило напругу для Шенгенської угоди, оскільки деякі країни знову запроваджують перевірки на кордоні, щоб контролювати передбачувані ризики для безпеки. Тиск на системи соціального забезпечення, деякі країни стверджують, що високий рівень міграції навантажує державні служби, впливаючи на соціальну згуртованість. Цей аргумент підживлює євроскептичні та антиміграційні платформи, ще більше ускладнюючи зусилля щодо підтримки узгодженої міграційної політики в Європі. Різні підходи до політики щодо надання притулку та біженців, існують значні розбіжності між підходами країн до шукачів притулку: такі країни, як Німеччина та Швеція, приймають більш ліберальну політику порівняно з Угорщиною чи Італією, створюючи політичні розбіжності всередині ЄС [58].

Політичні розбіжності щодо політичних питань. Енергетична політика Європи стала головним джерелом суперечок, особливо після війни в Україні. Різні рівні залежності від російських енергоресурсів спричинили розбіжності, одні країни виступають за швидкий перехід на відновлювані джерела енергії, а інші прагнуть зберегти доступ до доступного викопного палива. Кліматична політика ЄС має амбітні кліматичні цілі, але країни-члени відрізняються щодо того, наскільки швидко вони можуть або хочуть їх реалізувати. Економічний тиск і різноманітна енергетична залежність ускладнюють досягнення консенсусу щодо спільної кліматичної політики, що потенційно може призвести до неузгодженого впровадження. Цифровий і технологічний суверенітет ЄС прагне зміцнити свою цифрову та технологічну незалежність,

країни-члени відрізняються щодо інвестиційних пріоритетів, нормативно-правової бази та конкурентної політики. Цифрова стратегія ЄС стикається з проблемами з боку країн, які обережно ставляться до суворішого регулювання технологічних компаній і управління даними [59].

### **Висновки до другого розділу**

Дослідження сучасних особливостей дезінтеграційних процесів в Європейському Союзі дозволив зробити наступні висновки:

1. Макроекономічний розвиток країн ЄС відзначається поєднанням співпраці та різноманітності економік країн учасниць, що формує загальну траєкторію розвитку регіону. Основні характеристики включають економічну інтеграцію, стійкість до глобальних викликів і зусилля щодо збалансування зростання, стабільності та стійкості. Макроекономічні показники Європейського Союзу говорять, що інтеграція, насамперед єдиний ринок, сприяє торгівлі, інвестиціям і мобільності робочої сили, позитивно відображається на економічному розвитку східноєвропейських країн, які з моменту вступу в ЄС наростили свою економічну потужність. В свою чергу для країн Західної Європи, змогли реалізовувати інвестиційні та економічні проекти.

2. Тенденції дезінтеграції Європи мають глибоку політично-соціальну причину, які мають як історичне, так і сучасне коріння. У політичному плані зростаючий націоналізм, євроскептицизм і відмінні національні пріоритети кидають виклик в подальшому розвитку ЄС щодо «щодалі тіснішого союзу». Євро скептичні партії та лідери, стверджують, що він порушує національний суверенітет, що призводить до внутрішніх конфліктів щодо політики щодо міграції, верховенства права та спільних структур управління. Brexit є яскравим прикладом цього відступу, демонструючи межі інтеграції в ЄС, коли національна ідентичність і автономія відчувають загрозу. Загалом питання дезінтеграції майже не відображається в макроекономічних показниках, а воно здебільшого лежить в площині вирішення соціально-політичних проблемах

ЄС. Загальною структурою керування ЄС, системою прийняття рішень в середині ЄС тощо.

3. Загалом, ЄС стикається з делікатним балансуванням, хоча існують значні сили, які підштовхують до дезінтеграції, існує також потреба в реформах і глибшій інтеграції для вирішення цих викликів. Майбутнє Європейського Союзу залежить від його здатності адаптуватися до цих тисків, зберігаючи при цьому єдність між різними членами. Процеси дезінтеграції, хоча й очевидні, не є неминучими. Їх можна пом'якшити шляхом обережного управління, реформ та сприяння спільному почуттю європейської ідентичності. В економічному плані нерівність між державами-членами та всередині них викликала обурення та розчарування в ЄС. Але при подоланні цих проблем подальший розвиток інтеграції дозволить зробити, поглибити та покращити даний процес

### **РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПЛИВУ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС НА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

#### **3.1. Європейські дезінтеграційні бар'єри євроінтеграційним спрямуванням України**

Процес вступу України до Європейського Союзу розпочався в безпрецедентних умовах повномасштабної війни та пов'язаних з нею збитків і людських втрат. ЄС продемонстрував свою рішучість інтегрувати постраждалу від війни країну, швидко схваливши заявку України на членство та надавши статус кандидата в червні 2022 року. Згодом, у грудні 2023 року, Європейська Рада вирішила розпочати переговори про вступ з Україною, але лише після того, як Україна завершить подальші реформи, покращити верховенство права та ефективне управління. Війна ускладнює процес вступу, але Україна може поступово працювати над виконанням умов вступу [60].

До війни Україна поглибила свої економічні зв'язки з ЄС через Угоду про асоціацію, включаючи поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка набула чинності в 2017 році. Найбільше інтеграція пішла у сфері торгівлі товарами, яка зараз здебільшого безкоштовна, хоча деякі відмінності між правилами та процедурами зберігаються. Дія решти мит ЄС була тимчасово призупинена після вторгнення Росії в Україну [61].

Імміграція з України вже була предметом двосторонніх угод до війни, тоді як активація Директиви ЄС про тимчасовий захист (2001/55/EC) у березні 2022 року дала українським громадянам право на проживання, роботу, вільне пересування та інші права в ЄС. З 6,5 млн зареєстрованих українських біженців 4,3 млн отримали такий захист в ЄС. Їх прийом був відносно плавним процесом, який широко підтримувався населенням ЄС [62].

Вступ до ЄС має потенціал для трансформації майбутніх членів, започаткувавши реформи в цих країнах і зміцнивши їхнє демократичне управління, економічне процвітання та верховенство права. Однак історія

розширення демонструє неоднозначні результати в досягненні цього потенціалу як до, так і після вступу. У Центральній та Східній Європі склалося позитивне коло внутрішніх реформ, прогресу на шляху вступу та прямих іноземних інвестицій. На Західних Балканах (за винятком Хорватії) такого позитивного кола не склалося, частково через те, що зобов'язання ЄС щодо вступу цих країн були неоднозначними, а процес просування надто повільно, тоді як у регіоні відданість реформам і посиленню адміністративних потужностей була надто слабкою. Фундаментальними для успіху у використанні обіцянки членства в ЄС для стимулювання внутрішніх реформ є надійний процес приєднання, узгоджені умови та послідовне застосування цих умов. Довіра до України підвищилася швидким затвердженням її статусу кандидата, підтримкою ЄС під час війни та рішенням у грудні 2023 року розпочати переговори про вступ. Український уряд, здається, дуже мотивований просуватися вперед із різними реформами, і ЄС має підтримати цей імпульс. Послідовність означає, що реформи, які проводяться з метою вступу до ЄС, також сприймаються населенням як необхідні для розвитку країни. Політичні лідери повинні пояснювати українцям переваги цих заходів, а не просто казати, що вони мають відбутися, тому що цього хоче ЄС. Послідовність з боку ЄС також має вирішальне значення: критерії повинні оцінюватися об'єктивно без фаворитизму чи довільних змін, не пов'язаних із виконанням встановлених умов для вступу [63].

|                                                     |                                                                                                                      |
|-----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Політична<br>фрагментація<br>всередині ЄС           | Різні погляди на розширення: не всі країни-члени ЄС однаково підтримують подальше розширення.                        |
|                                                     | Національні інтереси проти інтересів ЄС.                                                                             |
| Економічні та<br>інституційні<br>проблеми           | Відставання в економічному розвитку.                                                                                 |
|                                                     | Корупція та інституційна реформа.                                                                                    |
|                                                     | Сільськогосподарська конкуренція.                                                                                    |
| Безпека та<br>геополітична<br>напруга               | Триваючий конфлікт з Росією через територію та вплив ускладнює шлях України до інтеграції в ЄС.                      |
|                                                     | Оборонні та військові зобов'язання, інтеграція України означає звернення до спільної політики оборони та безпеки ЄС. |
| Внутрішні<br>виклики ЄС                             | Економічні труднощі, інфляція, енергетичні кризи та високий державний борг у кількох країнах ЄС.                     |
|                                                     | Зростання популізму та євроскептицизму.                                                                              |
|                                                     | Інституційна складність розширення, додавання нових членів вимагає інституційних реформ у всьому ЄС.                 |
| Громадська<br>думка та<br>соціальні<br>проблеми     | Застереження громадськості, у деяких країнах ЄС громадська думка щодо розширення налаштована скептично.              |
|                                                     | Лібералізація візового режиму з Україною та міграція.                                                                |
| Складне<br>юридичне та<br>нормативне<br>узгодження  | Стандарти та правила ЄС, Україні необхідно привести свої закони, нормативні акти та інституції у відповідність.      |
|                                                     | Енергетична залежність та екологічні стандарти, залежність України від енергоємних галузей промисловості.            |
| Довгострокове<br>стратегічне<br>згуртування в<br>ЄС | Баланс між пріоритетами Сходу та Заходу.                                                                             |
|                                                     | Згуртованість на основі ідентичності та цінностей.                                                                   |

Рис. 3.1. Європейські бар'єри, які впливають на подальшу інтеграцію України. Складено автором за матеріалами [64]

У 2020 році ЄС завершив переглянуту методологію розширення або підхід до переговорів про вступ. Це включало корисні зміни порівняно з

попереднім підходом, але вони не прискорили реформи в країнах Західних Балкан. Багато з нових елементів корисні також для України, але для врахування обставин в Україні буде потрібна подальша адаптація до методології розширення. У цьому розділі описано зміни, які слід запровадити [65].

Методологія про вступ організував розділи переговорів (набори питань, для яких країна-кандидат має прийняти законодавчу базу ЄС та інші вимоги до членства) у шість тематичних кластерів. Кандидати повинні відповідати критеріям, щоб відкрити кожен кластер розділів. Досягнення проміжних контрольних показників для розділі верховенства права та боротьба з корупцією є передумовою для просування в усіх інших кластерах розділів. Ця зміна була важливою для забезпечення зосередженості урядів на верховенстві права, функціонуванні демократичних інститутів і програмах економічних реформ. Він також мав на меті вирішити проблеми з однопартійним контролем державних інституцій і сприяти покращенню незалежності та функціонування судової системи. Враховуючи проблеми корупції в Україні та напади на верховенство права в деяких нинішніх країнах ЄС, ЄС не може дозволити собі йти на компроміс щодо якості та стійкості верховенства права в подальшому розширенні. Тому під час переговорів правильно віддавати пріоритет кластеру «основи». Практичним підходом до сприяння покращенню верховенства права в Україну до нещодавно розробленого «набору інструментів верховенства права» ЄС перед вступом Цей набір інструментів включає річний цикл звітів, оцінки Комісії та рекомендації країнам ЄС щодо їхніх систем правосуддя, антикорупційних рамок, медіа-плюралізму та свободи медіа та інших інституційних питань, пов'язаних зі стримуваннями та противагами. Україна має бути включена до цього щорічного звітного циклу, щоб встановити чіткі та стійкі стандарти для державного управління, які діятимуть після вступу [66].

Інституційна структура ЄС повинна мати можливість прийняти одного або кількох додаткових членів, особливо якщо договори про приєднання

включають інструмент відповідності після вступу: призупинення прав голосу та коштів ЄС у разі невідповідності фундаментальним вимогам ЄС цінності та верховенство права.

Існують два основні правові варіанти для покращення спроможності розширеного ЄС боротися з порушеннями верховенства права та цінностей. По-перше, якщо виявиться можливим реформувати договори ЄС у середньостроковій перспективі, зміни можуть включати реформу статті 7 ДЄС і поширення умов верховенства права на всі фонди ЄС, включаючи спільний бюджет ЄС. ЄС міг би також створити нові інституції, такі як об'єднана палата вищих судів і трибуналів країн ЄС для усунення загроз незалежності національних судових систем, а також новий офіс для забезпечення прозорості та чесності для боротися з корупцією. Однак погодження змін договору може виявитися неможливим ані між 27 урядами, ані в процесі національної ратифікації, як це сталося, коли конституційний договір було відхилено на референдумах у 2005 році [67].

Альтернативним шляхом досягнення інституційних реформ для захисту верховенства права та запобігання нецільовому використанню коштів ЄС було б включити їх до договору про приєднання, який ЄС підписує з Україною. Договори про приєднання є міжурядовими угодами, які мають силу первинного права в ЄС, тому їх можна використовувати для інституціоналізації важливих змін. Це був би швидший і менш політично складний метод, ніж повторне відкриття договору ЄС, якщо ЄС хоче запровадити потужні санкції, зокрема призупинення права голосу держави-члена або її коштів з бюджету ЄС та інших механізмів фінансування. Крім того, повноваження призупиняти права нових членів також можуть бути застосовані до існуючих членів через договір про приєднання.

Однак усі договори про приєднання мають бути погоджені односторонньо всіма діючими членами, а потім ратифіковані всіма національними парламентами та Європейським парламентом. Це означає, що деякі сторони, які можуть заперечувати використання механізму обумовленості верховенства

права до моменту завершення переговорів про вступ, повинні погодитися. Тому політична життєздатність цього методу залежатиме від того, які партії будуть при владі в країнах ЄС, коли ЄС завершить переговори щодо вступу з Україною, і від того, чи зможуть уряди та їхні парламенти одностайно погодитися на такі санкції на той момент. Хоча реформа інституційної структури ЄС була б бажаною, відсутність прогресу в ній не повинна блокувати розширення, якщо можна знайти адекватне рішення, щоб принаймні нові члени дотримувалися фундаментальних принципів ЄС після свого вступу[68].

Європейська комісія описала розширення ЄС як «геостратегічну інвестицію в сильну, стабільну та об'єднану Європу, засновану на спільних цінностях». Країни Західних Балкан отримали перспективи членства ще в 2003 році, але якщо мова йде про Україну, Молдову та Грузію, можливість їх вступу в ЄС була підтверджена лише після спроби Росії повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2002 року.

Надання статусу кандидатів Молдові та Україні в червні 2022 року означало розрив із попереднім геополітичним мисленням всередині ЄС щодо подальшого розширення. Східне партнерство 2009 року є яскравим прикладом попереднього підходу, заснованого на зближенні країн Східного сусідства з ЄС шляхом використання широких угод про вільну торгівлю, але без перспективного членства. Зміна геополітичного бачення ЄС є очевидним результатом нового геополітичного ландшафту. Варіант «сірих зон» або країн, які слугують містками між російською сферою впливу та західною, більше недосяжний, тому важко знайти альтернативні бачення ЄС, які б зараз кидали виклик розширенню, і, здається, єдине, що могло б це змінити, радикально змінена росія[69].

Війна висунула розширення на порядок денний ЄС. Проте, оскільки процес розширення включає кілька пунктів вето для держав-членів і займає багато часу, триватимуть безперервні переговори між членами ЄС з різними перевагами щодо швидкості та можливості розширення. Майже неможливо

встановити чіткий кінцевий термін для складних меритократичних процесів, таких як розширення. З іншого боку, якби цього не було зроблено, це збільшило б ризик зупинки. 2030 рік як цільовий рік для завершення великої хвилі розширення, включно з Україною, був запропонований Шарлем Мішелем, серед інших, і виглядає розумним, оскільки це як знизить, так і збільшить очікування. Цільовий рік був би корисним для пояснення спроб відстрочити процес. Графік може стати яблуком розбрату між країнами-кандидатами та ЄС.

Не можна недооцінювати зміни в ЄС, які приносить розширення. Розширення збільшить населення ЄС приблизно до 506 мільйонів жителів і збільшить робочу силу на 28 мільйонів людей. ЄС був би більшим, але в економічному плані біднішим. Центр тяжіння ЄС переміститься в напрямку Чорного моря, а країни-члени ЄС будуть на захід, північ і схід від цього регіону. Включення Західних Балкан ще більше збільшить кількість невеликих держав у ЄС, що може ускладнити прийняття рішень. Однак швидке включення може зменшити вплив Росії та Китаю в регіоні. Найважчим аспектом розширення є, очевидно, росія. Якщо ЄС розшириться до України, Грузії та Молдови, кордон ЄС з Росією збільшиться в розмірах і охопить спірні території. Більш того, навіть якщо війна в Україні закінчиться, це не означає, що безпекова дилема зникне. Крім того, розширення до географічно віддаленої країни, такої як Грузія, яка не має прямих кордонів з іншими країнами єдиного ринку, також створить практичні проблеми[70].

Якщо ЄС не буде розширюватися, він позбавить себе можливості стати більшим споживчим та інвестиційним ринком, і можливості посилити свій політичний вплив у глобальних економічних і регуляторних справах. Країни-кандидати збільшили б робочу силу ЄС, інвестиційні можливості та базу сировинних ресурсів, а також голос і представництво блоку в глобальному управлінні. Розмір єдиного ринку ЄС стоїть за ідеєю його регуляторної глобальної наддержави, якої він досягає завдяки так званому брюссельському ефекту. Більший обсяг і контроль над глобальними ресурсами та економічною

діяльністю приносять ЄС необхідну економічну вагу та суверенітет, які підкріплюють цей ефект Брюсселя.

Розширення з 27 до 36 держав і з 447 мільйонів до 513 мільйонів споживачів значно посилить брюссельський ефект ЄС. Новий розмір дозволить створювати ефективні правила в цифровому або зеленому порядку денному, серед інших сфер, без шкоди для конкурентоспроможності ЄС. У цього ефекту є дві сторони. По-перше, транснаціональні корпорації адаптуються до європейського регулювання не лише безпосередньо в ЄС, але, як наслідок, також опосередковано в решті світу. По-друге, ЄС також може сприяти синхронізації між стандартами ЄС і двосторонніми або глобальними стандартами під час переговорів щодо зовнішньоторговельних угод і через свій вплив на міжнародні економічні інституції. Яскравим прикладом є цифровий порядок денний, де Брюссельський ефект був доведений, наприклад, у випадку регулювання даних, і сподівається легітимізувати стандарти, встановлені в нових актах[71].

### **3.2. Перспективні шляхи подолання Україною впливу проявів дезінтеграційних процесів в ЄС**

З самого початку проекту європейської інтеграції вчені пропонували теоретичні аргументи щодо того, чому і як відбувається європейська інтеграція. Можна стверджувати, що теорії, які стверджують, що пояснюють регіональну інтеграцію, також повинні мати можливість пояснити регіональну дезінтеграцію. Однак на сьогоднішній день це не так. З емпіричної точки зору, різні вчені стверджують, що сьогодні бачимо прояви дезінтеграції Європи в кількох сферах політики. Данні процеси мають також набути нового емпіричного опису, вони також повинні мати амбіції концептуалізувати та теоретизувати. Поки що європейська інтеграція розглядалася як односпрямований процес, що характеризується постійним зростанням як кількості держав-членів, так і повноважень ЄС у сферах політики [72].

Завдяки програмам Східного партнерства та впровадження євроінтеграційних програм в Україні стикається з проблемою боротьби з можливими наслідками процесів дезінтеграції в Європейському Союзі (ЄС) і водночас просуває свою європейську інтеграцію. Ці процеси дезінтеграції включають, серед іншого: Brexit, зростання популістських рухів, розбіжності щодо політики міграції та безпеки та економічна напруга між державами-членами учасниками ЄС. Однак для України є перспективи та можливості подолати наслідки цих процесів і забезпечити собі шлях до Європи. Для Європейського Союзу це в свою чергу, збільшення людського потенціалу союзу, збільшення інвестиційних можливостей, збільшення внутрішнього ринку тощо.

Зміцнення та поглиблення двосторонніх відносин між ЄС та Україною, зможе посилити як двостороннє співробітництво із Союзом так із кожною країною окремо. Україна посилити вже посилює двосторонні відносини з окремими країнами ЄС, особливо з тими, які вже продемонстрували підтримку суверенітету та незалежності України, такими як Польща, країни Балтії та скандинавські країни. Ці прямі партнерства призводять до більшої економічної, політичної та військової підтримки та інтеграції, навіть якщо ЄС у цілому може бути ослаблений майбутньому[73].

Продовження та поглиблення економічної інтеграції. Всеосяжна угода про вільну торгівлю може стати наступним кроком після діючої Угоди про асоціацію з ЄС. Зокрема, дана угода дозволить подальшу розбудову стійкої та конкурентоспроможної економіки Україні, як відповідатиме стандартам ЄС. Диверсифікація та модернізація економіки збільшить конкурентоспроможність України, зміцнивши зв'язки з Європою [74].

Україна має рішуче виконувати програму європейських реформ. Внутрішньодержавні реформи в Україні наближають її до глибшої міждержавної співпраці, впровадженню інституційних положень ЄС. Здійснюючи реформи в таких сферах, як правосуддя, боротьба з корупцією та демократія, Україна може підвищити довіру та привабливість як партнера для

держав ЄС. Адаптація до стандартів ЄС дедалі більше наближаючи своє законодавство та інституції до стандартів ЄС, Україна закладає основи для подальшої інтеграції, навіть якщо приєднання до ЄС залишається складним у короткостроковій перспективі. Цей процес може допомогти зберегти ЄС як політичний та економічний якір.

Зусилля України щодо протидії процесам дезінтеграції в Європейському Союзі (ЄС) є багатограними, спрямованими на зміцнення зв'язків з ЄС, одночасно підтримуючи його стабільність та згуртованість. Ці зусилля значною мірою сформовані прагненнями України до членства в ЄС, її відповіддю на триваючий конфлікт з Росією та її роллю в ширшій європейській безпеці та економічній інтеграції [74].

#### **Сприяння розширенню ЄС**

- Україна активно наполягає на тому, щоб ЄС ставив пріоритетом розширення

#### **Підтримка згуртованості ЄС через реформи**

- Україна здійснила значні реформи, щоб привести свою політику у відповідність зі стандартами ЄС

#### **Співпраця у сфері безпеки та енергетична залежність**

- Після війни з Росією Україна наголошує на важливості співпраці з ЄС у сфері безпеки, виступаючи за посилення оборонних ініціатив ЄС

#### **Участь у прийнятті рішень ЄС**

- Україна прагне більшої ролі в процесах прийняття рішень ЄС

#### **Культурна та громадянська дипломатія**

- Україна прагне збільшити культурні та громадянські обміни з європейськими країнами

#### **Посилення політики ЄС-росія**

- Україна виступає за єдину та тверду позицію ЄС проти російської агресії

#### **Адаптація до зміни політики ЄС**

- Україна продемонструвала здатність пристосовуватися до змін політичного ландшафту в ЄС.

Рис.3.1. Напрями подолання Україною дезінтеграційних проявів в ЄС.

Складено автором за матеріалами [75]

Україна активно наполягає на тому, щоб ЄС ставив пріоритетом розширення, особливо власне членство. Таким чином Україна сподівається зміцнити єдність ЄС шляхом розширення. Інтеграція України в ЄС не лише підвищить її власну безпеку та процвітання, а й сприятиме загальній геополітичній стабільності ЄС, зокрема в контексті російської агресії [76].

Україна здійснила значні реформи, щоб привести свою політику у відповідність зі стандартами ЄС, зокрема в таких сферах, як верховенство права, антикорупційні заходи та економічна модернізація. Ці реформи допомагають протидіяти фрагментації в ЄС, представляючи Україну як надійного партнера, який дотримується тих самих демократичних цінностей і стандартів. Зосереджуючись на цих сферах, Україна демонструє свою готовність робити позитивний внесок у стабільність та інтеграцію ЄС.

Після війни з Росією Україна наголошує на важливості співпраці з ЄС у сфері безпеки, виступаючи за посилення оборонних ініціатив ЄС, особливо у відповідь на зовнішні загрози. Підкреслюючи взаємозв'язок безпеки, енергетичної незалежності та економічної стійкості, Україна прагне дати відсіч зростаючому популізму чи ізоляціоністським тенденціям у деяких країнах-членах ЄС. Наприклад, роль України у зменшенні енергетичної залежності Європи від Росії за допомогою альтернативних маршрутів і джерел енергії узгоджується із зусиллями ЄС щодо диверсифікації свого енергопостачання [77].

Україна прагне більшої ролі в процесах прийняття рішень ЄС, часто зближуючи свої позиції з позиціями проєвропейських країн ЄС. Це включає підтримку посилення зовнішньої політики ЄС у таких питаннях, як санкції проти Росії, і підтримку ініціатив щодо вирішення таких питань, як міграція та зміна клімату. Позиціонуючи себе як активного учасника дискусій в ЄС, Україна працює над тим, щоб будь-яка потенційна дезінтеграція всередині ЄС – у формі виходу в стилі Brexit або зростання євроскептицизму – протистояла, представляючи Україну як проєвропейську силу на континенті [78].

Україна прагне збільшити культурні та громадянські обміни з європейськими країнами, сприяючи поширенню почуття солідарності між громадянами ЄС та України. Ця міжнародна дипломатія покращує взаєморозуміння та зміцнює підтримку України ЄС, особливо під час кризи. У свою чергу, це може допомогти зменшити розбіжності всередині ЄС, наголошуючи на спільній європейській ідентичності, цінностях і цілях [79].

Україна виступає за єдину та тверду позицію ЄС проти російської агресії, позиціонуючи себе як передову державу у боротьбі за європейську безпеку та демократичні цінності. Підкреслюючи небезпеку російського впливу, Україна зміцнює єдність ЄС навколо необхідності скоординованої відповіді, таким чином зменшуючи шанси розпаду через розбіжності національних інтересів у Союзі.

Україна продемонструвала здатність пристосовуватися до змін політичного ландшафту в ЄС. Із зростанням популізму та антиєвропейських настроїв у деяких державах-членах Україна постійно працює над тим, щоб приєднатися до більш інтеграційних фракцій ЄС, а також розбудовує відносини з більш скептично налаштованими чи євроскептичними країнами. Це дозволяє Україні врівноважити потенційні відцентрові сили, які можуть спричинити дезінтеграцію всередині ЄС. Завдяки цим стратегіям Україна відіграє активну роль у підтримці та зміцненні єдності ЄС, пропонуючи себе як символ європейської стійкості та важливого партнера у відстоюванні спільних цілей ЄС [80].

### **Висновки до третього розділу**

Дослідження напрямків впливу дезінтеграційних процесів в ЄС на перспективи євроінтеграції України дає зробити наступні висновки:

1. Для подальшого розширення бар'єри на шляху європейської інтеграції України є багатогранними та вимагають вирішення ряду проблем. В загалі на глобальному рівні ЄС має вирішити в яких формах має продовжувати інтеграцію ЄС. Має два види інтеграції це продовження включати нових

членів до союзу, або поглибити внутрішню інтеграцію у внутрішніх питаннях, що робить зменшення ролі національних урядів. Тому ЄС для початку має провести внутрішні реформи переформатувати власну внутрішню структуру. ЄС повинен збалансувати свої стратегічні інтереси з необхідністю глибших внутрішніх реформ, щоб забезпечити успішну інтеграцію нових членів, таких як Україна, без надмірного навантаження на існуючі структури. Європейська інтеграція для України сповнена викликами, які потребують загального та всеосяжного осмислення .

2. Україна на своєму шляху до європейської інтеграції, долає ряд складних проблем, перебудовуючи внутрішньо-економічну структуру, здійснює зміни в системі верховенства права, забезпечую макроекономічну стабільність в середині країни. В свою чергу, ЄС стикається з делікатним балансуванням, підтримки подальшої інтеграції України в європейський економічний простір, та внутрішніми дезінтеграційними процесами в ЄС. Хоча існують значні сили в середині ЄС, які підштовхують до дезінтеграції, існує також потреба в реформах і глибшій інтеграції для вирішення цих викликів. Майбутнє Союзу залежить від його здатності адаптуватися до цих тисків, зберігаючи при цьому єдність між різними членами. Процеси дезінтеграції, хоча й очевидні, не є неминучими; їх можна пом'якшити шляхом обережного управління, реформ та сприяння спільному почуттю європейської ідентичності.

## ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження європейських дезінтеграційних процесів та їх впливу на євроінтеграцію України, можна зробити наступні висновки:

1. Розвиток суспільства завжди супроводжують як інтеграційні, так і дезінтеграційні процеси. Як правило, особлива увага приділяється інтеграції як позитивному явищу, тому дезінтеграція та причини її виникнення сприймаються у негативному сенсі.

Вирізняють силові, економічні, політичні причини дезінтеграції. Існують щонайменше чотири причини, які можуть призвести до дезінтеграції:

1) зростання проблем в економічній, військовій чи політичній сферах для всього співтовариства чи будь-якої його складової частини;

2) посилення політичної активності;

3) збільшення регіональної, економічної, культурної, соціальної, лінгвістичної чи етнічної диференціації;

4) кризовий стан внаслідок відсутності політичних та адміністративних можливостей проводити реформи у країні. Основною причиною виникнення в одних регіонах світу процесів інтеграції, а в інших – дезінтеграції є нерівномірний соціально-економічний та етнополітичний розвиток.

Економічна інтеграція знаходить прояв у розширенні виробничо-технологічних зв'язків, об'єднанні капіталів, спільному використанні ресурсів, а також у створенні сприятливих умов провадження економічної діяльності, зняття взаємних бар'єрів. Дезінтеграція, навпаки, несе порушення зв'язків елементів системи, її розпад, розподіл на частини, ослаблення. У соціологічних науках стан інтеграції та дезінтеграції впливають один з одного, і ці стани є невід'ємною частиною процесу суспільного розвитку. Прийнято вважати, що дезінтеграція проявляється у негативних характеристиках, тоді як інтеграція відрізняється особливою вигодою, що з синергетичних ефектів від сполуки у єдине ціле розрізнених частин.

2. Різноманітність факторів, що детермінують дезінтеграційні процеси, дозволяє класифікувати їх з різних підстав. Найменшою мірою недоліки класифікації таких факторів проявляються у підході, відповідно до якого їх ділять з причин виникнення: дезінтеграційні процеси, зумовлені внутрішніми та зовнішніми причинами. При цьому за впливом внутрішніх причин виділяють форми дезінтеграції:

- вбудована, основною особливістю якої є наявність закладених у механізмі об'єднання держав протиріч, які тягнуть на певному етапі до самоліквідації інтеграційної структури;
- дезінтеграція багаторівневих систем, причиною якої є посилення неоднорідності країн-учасниць інтеграційної структури;
- дезінтеграція як причина відсутності країни-ядра.

Наявність країни, навколо якої будується інтеграційна структура, з одного боку посилює залежність успішності такої структури від економічної та військово-політичної сили такої країни, але з іншого, стає важливою умовою реалізації переваг інтеграції держав.

3. Сучасні методи наукового пізнання мають широкий набір методів дослідження, економічних, соціальних, політичних процесів. На даному етапі розвитку методологічної бази для розвитку дезінтеграційних процесів в ЄС мають бути задіяні не лише, економічні фактори, але й подальше вивчення цих процесів в соціально-політичній сфері. Економічні методи пізнання лише описують та демонструють проблеми дезінтеграції в ЄС, наприкладі, диспропорційного розвитку, різною інтеграцією країн членів ЄС тощо. Головною причиною, які породили розвиток дезінтеграційних процесів, в більшій мірі лежать політико-соціальної, організаційно-функціональній площині структур, як на національному рівні так і наднаціональному. Тому концептуалізація дезінтеграційних процесів, задіяння усіх методів пізнання зможуть більш детально описувати ці процеси, превентивно, протидіяти цим процесам, які є деструктивним фактором подальшого розвитку ЄС.

4. Сучасний макроекономічний розвиток ЄС, як цілісного економічного організму, залишається стабільним та функціональним. Вже спостерігається відставання економіки ЄС від головних конкурентів США та Китаю. На початку 21 століття ЄС займав друге місце за економічним розвитком, поступаючись, лише США. На сучасному етапі ЄС займає лише третє місце. Для покращення економічних можливостей, та забезпечення, сталого економічного розвитку, ЄС потрібно, розпочати широкі інвестиції в новітні сфери економіки, які зроблять ЄС більш конкурентоспроможним, стабільним під впливом сучасних викликів та потрясінь.

5. Політико-економічне підґрунтя дезінтеграції Європейського Союзу складний та багато шаровий процес. Проаналізувавши дохідну та витратну частину загального бюджету ЄС, то більшість нових членів які зараз виступають головними рупорами дезінтеграції отримають більше, а ніж роблять національних внесків до спільного бюджету. Навпаки, перші країни-члени роблять національні внески більші, а ніж отримують з спільного бюджету ЄС. Даний дисбаланс та недавній приклад Вгехіт демонструє, що країни які є донорами ЄС та головною економічною силою ЄС, меже зростати економічний євроскептицизм, який ґрунтується на об'єктивних економічних показниках. В свою чергу країни реципієнти ЄС можуть лише говорити про дезінтеграцію в політико-соціальному ключі.

6. Загальні тренди дезінтеграційних процесів проявляються в різних формах та сферах. Їх умовно можна розділити на декілька категорій: зростання популізму, економічні та фінансові диспропорції, міграційні проблеми, розбіжності в політичній сфері, зовнішні геополітичні чинники, інституційні проблеми. Деякі з даних трендів були лише проблемами, які довгим часом не вирішувалися. Накопичення цих проблем, не вчасне вирішенні цих проблем, призвело до розповсюдження. Розповсюдження заціпило ряд сфер за принципом взаємопроникнення. На сучасному етапі вони набирають системний, хронічний характер, який потребує рішучих, активних, системних рішень.

7. Головним бар'єром для європейської інтеграції України зі сторони ЄС є саме переформатування та укріплення внутрішньої структури ЄС. Прийняття нових членів та зовнішнє розширення є гарним та перспективним вектором розвитку ЄС. Але воно може вплинути на внутрішню цілісність союзу та загострити проблеми існуючі в середині ЄС. Оскільки Європейський Союз базується на демократичних цінностях та свободах, ці фактори також є важливим, так само як і економічні фактори. Зовнішнє розширення Європейського Союзу буде все більше робити привабливішим, та більш вагомим у глобальній економіці.

8. На шляху європейської інтеграції Україна долає шлях проблем та труднощів. Умовно їх можна поділити на кілька категорій, зокрема внутрішні проблеми, які потребують системного переформатування внутрішньодержавного управління та функціонування держави, у відповідність з вимогами до кандидатів членів в ЄС. Дані проблеми Україна розпочала виконувати та проводити потрібні зміни заздалегідь, як проголосила зовнішньополітичний вектор на європейську інтеграцію. До другої категорії, можна віднести зовнішні фактор. Які мають на меті вироблення зі сторони ЄС чітких критеріїв для подолання дезінтеграційних процесів в самому Союзі, та спільній координації та виробленні спільної політики для превентивній протидії дезінтеграційним трендам.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / за ред. С. Панчишина і П. Островерха. Львів : Апріорі, 2020. 123 с.
2. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : підручник. К. : Центр учбової літератури, 2009. 688 с.
3. Janeba E., Schulz K. A theory of economic disintegration // International Economic Review. 2024. Vol.65:1. P. 353-392.
4. Гаврилюк О. В. Теоретичні та методологічні підходи до вивчення сучасних глобальних регіональних тенденцій // Регіональна економіка. 2012. № 3. С. 7–13.
5. Економічна теорія: Політекономія: підруч. / За ред. В.Д. Базилевича. Київ : Знання, 2006. 631 с.
6. Соскін О. І. Глобальна модель політичної та економічної влади: трансформація парадигми // Економічний часопис–XXI. 2014. № 9–10 (1). С. 4-9.
7. Канцер І.А. Макро-мікроекономіка: від теорії до практики: навч. посіб. Львів : «Новий Світ – 2000», 2011. 443 с.
8. Dhingra S., Sampson T. Expecting Brexit // Annual Review of Economics. 2022. Vol. 14:1. P. 495-519.
9. Клинова-Дацюк Г. М. Україна та інтеграційні процеси в сучасній Європі : навч. посіб. Рівне : НУВГ, 2012. 189 с.
10. Щербаков В. В. Причини та наслідки виходу Великої Британії з Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2021. № 4 С. 170–175. [Електронний ресурс]. URL : [https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/170-\\_SHHerbakov.pdf](https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/170-_SHHerbakov.pdf)
11. Макроекономіка : навчальний посібник / М. І. Макаренко та ін. ; за ред. М. І. Макаренка. – Київ : ЦУЛ, 2014. – 340 с.
12. Макроекономіка : підручник / М. І. Макаренко, Т. О. Семененко, Ю. М.

- Петрушенко та інші. 2-ге вид., переробл. Суми : Сумський державний університет, 2021. 307 с.
13. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посіб. / А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Дугопольський, О.В. Панухник та інші. Київ : Знання, 2008. 699 с.
  14. Мацелюх, Н. П. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка : навч. посібник. 2-ге вид, переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2014. 382 с.
  15. The consequences of a British exit from the European Union. [Електронний ресурс]. URL : [https://europeanmovement.eu/wpcontent/uploads/2016/05/EMI\\_16\\_PolicyPosition\\_Brexit\\_17\\_VIEW\\_FINAL.pdf](https://europeanmovement.eu/wpcontent/uploads/2016/05/EMI_16_PolicyPosition_Brexit_17_VIEW_FINAL.pdf)
  16. Пашута М. Т. Прогнозування та макроекономічне планування : навчальний посібник. Київ : МАУП, 1998. 192 с.
  17. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 352 с.
  18. Самюелсон П. А. Макроекономіка / пер. з англ. ; П. А. Семюелсон, В. Д. Нордгауз. Київ : Основи, 1995. 558 с.
  19. Скрипниченко М. І. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку : монографія. Київ : ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАНУ", 2012. 720 с.
  20. Кваліфікаційна робота магістра : методичні рекомендації до виконання (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Міжнародні економічні відносини») / Уклад. Л.І. Григорова-Беренда, О.А. Довгаль, Н.А. Казакова, С.А. Касьян, Н.В. Непрядкіна, О.В. Ханова. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. – 42 с.
  21. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів: Навч. посіб. – 3-тє вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2009. – 222 с.

22. L. Hadzhidimova. More integration or more disintegration in the European Union? A sociological perspective. *Politikon IAPSS Journal of Political Science* 40 p. 28-47 URL: [https://www.researchgate.net/publication/331450473\\_More\\_integration\\_or\\_more\\_disintegration\\_in\\_the\\_European\\_Union\\_A\\_sociological\\_perspective](https://www.researchgate.net/publication/331450473_More_integration_or_more_disintegration_in_the_European_Union_A_sociological_perspective)
23. M. Huysmans, S. V. Kerckhoven. The Causes and Modes of European Disintegration. *Politics and Governance Open Access Journal* ISSN: 2183-2463. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v11i3.7163>
24. N. Pirozzi. M. Bonomi. Governing Differentiation and Integration in the European Union: Patterns, Effectiveness and Legitimacy. *The International Spectator Italian Journal of International Affairs* Volume 57, 2022 - Issue 1. URL: <https://doi.org/10.1080/03932729.2022.2038424>
25. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навчальний посібник / І.Ю. Матюшенко, С.В. Беренда, В.В. Рєзніков. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с. ISBN 978-966-285-214-1
26. Database – Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data>
27. Статистична база Світового банку. URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=UKR#>
28. The European Union's remarkable growth performance relative to the United States URL: <https://www.bruegel.org/analysis/european-unions-remarkable-growth-performance-relative-united-states>
29. Заяць О. І. Глобальні виміри конкурентної сили міжнародних інтеграційних об'єднань: дис. док. ек. наук: 08.00.02 Київ, 2020. 443 с.
30. World economic outlook 2024. The Global Economy in a Sticky Spot. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/07/16/world-economic-outlook-update-july-2024>
31. M. Marčeta, Š. Bojnec. Trade openness, global competitiveness, and catching up between the European Union countries. *Review of International Business and Strategy* ISSN: 2059-6014. URL:

- <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/ribs-12-2021-0155/full/html>
32. Is Europe failing on import diversification? URL: <https://www.bruegel.org/blog-post/europe-failing-import-diversification>
  33. Economic Growth (GDP, annual variation in %) URL: <https://www.focus-economics.com/economic-indicator/gdp/>
  34. These are the EU countries with the largest economies. URL: <https://www.weforum.org/stories/2023/02/eu-countries-largest-economies-energy-gdp/>
  35. Real GDP Growth Rate in European Countries – 2023. URL: <https://www.voronoiaapp.com/economy/Real-GDP-Growth-Rate-in-European-Countries---2023-1993>
  36. Bart van Ark, Klaas de Vries, Kirsten Jäger. Is Europe's Productivity Glass Half Full or Half Empty? *Intereconomics Review of European Economic Policy*. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2018/number/2/article/is-europes-productivity-glass-half-full-or-half-empty.html>
  37. Facts and figures on the European Union. URL: [https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/facts-and-figures-european-union\\_en](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/facts-and-figures-european-union_en)
  38. Europe's fertility crisis: Which countries are having the most and fewest babies? URL: <https://www.euronews.com/health/2024/09/28/europes-fertility-crisis-which-european-country-is-having-the-fewest-babies>
  39. Douglas S. Massey, Joaquín Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review* Vol. 19, №. 3, pp. 431-466 URL: <https://doi.org/10.2307/2938462>
  40. F.Steinberg. Who Is the Ultimate European Taxpayer? Understanding the Problem of European Sovereign Debt. *Center for Strategic and International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/who-ultimate-european-taxpayer-understanding-problem-european-sovereign-debt>

41. A. Pampuro. EU debt hits 13.8 trillion euros. *Courthouse News Service*. URL: <https://www.courthousenews.com/eu-debt-hits-13-8-trillion-euros/>
42. Kerstin Hötte. Climate mainstreaming: climate and digital policy. *European Political Foundation* - N° 4 BE 896.230.213. URL: [https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/02/PB\\_Climate-and-Digital-policy.pdf](https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/02/PB_Climate-and-Digital-policy.pdf)
43. Європейська інтеграція : навч. посіб. / М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко, Ю. В. Чала, О. М. Костюк, Я. І. Мозговий ; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України» ; за ред. М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 342 с.
44. EU spending and revenue 2021-2027. URL: [https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending-and-revenue\\_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending-and-revenue_en)
45. Воропай Н.Л., Герасименко Т.В., Кирилова Л.О., Корсун Л.М., Мацкул М.В., Мальцева Є.В., Михайленко А.В., Орлов Є.В., Чернишев В.Г., Чепурна О.Є., Шинкаренко В.М. (за заг.редакцією Мацкул В.М.) Економіко-математичні методи та моделі: Навчальний посібник.- Одеса: ОНЕУ, 2018.- 404 с.
46. Казарезов А.Я., Ципліцька О.О. Економіко-математичне моделювання: Навчальний посібник. Для самостійного вивчення. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 248 с.
47. H. Vollaard. Explaining European Disintegration. *Journal of Common Market Studies*, Wiley Blackwell, vol. 52(5). P. 1142-1159 URL: <https://ideas.repec.org/a/bla/jcmkts/v52y2014i5p1142-1159.html>
48. R. Weissenbacher. Peripheral integration and disintegration in Europe: the ‘European dependency school’ revisited. *Journal of Contemporary European Studies*. Volume 26, 2018. P. 81-98. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2017.1302875>
49. Jakob Kapeller, Claudius Gräbner, Philipp Heimberger. Economic Polarisation in Europe: Causes and Policy Options. The Vienna Institute for International

- Economic Studies. URL: <https://wiiw.ac.at/economic-polarisation-in-europe-causes-and-options-for-action-dlp-5022.pdf>
50. Reformatting the European Integration Process: Opportunities and Risks for the Ukraine-EU Association / V. Sidenko (project manager) et al. – Kyiv: Zapovit Publishing House, 2019. – 228p. URL: [https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019\\_reformatting\\_the\\_european\\_integration\\_process.pdf](https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_reformatting_the_european_integration_process.pdf)
  51. Huysmans Martijn, Van Kerckhoven, The Causes and Modes of European Disintegration. *Politics and Governance*, 11(3), 1-4. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v11i3.7163>
  52. S. Musterd, S. Marcińczak, M. Ham Delft, T. Tammaru. Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: Increasing Separation between Poor and Rich. *The Institute for the Study of Labor (IZA) in Bonn*. URL: <https://ftp.iza.org/dp9603.pdf>
  53. Сіденко В.Р. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витоки та перспективи. *Творчі дискусії з системних проблем суспільного розвитку*. 2017, (1). с. 7–30. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2017.01.007>
  54. P. Heimberger. Convergence or disintegration in Europe? *The problem of structural polarization*. URL: <https://wiiw.ac.at/convergence-or-disintegration-in-europe-the-problem-of-structural-polarization-n-286.html>.
  55. M. Pekarčíková, M. Staníčková. Analysis of the current integration process: from the past to the future of the European Union. *Eastern Journal Of European Studies*. Volume 13, Issue 2, December 2022. DOI: 10.47743/ejes-2022-0206
  56. D. Webber. Trends in European political (dis)integration. An analysis of post functionalist and other explanations. *Journal of European Public Policy*. Vol. 26:8, pp. 1134-1152 DOI: <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1576760>
  57. J. O'Reilly, J. Froud, S. Johal, K. Williams, C. Warhurst, G. Morgan, C. Grey, G. Wood, M. Wright, R. Boyer, S. Frerichs, S. Sankari, A. Rona-Tas, P. Le Galès. Brexit: understanding the socio-economic origins and consequences.

- Socio-Economic Review*, Volume 14, Issue 4, October 2016, P. 807–854. DOI: <https://doi.org/10.1093/ser/mww043>
58. O. Nadezhina, V. Zaretskaya, Y. Vertakova, V. Plotnikov, D. Burkaltseva. European Integration Risks in the Context of the COVID-19 Pandemic Europe. *International Journal of Technology (IJTech)*. Vol 12, № 7 (2021) DOI : <https://doi.org/10.14716/ijtech.v12i7.5396>
  59. Holzinger, K., Schimmelfennig, F. ‘Differentiated Integration in the European Union: Many Concepts, Sparse Theory, Few Data’. *Journal of European Public Policy*, Vol. 19, No. 2, pp. 292–305.
  60. Резніков В. В. Механізми формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України : дис. док. держ. упр. наук 25.00.02 Харків, 2020. 422.
  61. В. Марчук, Європейська інтеграція України: політичний і безпековий виміри. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія* № 17 (2024). DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-14>
  62. Capaldo J. TRIP: European Disintegration, Unemployment and Instability. Global Development and Environment Institute Working Paper № 14-03. Boston, MA: Tufts University, 2014. URL: <https://sites.tufts.edu/gdae/files/2019/10/14-03CapaldoTTIP.pdf>
  63. Мосора М.А. Сепаратизм як інституціоналізована політична практика: виклики для європейського союзу і України : дис. к.пол. наук Івано-Франківськ, 2022
  64. Розвиток публічного управління в контексті європейської інтеграції України [Текст]: матер. наук.-практ. конф. (28 квітня 2023 р., м. Львів) – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. – 222 с.
  65. Європейський Союз : навч. посіб. / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), Н. П. Карпчук, Н. І. Романюк та ін.] ; за ред. А. О. Бояра, С. В. Федонюка. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
  66. A. Moshes. Ukraine in tomorrow’s Europe. The Finnish Institute of International Affairs. URL: [https://www.files.ethz.ch/isn/10730/doc\\_10761\\_290\\_en.pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/10730/doc_10761_290_en.pdf)

67. Україна в системі європейської інтеграції : колективна монографія / кол. авт. : Палінчак, В. Приходько, В. Химинець, В. Шинкар, Я. Голонич, П. Матішак, М. Мачкінова. Ужгород.: Ужгородський Національний Університет, 2016. С.344
68. Tomasz Grzegorz Grosse. The War in Ukraine as a Statebuilding Factor of European Integration. *Journal of International Affairs Columbia University International Affairs*. Vol. 75, No. 2. Columbia University in the City of New. URL: <https://jia.sipa.columbia.edu/content/war-ukraine-statebuilding-factor-european-integration>
69. A. Szucko. Brexit and the Differentiated European (Dis)Integration DOI: <https://doi.org/10.1590/S0102-8529.2019420300005>
70. A. Gritsenko, O. Borzenko (Slozko), T. Burlay. Ukraine's European Integration and Its Current Challenges. Vilnius University Open Series, June 2021. DOI:10.15388/VGISC.2021.1
71. M. Bonomi, R. Mastroiocco. Negotiating EU Enlargement: Scenarios for Future Integration. Istituto Affari Internazionali (IAI). URL: <https://www.astrid-online.it/static/upload/9788/9788893683395.pdf>
72. B. Laffan. Future Scenarios of the European Union. Oxford University Press 2024. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1493>
73. O. I. Shnyrkov, O. A. Chugaiev. Economic integration of Ukraine with the EU under disintegration with Russia. Actual Problems Of International Relations №. 130 (2017). DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2017.130.0.82-94>
74. L. Kibalnyk, H. Voitsekhovska. Prospects of Ukraine's integration into the European economic area. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences*. Vol. 1 №. 2 (2017). URL: <https://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2305>
75. M. Grzegorzczyk. *EU integration is crucial for Ukraine's future* URL: <https://emerging-europe.com/analysis/eu-integration-is-crucial-for-ukraines-future/>

76. Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об'єднання суспільства. *Інформаційно-аналітичне видання Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»* с. 50 URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/607572728645823818f7987.01619280.pdf>
77. Гришко В. І., Киричук Б. С. Євроінтеграція як запорука післявоєнного відновлення України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми становлення правової демократичної держави 4-2022*, Ч. 1. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.1.5>
78. Тарнавська І. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні : дис. к. соц. наук 27.00.01 Дніпро, 2019. 215 с.
79. Геба Г.І. Дезінтеграційні процеси в ЄС: політичні та безпекові виміри. : дис. док. пол. наук. Одеса , 2021р. 233 с.
80. Bourgeot R. From the digital euro to reindustrialisation, a new compromise in the face of widening divergence in the EU. The French Institute for International and Strategic Affairs. 2020. 10 décembre. URL: <https://www.irisfrance.org/152566-from-the-digital-euro-to-reindustrialisation-a-new-compromisein-the-face-of-widening-divergence-in-the-eu/>